Bodleian Libraries
UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

OXFORD UNIVERSITY

ST. GILES', OXFORD OX1 3NA

PG 625 P9.

CONFINED

302823351R

PRIMĚRI STAROHÈRVATSKOGA JEZIKA

iz

glagolskih i cirilskih književnih starinah,

sastavljeni za

sedmi i osmi gimnazijalni razred.

Dio pèrvi.

Uvod i priměri staroslovenski

U Zagrebu 1864.

Bèrzotiskom Antuna Jakića.

PG 625. P9

TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
- 9 APR 1979
OF OXFORD
LIBRARY

Ovaj pèrvi dio starohèrvatske čitanke ima se smatrati temeljem slědećega děla; jezik onaj nemože se razuměti bez ovoga. Zato treba da se mladež u 7. razredu upozna najprije sa staroslovenštinom. Jeda li je pako ova čitanka prema tomu, izreći će gg. učitelji hèrv. jezika, kada ju prouče i uzporede s potrebami učeničkimi: ako nije sve, kako bi valjalo, izpraviti će věštiji i iskusniji drugovi; ja sâm nisam nikada hèrvatskoga jezika na višoj gimnaziji predavao.

Gledao sam, da bude sadèržaj zanimiv i poučan; zato je trebalo odabrati nekoliko onakvih komadah, što su uzčuvani samo u novijih prěpisih, te jih izpravljati i prema pravilom dotěrivati. Nevelim ni sam, da nebih bio umio i bolji izbor učiniti, da sam mogao. Straga dodan je kratak tumač kritički.

Uza svu pažljivost ostade ipak više štamparskih pogrešakah, što će, akoprem je školska knjiga, ipak svatko oprostiti, kada pomisli, da je sad pèrviput ovakova knjiga u Zagrebu štampana. Neka si dakle učenici izprave ovako:

Str. 3. zgora ꙁѧѧѧѥ. — St. 35 r. 5 zg. ѵѡѧѧ-ꙋѡѡ. — St. 36 r. 13 zd. ѣѡꙋѫѡꙋѵꙋ. — St. 37 r. 8 zd. ѧѣѧѣѡ. — St. 37 r. 12 zd. ꙗьꙋѧѧꙋ. — St. 39 r. 2 zg. стоѩѭ. — St. 40 r. 6 zd. пришьствиѥ. — St. 41 r. 13 zg. poslě ихъ stavi znak pitanja (;). — St. 41 r. 17 zg. poslě своѥмь stavi semikolon (·). — St. 42 r. 20 zg. stavi rěč ѿѣѧѡꙋьѡ medju zaporke. — St. 43. r. 11 zg čit. доуше město доуша. — St. 44 r. 2 zg. stavi poslě rěči чловѣкомъ zarez (,). — St. 44 r. 8 zd. izostavi сѧ poslě rěči оубѣлѣѭ

— St. 45 r. 14 zg. нѥросолимьскъıѩ. — St. 46 r. 15 zd. ѧѧѡѧѧѳ. — St. 47 r. 8 zg. ѯѵѧѡѹѧѧѥрѳѣѳ. — St. 47 r. 3. zd. нѥмоу, глаголıѧ. — St. 48 r. 6 zg. piši zajedno ѩкоже. — St. 48 r. 17 zg. poslě rěči ѩ stavi zarez (,). — St. 50 r. 4 zd. алъчьнъ. — St. 50 r. zd. странѣнъ. — St. 51 r. 2 zd. ѥ m. ѥ. — St. 52 r. 8 zg. ѹѯѩѧѥѥ. — St. 53 r. 9 zg. приимати. — St. 53 r. 15 zg. съхранıѩи. — St. 53 r. 19 образъмь. — St. 54 r. 14 zd. прѣлѫкоуѥть. — St. 54 r· 2 zd. приѥмъшемъ. — St. 57 r. 7 zd. тождемогѫщь. — St. 57 r. 5 zd. тъчиѭ. — St. 58 r. 12 zg. Аманъдра. — 58 r. 13 zg. иже зѣлохытръ. — St. 58 r. 13 zg. Царионъ. — St. 59 r. 9 zg. Троѭ. — St. 59 r. 13. дафиньскоуоуму. — St. 59 r. 10 zd. юношь. — St. 59 r, 3 zd. Критъ. — St. 59 r. 1 астерийскоуоумоу. — St. 61 r. 5 писменехъ. — St. 63 r. 12 витъı. — St. 64 r. 20 zg. съзъданиѩ. — St. 64 r. 6 zd. земıѩ. — St. 64 r. 3. zd. лѣтъ. — St. 65 r. 13 zd. кънѧзь. — St. 66 r. 2 zg. кънѧзь. — St. 67 r. 8, 13, 21 zg. отъпоущена, отъведь, отъпоусти. — St. 67 r. 12 zg. вьсѧ. — St. 67 r. 10 zd. цѣсарь. — St. 72 r. 13 zg. (въз i ıѧти). — St. 74 r. 10 zd. pogibljem. — St. 77 r. 10 zg. зѣлохытръ. — St. 84 r. 1 zd. пастырь. — St. 86 r. 18 zg. посылати, посылаıѭ.

U Zagrebu 1864.

V. J.

Uvod.

I. Věkovi slověnštine.

§. 1. Pèrvi zametak naroda slověnskoga ukopan je u duboku, nepristupnu davninu pokolěnja čověčanskoga, ali božanstvena iskra uma ljudskoga imade toliko smělosti, te kuša razkriti i onu koprenu, kojom je zastèrt njegov dětinji věk, i to tragom najdragocěnijega dara božjega, tragom jezika.

Tiha zajednica obćeslověnskoga života prolazi u sumraku historičkoga znanja, niti se iz pèrvih onih glasovah, koji posvědočuju bivstvo Slověnah u Evropi, nemože pravo razaznati, kakvi jim bijahu odnošaji medju pojedinimi koleni. Istom razlazak u prostrane krajeve današnje domovine, koji poče 4 a dovèrši 7 věkom poslě Is., opominje pismene susěde, koji se njih tiču i njihov pokret osěćaju, da koju rěč zapišu o životu i običajih slověnskoga naroda.

Ovako sviće sve polagano i na obzorju slověnskoga neba dan, toli za pověstnika i njegovo iztraživanje, koli po sâm narod.

§. 2. Narodom srednjega i novoga věka neima u svem kolikom razvoju njihova bivstva i dèržavljanstva nijednoga važnijega trenutka od pokèrštenja. Kèrst i věra kèrštjanska vrata su, na koja se ulazi u sbor i

drugovanje s izobraženimi narodi; to je zlatni ključ, koji otvara blagodati nova, na božanskih istinah osnovana života: ova světlost razgoni tminu krivoboštva, a stavlja temelj prosvěti kèrštjanskoj.

Ipak ni najblagotvornije stvari nemogu se u jedan mah usaditi u sèrce ljudsko, prem onda ako ga neumiješ predobiti blagim postupanjem: tako bijaše kod Slověnah. Nisu oni sami tomu uzrok, što je pokèrštivanje slabo napredovalo, nego i kèrstitelji, koji nisu uměli udesiti načina poduke prema blagoj naravi božjega nauka. Zato obuzima sèrce naše čuvstvo velike zahvalnosti prema svemogućoj providnosti, što posla dvojicu bogoljubnih muževah, koji ne samo da věru kèrštjansku ovdě razširiše ondě obnoviše, nego mi jih štujemo kao prave utemeljitelje i začetnike svega duševnoga života, jerbo nam sastaviše za organizam jezika na temelju kèrštjanskih potrebah vlastito pismo, i rěč božju prevedoše pèrvi s tudjega, nepoznatoga jezika gèrčkoga, u jezik slověnski, u jezik svoga naroda.

§. 3. Izgovarajući imena: Ciril i Metod, nastaje više pitanjah: trudoljubivosti učenih muževah, osobito našega věka, imademo zahvaliti, što se dan današnji može na gděkoja konačan i odrěšit odgovor podati.

Gdě se ipak plod njihova apostolskoga dělovanja nerazmatra sa cèrkvenoga gledišta, nego historiji jezika za volju, tu neima pitanja nad ovo jedno, kojim li bi narěčjem izveden prevod svetoga pisma, koliko ga prevedoše oba pèrvoučitelja? Na ovo pitanje mogu odgovoriti dvě znanosti: pověst, sabravši sve věsti o životu i nauci svete braće; i jezikoznanstvo, izpitav sa svoje strane najstarije spomenike, koji su barem posredice potekli izpod njihova pera. Poslědak obojega iztraživanja odgovara, da su Bugarska i Panonija središte njihove

poslenosti, a ovim narěčjem da su prevedene i svete knjige: narod ovaj zove se kod kuće i u stranom světu Slovêni Ѡѧѵѧрѣ (словѣне), a jezik mu slovênski Ѡѧѵѧрѣѩь (словѣньскъ). — Kako se o tom sada više nesumnja, tako je znamenito i spominjanja vrědno, da upravo Panonija bijaše za ono doba u sèrcu cěloga Slověnstva, graničeći oda svih stranah sa svimi glavnimi plemeni, i vèrlo sgodno naměštena za lagan prehod na sve krajeve. Tko će reći, nebi li ugled, koji tada dopade jednomu odabranomu narěčju, podoban bio, iznovice i jače svezati sva plemena slověnska, i svěst narodne srodnosti uzkrisiti na novi život? — Čim je bliže, da lěpu ovu misao zamislimo, tim težja bol pritiska nam dušu, kada od mala zatim morate, da okom bacite na iztok i zapad pak da gledate, kako si dva neprijatelja dohvatiše ruke preko zemlje slověnske, a žèrtvom njihova saveza pade mogućna dèržava Moravska. Kuda se je malo preda tim u kèrštjanskih hramovih razlěgala slověnska rěč božja, onuda skoro zatim sèrće divlji sin azijatske pustare.!

§. 4. Nemogavši učenici Metodovi nakon smèrti meštra svoga († 885) odoléti navalam svećenikah němačkih, poběgoše u Bugarsku (može biti i u Hèrvatsku) i kasnije (od 900 dalje) uzmakoše pred silom madjarskom čitave hèrpe panonskih Slovenah, sabijajuć se što u gore karpatske, što běžeć na jug k Hèrvatom.

Ovako se preseli na silu slov. liturgija skoro sasvim iz Panonije; a ode medju Bugare, gdě već i odprije bijaše poznata, i medju Hèrvate, ter doživi u tih zemljah sretnijih vremenah, jerbo se zauzeše za nju i iste okrunjene glave, kano ti bugarski car Simeun „knjigoljubac“ († 927), a ljubav prostih Hèrvatah odo-

lě svim zabranam i zaprěkam gděkoje visoke i moguć-ne gospode (920—925: slavonica lingua barbara)!

Buduć da ono malo knjigah, s kojimi učenici Metodovi doběgoše u Bugarsku, a zatim i narod hèrpimice u Hèrvatsku, nije jamačno dotěcalo za dužu porabu, zato jih je ovuda u novoj domovini novi naraštaj svećenikah prepisivao i nadopunjivao (osobito marljivi bijahu u Bugarskoj: Klement, Ivan Exarch, Konstantin), pak uza svu pažljivost kod toli svete stvari podkrade se ipak prepisniku, kamo li nebi novomu prevoditelju, mnoga rěč ili sasvim ili po obliku něšto drugačije, nego li bijaše po pravilu stroge slovenštine, koju su iz Panonije neprijatelji iztisnuli a u Bugarskoj razni uticaji barem izkvarili. Ovako nastajaše s vremenom sve to više razlikah, s jedne strane medju něgdašnjimi originali i sadašnjimi prepisi, s druge opet medju prepisi u Bugarskoj i onimi u Hèrvatskoj, a kada se jednom ove razlike ustanoviše kao novo pravilo, razlikujemo od rukopisah jezika slovenskoga: a) spomenike slovenske domovine i prepisa bugarskoga, b) spomenike slovenske domovine i prepisa hèrvatskoga.

§. 5. U dèržavi Bugarskoj (o Hèrvatskoj gledaj: Věk II.) netrajahu za dugo one slověnštini prijatne okolnosti, koje za cara Simeuna: nego red dolazi na dvě nove zemlje, Sèrbsku i Rusku.

Za Sèrbiju znamo, da počam od vremenah cesara Bazilija, bijaše najviše u cèrkvenoj ovisnosti bizanto-bugarskoj, ter spojene pod istu hierarchiju Sèrbija i Bugarska upotrebljivahu jednake liturgičke knjige, istim jezikom t. j. bugarsko-slovenskim pìsane. — Budući jezik sèrbski različit od bugarskoga, měnjahu sèrbski prepisnici po manastirih sad više sad manje prema svojemu, dok se napokon (oko g. 1100) ustanoviti nova sèrbska re-

cenzija jezika slovenskoga, koja osobito krasno procvate od konca XII. věka, kada kuća Nemanjićah učvèrsti sèrbsku dèržavu, i osigura samostalnost cèrkvenu. Kako izmedju jezika po imenu hèrvatskoga i sèrbskoga neima druge razlike do neznatnijih varijacijah razrěčnih, tako se recenzija staroslovenskih knjigah sèrbska u jeziku skoro ni malo nerazlikuje od hèrvatske: onako od prilike, kako jezik panonskih i bugarskih Slovenah, prije nego jih tudji živalj razvèrže, bijaše samo dvoje razrěčje jednoga te istoga slovenskoga narěčja. Zato se dovle razlikuju staroslovenski spomenici ovako: I. a) panonskoslovenski I. b) bugarskoslovenski; II. a) hèrvatskoslovenski, II. b) sèrbskoslovenski. —

§. 6. Nov život nastaje za slověnsku liturgiju, čim ju u X. věku dozivlju Rusi u svoj zavičaj: ovdě otvara joj se mnogo prostranije polje. Uz pokèrštenje ruskoga naroda dodjoše pèrve knjige iz Bugarske, a u XI. věku ne samo što bijahu marljivo prepisivane, nego se znade, da su oko toga puno nastojali i sami knezovi, kano Vladimir, Jaroslav. — I ruskoga jezika osobine bijahu na dolazku slověnske liturgije već razvijene, ter premda kasnije dostojanstveni ugled cèrkvenoga jezika oblada narěčjem domaćim, ipak se već u samih najstarijih rukopisih (XI. věka), koji bijahu u Ruskoj prepisivani ponajviše sa izvornikah bugarskih, osěćaju domaći tragovi. Ovako se u XI. i XII. do XIII. věka razvija recenzija ruska staroslovenskoga jezika, koju ćemo rečenim pridodati pod točkom III. ovako: III. a) ruskoslovenski spomenici stariji, III. b) ruskoslovenski spomenici mladji.

§. 7. Osim znakovah paleografičkih, koji se nemogu ovdě tumačiti, sastoje se najpoglavitije razlike izbrojenih recenzijah u porabi ovih glasovah: ѫ ѹ, ѣ ѹ, ѫі ѹѧ, ѣ ѧ, ѧ є, ѩ ѥ, ѫ ѥ, ѩ ѥ, рѫ ьѹ, лѫ ѩѹ,

шт шѹ, (i щ ѿ). To će reći, da gdě se svi ovi glasovi onako pravilno i stalno upotrebljuju, kako gramatika uči, da je na svom městu, nećeš se prevariti, ako uzmeš, da je spomenik ili rukopis što bliže pravoj domovini slovenštine; nepravilnosti, koje ćeš naći, ograničuju se ne na ove točke. U 3 osobi glag. ъ ѥ město ь ѥ (ne uvěk); ѣ kadšto město ꙗ, u glag. ѧ za jedno i drugo; ѧ vrědi što ѧ, ili opet na opako, a ѧ što inače ѩ; uz шт ili kadšto ili uvěk щ.

Nasuprot

a) Ako nadješ, da je sve po pravilu, samo kadšto зр i зл, město рз i лз, pak ꙗ město ѧ, ѩ město ѧ — to je početak razvijajuće se osobine ruske.

b) Kada se često nalazi ѣ město ꙗ, ѫ ѭ město ѧ є, město ѫ ѭ kadšto оу ѩ — to je starija bugarska recenzija.

Ove se dvě vèrsti mogu jošter pribrojiti pravim staroslověnskim spomenikom.

c) Gdě se upravo spomenuto měšanje ѫ sa ѧ i оу u sve to većem broju nalazi, ali město pravilnoga ѫ skoro uvěk stoji оу, ы stoji ili uvěk ili uz зі — to je prava kasnija bugarska recenzija.

d) Ako ѫ nikada nedolazi (ili barem skroz rědko), nego město njega оу, ꙗ se měša sa ѧ, є sa ѣ, ѫ město жд, ор i ол město рз i лз — to je razvijena recenzija ruska.

e) Ako neima samoglasom ѫ i зі niti traga, nego оу i ы, a město з ili uvěk ili barem ponajviše ь, isto tako rědko ѧ — to je pèrvi korak do prave sèrbske recenzije,

f) koja se u tom sastoji, da nikada neima glasovah ѫ, ѧ, зі nego samo оу, є, ы i ь uvěk město з.

g) Kada je napokon ovakav spomenik pisan gla-

golicom, gdě jošter i ѩ biva zaměnjen prostim i, (t. j. ꙗ) to je priznak hèrvatske domovine, kojemu se u novijih rukopisih pridružuje i ꙗ město ѧ.

§. 8. Nego bilo bi krivo pomisliti, da su tim već sve razlike točno opredělјene. Osim toga zaměnjivahu često prepisnici nepoznate pokrajinske izraze drugimi u svojoj domovini poznatijimi: i ovakove leksikalne osobine vèrlo su važne, da se pronadje prava i pèrvobitna domovina mnogih samo po prepisu sačuvanih spomenikah. Zatim imade i gramatičnih razlikah; na priliku u sklonitbi imena pridavnoga: oblici nominalni, osobito u někojih padežih, dokaz su starine; to isto valja i za jači i slabiji aorist. i. t. d.

Uz ove u svem vèrlo neznatne razlike predstavlja se očima našima divni pojav, da posao dvojice bogom oduševljenih, svetih muževah izpunjuje čitavu iztočnu polovicu Evrope, a slověnska rěč božja, potekav iz dvojih ustijuh, nalazi odziva u miliunih pobožnih sèrdacah kèrštjanskih. — U isto ono doba, kada jezik latinski vlada zapadom kao obćeniti posrednik věre, nauka i obrazovanosti, kada arabština gospoduje po Aziji i Africi, zapade jednaka moć i ugled na jugoiztoku Evrope pismenost slověnsku! — Nije se dakle težko osvědočiti, koliko treba, da taj jezik svi Slověni jednakom ljubavju prigèrlimo, lahko je viděti, kojim načinom jedno jedito narěčje, što skoro zatim propade, dodje ipak do tolika upliva u sudbinu svih ostalih srodnikah. A kako će itko svèršeno upoznati svoj domaći govor, ako se neuteče k onomu jeziku, koji ne samo divnim bogatsvom formalnim sěća na davnu zajednicu s ostalimi plemeni indoevropskimi, nego i od mnogih u sadanjem obliku neprotumačivih pojavah sačuva stare uspomene, ter gdě

jezikoznanca današnji trag ostavlja, otvara mu nove, nezahodne puteve starina.

II. Jezik slovenski i hèrvatski.

§. 1. Onako, kako pisa Ciril i Metod, bijaše u 9. věku jezik tako nazvanih bugarskih (i panonskih) Slovênah, koji položeni někako u sredinu zemljopisnu sačinjavahu od prilike i sredinu narodopisnu; uza to nesmiješ dakako zaboraviti, da onda pojedina narěčja bijahu jošter u srodnosti mnogo bliže, nego dan današnji. Gdě se jezik ovaj kao cèrkveni poduže ili za uvěk odèrža, bijaše i njegov upliv u čitavu književnost, a osobito u razvoj domaćega narěčja, vèrlo važan i znamenit: u tom se Sèrbija i Ruska razlikuju od svih ostalih, ter ondě počeše tekar polovicom prošloga věka, a ovdě istom u ovo naše doba njegovati narěčje narodno.

§. 2. Jezik staroslovenski nestoji nad današnjimi narěčji porětlom, nego samo dobom, a po medjusobnom srodstvu čini zajedno sa bratučedi od danas: bugarskim i slovenskim, zatim sa hèrvatskim ili sèrbskim i ruskim (velikim i malim) jezikom jednu, jugoiztočnu polovicu, kojoj se opire druga sěverozapadna sa českim, poljskim i lužičkosèrbskim. Razlika med jednom i drugom polovicom, i razlike svake polovice u sebi, nesastoji se u korěnih jezika, koji se dapače u mnogom broju zajednički nalaze za sve indoevropske jezike, niti u osnovih za gotove rěči, niti napokon u dometcih, kojimi se izvode imena, tvore padeži i osobe: nego s raznih uplivah što naravskoga položaja i podneblja, što tudjega susědstva, napokon i čitave sudbine narodnjega života, razviše se tečajem věkovah osobine glasovne, ter je sada u

mnogo primĕrah jedan glas ili jedna sastavina od njih više ovomu narĕčju mila i draga, dok ga ono drugo i nepodnosi; ovdĕ sačuva se staro, ondĕ izrodi novo. Sve to nebiva ipak kojekako nasumce, nego u najvećoj protivštini proti starim zakonom vlada novi red i nova pravilnost.

§. 3. Koliko slovenština, kao najstariji zastupnik, imade vrĕdnosti prema ostalomu srodstvu velikih plemenah Azije i Evrope, rasudjuju jezikoznanci: u domaćem kolu svakako ju ide pèrvenstvo, ne samo s osobita ugleda i upliva, već i poradi golema formalnoga bogatsva, a navlastito poluglasî nadkriljuje sva sadanja narĕčja, ter znanost dokaza, da ovi maleni polutani nisu upravo suvišni, nego znamenovanja puni ostanci, koji svĕdoče o predhistoričnom obliku slovenskoga jezika. Mnogo se putah čitavoj nĕkadanjoj slovci sačuva trag u neznatnom ъ ili ь!

Dakako da ove tankosti istom tim dobivaju pravu vrĕdnost, što se mogahu točno izrazivati, imajući Slovĕni svoje pismo, koje posĕduje znakovah i za najsitnije razlike.

§. 4. Ako se prema zadaći ove knjige bliže uzporede jezik staroslovenski i hèrvatski, naći ćeš, da u nas, kako je danas, neima muklih glasovah (pomisli na priliku, da je posvuda onako, kako jošter i sada Cèrnogorci nĕke rĕči izgovaraju!): zabačeni su budi sasvim budi u zamĕnu punoglasja. Nego samo ѧ є i ѫ ѥ protive se upravo organizmu jezika, ter jih od pèrvoga početka domaćih pismenih uspomenah (u XI. vĕku) redovito zamĕnjuju u: ѣ ѩ i ѹ ѭ; za ъ ь pak i ь ь odèrža se dugo vremena jedan i to ovaj poslĕdnji poluglas ь (u glag. ı.), koji su u rĕčih dьn, otьc, kratьk itd. jamačno izgovarali poput kratkoga ŭ. Nadalje imade

slovenština uz и jošter mukliji ꙑ (y), koji su već najstariji glagolski spomenici hèrvatske recenzije izměnili svagdě u prosti *i* (ꙋ), cirilski pak imadu takodjer ы, ali ga neumiju upotrebljivati, gdě i kako bi valjalo, nego uvěk měšaju и sa ы — dokaz, da organizam našega jezika od XI. věka nije zbilja poznavao van jedan prosti *i*. — U slov. jeziku piše se poslě р i poslě л, kada su samoglasi, po jedan poluglas: срѫдьце, блѫкѫ; ovaj pravopisni zakon svědoči, da si imamo stvar predstavljati ovako: da se poslě р i л, kada su samoglasi, něgda čuo kratak poluglas, koji bijaše po slověnskoj navadi prema punim glasom *a* ili *o* inih jezikah n. p. gr*a*num: ꙁрѫно, a kasnije ima se smatrati, da su рѫ i лѫ u těsnu savezu kao od prilike kod nas *lj* i *nj* i zato sèrbski spomenici skoro nikada neizostavljaju poslě р rečenoga poluglasa, da samo samoglasni р razluče od suglasnoga; nasuprot hèrvatski spomenici počeše dosta rano (osobito glagolski) izbacivati onaj poluglas za *r*, kao stvar zbilja suvišnu: srd'ce ѕьдьцѥ; od лѫ pak izadje u XIII. do XV. věka radi lagljega izgovora samoglas u: блѫкѫ predje u вꙋкь. — Napokon niti ѣ nemogaše po izgovoru staroslověnskom odolěvati svim varijacijam svoga izgovora u našem jeziku; zato ga u kasnijih spomenicih sve to više izostavljaju, pišuć prema okolici, odakle izhodi spomenik, čas и (ꙋ), čas е (э), čas ие ili іе. — U suglasih neima znatne razlike do *tj* i *dj*, kojih nemogaše ovako podněti slovenština, nego će premetnuti: *št* i *žd*; ovdě se pravilnije i pèrvobitnije sačuva u nas: noć (notś): нощть, medja: межда. To je poslě nosnih samoglasah druga i najbitnija karakteristika jezika slovenskoga prema hèrvatskomu, a budući naš jezik poprimio pismena slovenska, nadje se upravo ovdě u neprilici, kako će izraziti one glasove, za koje u slovenskoj azbuci nebijaše

znakovah: pomagahu se ovako: нощь, нокь, ноѣь (glag. samo рѧщі); межда, мегꙗ, медꙗ, меѣа (glag. мѫдѫ, мѫщѣ) gled. Gram. §. 5. — Tvoreći rěči, dolikuju ponajviše oni isti dometci jeziku hèrvatskomu koji i slovenskomu, gděkoji su redje porabe, a imade i novštinah. — Istinite su rěči pěsnikove: et verborum interit aetas: imamo primĕrah, da od istoga korěna jedno stablo usahne, ali ujedno potěraše nove grane. — Čim se ovakovih razlikah nakupi više, podobne su preobraziti sav jezik.

Oblici rěčih, što dalje, to više gube nutarnju snagu: nastavci padežni i osobni, koji bijahu něgda samostalni korěni, troše se svaki dan više, njihovo znamenovanje potamnjuje sasvim. Jezik izběgava, što više može, nerazumive mu nepravilnosti, a sila analogije priteže malinu osobinah uz množinu pravilnosti: osim naravske dvojine, kao što su: очи, рѫкоу, ногоу i. t. d. (Nom. ruke, noge već nije u dvojini) neće se više jeziku, da svagdě razlikuje dvojinu od množine, kako je stari slovenski razlikovao, kamo li da uz dvojinu imena prilaže i dvojinu glagola!

Napokon kako god čověčanstvo u obće po mněnju někih tělom biva sve to slabije, a osiljuje duhom, tako i njegov jezik: gubeći bogatstvo materijalno, koje se sastojaše u punih oblicih, biva mu duh samostalniji i razvijeniji. U staroslovenskoj skladnji nalazimo mnogo pojavah, gdě je više uziman obzir na jezik gěrčki, nego li je samostalnost slověnskoga sloga dopuštala, a proizvodi literature sèrbske od XIII. do XVIII. věka izkvareni su u slogu bezpriměrnom nadutoštju bizatinskom na toliko, da se jedva i podnosi čitanje one goleme sile praznih rěčih.

§. 5. Kada s koncem 9. věka slovenska literatura

-za onda same cèrkvene knjige- udje medju Hèrvate i Sèrbe, bijahu glavne osobine njihova narěčja već razvijene, i zato se medjusobni odnošaj može pomisliti na četiri načina: slovenski i hèrvatski (ili sèrbski) jezik sâm za se, ili onaj izměšan uplivom ovoga, a ovaj uplivom onoga. Za sve četiri vèrsti neima primĕrah iz jedne ter iste dobe, nego jedna slĕdi za drugom: kakov bijaše jezik slovenski u IX. i X. věku, vidi se od prilike iz onih najstarijih, a do sada dočuvanih rukopisah sv. pisma, naročito novoga zavěta, koji se s originalom pèrvih prevoditeljah mogu uzporediti kao prepisi 3 ili 4 ruke. Jeda li je ikoji od sačuvanih onih rukopisah bio pisan hèrvatskom rukom, to se pravo nezna, nego se može slutiti za jedan jediti spomenik. Kakav pako bijaše ovoga istoga vremena jezik hèrvatski, toga iz podpunih, po jeziku čisto narodnih, spomenikah nemožeš razabrati, jerbo jih neima ni u X. ni dalje sve do XIII. věka; da ipak někakovu sliku našega jezika uzimaš i prije ovoga vremena, valja osobitom oprezom iz spomenikah měšovita, t. j. poluslovenskoga, poluhèrvatskoga jezika odabrati ono, što nije slovensko, nego domaće. Tako na priliku našav u istom spomeniku (XII. věka) uz genitiv na аго od imenah pridavnih već i oblik današnji ога (свѣтога 1189. свакога, великега 1199), umah ćeš znati, da je ono slovenski, a ovo hèrvatski i. t. d.

Premda i ovako nezamahnusmo preko XI. věka natrag, izpunjuju ipak prošlih věkovah prazninu poněšto spomenici latinski (listine hèrvatskih kraljevah, najstarija 837! dopisivanje s rimskim dvorom), u kojih čitamo mnogo hèrvatskih imenah, što osobnih, što městnih, samo treba na um uzeti, da tudjemu uhu domaće rěči čudnovato zvone, da je latinsko pismo za organizam na-

šega jezika bez prikroja sasvim nedostatno, i napokon da istih ovih rěčih kritičkoga izdanja jošter neimamo.

§. 6. Kod spomenikah měšovita jezika, kojih imamo vèrlo mnogo, valja nam razlikovati i opet dvě vèrsti, u jednoj je jezik većinom slovenski, a samo je recenzija ili prepis udešen naravi hèrvatskoj; u drugoj je pretežna strana narěčja domaćega, a manje imade tragovah slovenštini: onaj reći ćemo da je jezik hèrvatsko-slovenski ili sèrbsko-slovenski, ovaj sloveno-hèrvatski ili sloveno-sèrbski.

a) Ono pèrvo jezik je porabe cèrkvene, knjigah naměnjenih u širem smislu službi božjoj, i to u početku t. j. u XI.—XIV. věku pravi slovenski, recenzije hèrvatske i sèrbske (gled. I. §. 7. e, f. g); što je hèrvatsko, što li sèrbsko, razaznati se nemože, već ako ćeš, što nimalo neodgovara istini historičnoj, uzet za razliku bukvicu glagolsku i cirilsku. — Kasnije uvukoše se i drugi hèrvatizmi (ili po gramatici ili po leksiku), ter je ovako trajalo punih pet věkovah, dok se u 17. i 18. věku, u zao čas udariv krivim putem, latiše posla na zapadu: Levaković i Karaman; a na iztoku pokvariše jezik knjige cèrkvene ruske, koje su slědbenici iztočnoga pravoslavja, zapréčeni u svakom napredku kod kuće, dobivali od srodnih po věri Rusah. — Ovaj po krivom načelu zamèršeni jezik nije više zanimiv, i zato se historija prekida sa XVI. stolětjem, a to tim većma, što s koncem XV. věka prestaje jedina važnost rukopisah, pošto izadju na svět pèrve tiskane knjige. (1483)! —

b) Drugo jest jezik porabe světovne, u koliko svakovèrstne prigode ovoga života zahtěvahu, da se čas ovo čas ono bilježkom pismenom osigura; a to su svakojaki ugovori, povelje i povlastice, pisani zakoni i naredbe. Spomenici ove vèrsti imadu zato i za historiju jezika

veliku znamenitost, što nam se sačuvaše iz one dobe, kada neima drugih primĕrah, iz kojih bismo se učili jezik narodni, a to je od XII. do XV. věka. I ovdě bijahu sastavitelji ponajviše svećenici, jedina za onda klasa pismenih ljudih, kojim cèrkvena slovenština bijaše od svakdanje službe božje vèrlo dobro poznata: a to je s toga važno, jerbo se tim načinom lahko dokučuje, odakle dospěše u ovu vèrst spomenikah uz narodni jezik sad veći sad manji tragovi slovenštine. — Napokon iz ovih spomenikah ulazimo najprije u trag někojim razlikam dialektičnim, iz kojih ćemo se danas sutra mnogo naučiti, naročito, da se neda opravdati ono umovanje někih ljudih, kao da je sama čakavština hèrvatska, a sve drugo sèrbsko. — Gledaj o tom više u II. dělu čitanke: Uvod u věk hèrvatsko-sèrbski.

III. Dvoje pismo. *)

§. 1. Težko je slověnske rěči pisati pismom gèrčkim ili latinskim bez diakrize: kolika je u tom neprilika, dokazuju primĕri bizantinskih i latinskih historikah; kako li je sumnjivo od neizvěstna pravopisa zaključivati na ustmeni izgovor, predočuju stari spomenici češki i odlomci frizinski. — Zato se kod praktičnosti starih narodah nečudimo njihovomu nastojanju, da ona jedna slova, koja prelažahu od susěda na susěda, preustroje i dopune pre-

*) Slověni imaju za pisanja svoga jezika, točno i pravo govoreć, ne dvoje, nego troje pismo: a) pismo čisto-slověnsko, iliti naprosto slověnsko t. j. glagolicu. b) pismo gèrčko-slověnsko, iliti tako zvanu cirilicu i c) pismo latinsko-slověnsko iliti tako zvanu hèrvatsko, česko itd. t. j. latinicu. Ob ovom poslědnjem pismu negovorimo s toga, što se njim nisu služili rukopisi staroslovenski, nego samo posebne narodne literature slověnske.

ma naravi svojega jezika: tako učiniše i Gèrci i Rimljani. U onu sliku života starih Slovênah, kakovu gradi pravedan pověstnik iz sabranih odasvud věstih o njihovu životu, pristaje sasvim lěpo hipoteza, da ako i nisu često upotrebljivali umětnosti, kojoj danas govorimo pismo, ipak ju jamačno několiko poznavahu, štujuć visoko izum duha ljudskoga, kojim spomen umèrloga čověka postaje věčnim i neumèrlim. — Niti je to pusto nagověštanje, niti slěpa i pristrana ljubav, nego izrikom se veli, da budući jošter pogani „čitahu i gatahu cèrtami i rězami“, kojih je rěčih taj valjani smisao, da umětnost pisma bijaše u rukuh svećeničkih, naměnjena svèrham nabožnim tadanjega bogoslužja, a da se pismo neupotrebljavaše drugačije van za cèrtanje ili rezanje u dèrvo i ostalo gradivo, nepišuć još na pergameni ni na papiru.

Može biti da pojedina koněna, a svakako pojedine osobe, koje se doticahu Gèrkah i Rimljanah, poznavahu njihov jezik i pismo. Točnije nisu stvari jošte izpitane, niti se zna o porabi pisma, makar kakova, sve do vremenah pokèrštenja. Hèrvati stoje u pèrvom redu slověnskih narodah, koji se pokèrstiše, a razviv vèrlo rano samostalni dèržavni život, bijaše jim od potrebe několika pismenost; da li samo latinska? Čini se, da ne; barem stara tradicija izrikom tvèrdi, da „Slověni pisahu slověnski jezik rimskimi i gèrčkimi slovi bez ustrojenja.“ —

§. 2. Istom u drugoj polovici IX. věka — tako svědoče jednoglasno to domaći to vanjski izvori — bude pozvan Konstantin filosof, inače prozvan Ciril, da krene učiti věru Isusovu i učvèršćivati u njoj pokèršteni već narod slověnski, koji sědjaše u Moravskoj, vladanju Rastislavljevu; a on doznav, da za taj jezik neima jošter slovah, prije nego će se latiti daljega posla, sastavi, kažu, nove glasovom jezika primèrene znake, i uze prevadjati

sv. evangjelje: Искони бѣ слово! — Koliko je god govora ob ovom prosvěćenom i bogom odabranom mužu, nerastavlja se nigdě izum slovah od glavnije njegove zadaće, slověnskoga prevoda sv. knjigah, i mi smo bolje izvěšteni ob ovom drugom, nego li o pèrvom. To nebi ipak nikoga mnogo smetalo, da su stare slověnske knjige pisane sve samo jednimi slovi, jer bismo tad znali, da se zanj imamo zahvaliti pomenutomu apostolskomu pèrvoučitelju.

Ali uz azbuku gèrčko-slověnsku iliti tako zvanu cirilicu, koja ov čas služi toli cèrkvi svih gèrčko-pravoslavnih Slověnah, koli dèržavi Ruskoj i Sèrbskoj, ima i druga slověnska, něgda daleko po Slověnstvu razširena glagolska azbuka, koja služaše cèrkvi jednoj i drugoj i koju tradicija slověnskoga svećenstva već od davna pripisuje sv. Jerolimu (god. 1248. pisa papa Innocencij IV.: in Slavonia est litera specialis, quam illius terrae clerici se habere a b. Hieronymo asserentes). — U prošlom i bolje u našem věku pobijahu něki inako učeni ljudi ovo svećeničko mněnje o sv. Jerolimu kao stvar posve nemogućnu, ali čim se izvěstnije dokazivaše, da onako nije, tim težji bijaše odgovor, kako li da jest? — Osobito neizvěstan bijaše odgovor na pitanje, koje se je uvěk opetovalo, je li starija azbuka slověnska od gèrčko-slověnske? inimi rěčmi: jeli starija glagolica ili cirilica? —

Već u prošlom stolětju dokazivaše oštroumnimi kombinacijami Gelazij Dobner, (god. 1785), da je glagolica starija, nego njegov glas bijaše preslab protiva ugledu Dobrovskoga, koji ju směsti istom u 13. věk kao tobož izum katoličkoga svećenstva, da bi, kako mišljaše Dobrovski, štitila katolicizam od navalah gèrčkoga pravoslavja. Dobrovski mogaše (tendencioznim i političkim?) ovim svojim mněnjem tim laglje zaněti učeni svět, što za

onda nije još nitko ni slutio, da ima spomenikah starijih od 13 věka. — Nego neosta ovako za dugo. — Kopitaru bijaše već malo za tim lahko, ustati protiva mněnju Dobrovskoga, čim mu dopade rukuh tako zvani Glagolita Clozianus, pèrvi glagolski spomenik, pisan jezikom staroslovenskim a oblom glagolicom. Od ovoga vremena (1836) razbijahu si još većma o tom glavu učeni ljudi, da pronadju štogod osnovana i odrěsita, a mněnje većine nagibaše se sve to bolje glagolici u prilog, najprije samo, da je starija, nego li mišljaše Dobrovski, zatim da je starija i od cirilice; a napokon na temelju odkrivenih medju tim preznamenitih spomenikah bugarskoglagolskih usudi se Šafařik nakon trudnih naukah, kojim běše sve svoje sile posvetio, razměr glagolice i cirilice upravo preokrenuti, izrekav god. 1859, da je upravo glagolicu iliti pismo slověnsko sastavio Ciril, a tako zvanu cirilicu iliti pismo gèrčko počeo upotrebljivati njegov učenik Klement. Ovo poslědnje mněnje velikoga pokojnika nadje učena zaštitnika i u Dru. Račkom, koji napisa o tom posebno dělo: slověnsko pismo. —

§. 3. Pošto se je do danas neumornim iztraživanjem spomenikah ušlo u trag glagolici iz samoga X. věka (982!) a starijih neće biti ni rukopisah cirilskih, dolazi se medjusobnim sravnjivanjem njihove grafičke naravi, od prilike do ovih istinah: a) glagolica kao pismo čistoslověnsko, znatno je nenarednija, dakle korak većega svèršenstva navodi nas od nje na narednije pismo gèrčko t. j. na cirilicu, a ne na opako; b) u glagolici imade slovah, koja slute na prastaru navadu pisanja s desna na lěvo, česa u pismu gèrčkom t. j. u cirilici neima; c) cirilska azbuka sastoji se od dva děla: jedan, i to najveći, nije ništa drugo, nego gol golcat alfabet gèrčki po formah, koje bijahu u običaju věka IX. i X.; drugi, koji

se podpuno slaže s glagolicom, po svoj prilici uzajmljen je od glagolice, što predpostavlja, da je pismo slověnsko t. j. glagolica već bivstvovala, kada se něki počeli prilagodjivati za pisanje slověnsko alfabet gèrčki, t. j. kada su sastavljali tako zvanu cirilicu. — Buduć da se osim toga starina poznatih danas spomenikah glagolskih sretno takmi s najstarijimi cirilskimi, bilo bi i za najžešćega branitelja cirilice težko, neustupiti pèrvenstvo vremena i dobe glagolici, i nepristati uz ovu izreku: glagolica je starija od cirilice. — Mirnim i nepristranim razmatranjem stvari same uvěrit ćeš se u toliko ob istinitosti ove izreke, da je nebi ni to uzdèrmalo, kada bi se upravo dokazalo, da je glagolica makar i kasnije ili upravo istom povodom cirilice pomolila glavu, ter iz zabiti poganske stupila u službu kèrštjansku. —

§. 4. Nije tako lahko dokazati druge, Šafařikom izrečene točke o glagolici, da bi ju t. j. bio upravo Ciril sastavio, pak onda Klement cirilicu; tomu se najprije jako protivi javno mněnje od više věkovah, koje počam onamo od XII. stolětja ime Cirilovo spaja s pissmom cirilskim, ali neustrašeni pověstnik dokazuje na temelju jednoga zapisa iz XI. věka, da se je něgda po svoj prilici ‚kurilovicom‘ nazivalo ono drugo i starije pismo glagolsko! Nazivi su dakle kasniji, neimaju sile dokazujuće ni kod ‚Cirilove‘ cirilice, kako jim nije věrovati kod ‚Jerolimove‘ glagolice! — Obraniv se ovako od mogućih predsudah, uzima pověstnik što starije spomenike, glagolske i cirilske u ruke, ter se osvědočuje ob istini ovih prevažnih izrekah: a) ima vèrlo starih cirilskih spomenikah, koji su već něgdě u XI. věku prepisani bili iz glagolskih izvornikah; b) gděgdě vide se upravo tragovi glagolskoga pisma, poměšana istodobno medju cirilicu; c) nadje se i takovih rukopisah (po

imenu gèrčkom: palimpsestah) gdě su pèrvo pismo glagolsko otèrli i ostrugali pak sgora pisali cirilicom! Ove tri točke dokazuju sasma jasno, da u X., XI., i XII. věku bijaše glagolica poznata na široko po Slověnstvu i gèrčkom i latinskom, glagolski da bijahu pisani mnogi u cèrkvenoj književnosti onoga vremena znatni spomenici, ali se do nas dočuvaše samo u cirilskih prepisih, pošto je već někako od konca X. i u XI. věku zavladala borba izmedju pisma slověnskoga t. j· glagolice i pisma gèrčkoga, ili tako zvane cirilice, ter u XI. věku preote malne sasvim mah ovo drugo pismo! — Bi li glagolica ikada bila došla do toga, da se iz nje čine prepisi cirilski, kada nebi već u X. věku njezina literatura, potrebita za slověnsko bogoslužje i iztočne i zapadne cèrkve, bogatija bila nego cirilska? Da je glagolica namah izpèrva naměnjena bila razlici zapadne od iztočne cèrkve, da je služila samo obredom zapadnim, nebi se imali nalaziti prastari glagolski spomenici evangjelja i drugih sv. knjigah, po razredjenju cèrkve iztočne! Na koga će dakle sve to slutiti, nego li na samoga Cirila, koji započe prevod evangjelja, kako legenda piše, sa Искони бѣ слово! — Jošter bliže tiče se Cirila i Metoda, što Šafařik dokazivaše razlike u tekstu glagolskom od cirilskoga, iz kojih se može zaključiti, da je prevod glagolski u obće nesavèršeniji, a po jeziku starodavniji, napose da imade u izrazih osobinah panonskih! —

§. 5. Nego da budemo pravedni, valja nam priznati, da se svi ovi razlozi samo posredice mogu u savez staviti s izumom slovah Cirilovim; odasvud izilazi mněnje Šafařikovo věrojatnim doista, nu nemože se rći izvěstnim. — Jer što su glagolski spomenici vèrlo stari, odatle neslědi još ništa za sâm izvor slovah; još bi se uvěk moglo pomisliti, da je Ciril i znajući za glagolska

slova (u smislu Hrabrovih čèrtah i rezah) ipak kao čověk obrazovan i odgojen u duhu gèrčkom, volio upotrebljivati u pisanju slověnskom prilagodjena gèrčka slova iliti tako zvana cirilska.

Znajuć Šafařik, da su to samo relativni dokazi, kosnu se neposredice stvari ovako: a.) Slověni neimadjahu prije Cirilova izuma nikakovih slovah. Ovako će, čini se, pověstnik biti upravo prisiljen, glagolicu, o kojoj je osvědočen, da je starija, pripisati upravo Cirilu, ter će uza to tim laglje pristati, što imade barem jedna věst o Klementu, koju može protegnuti i razuměvati o cirilici. —

Medjutim to nije ipak tako sigurno, kako bi se na pèrvi mah mislilo, da Slověni prije Cirila neimadjahu zbilja ništa, slovom nalična. Nije izum slovah glavna zasluga mudroga Konstantina; nego što je slova prilagodio potrebam kèrštjanskim, to probudi pozornost a i zavist silnih protivnikah! Ako je tako, a to jest, pitat ćeš se i opet sve jednako, što da može biti sakriveno u znamenitih rěčih cèrnorizca Hrabra? Legende! tko ih smije uzimati u slovnom smislu? Na priliku: jedva se dokučuje, kako se je Rastislav upravo obratio u gèrčki Carigrad po slověnske učitelje, ako nije ništa jošter bio čuo o gděkakovom slověnskom bogoslužju na jugu? — Nije li možebiti u legendi, kako skoro uvěk u zaoděvenih mythosom istinah, tako zvani hysteron proteron? pak što će reći, kada cesar Kostantinu na pitanje, imadu li Moravci slova za svoj jezik, odgovara: „děd moj ni otac moj ni ini mnozi, iskavši, toga nisu obreli, kako ja mogu to obresti?“ — Ako sve potankosti onoga razgovora u jednoj legendi, o čem se u drugoj ni rěči nespominje, moraju imati něko znamenovanje, to se smije pitati i za smisao ovih navede-

nih rěčih! Zatim nastavlja Šafařik: b) slova Cirilova bijahu skroz nova, to će reći, vèrlo nenalična gèrčkim, pak zato zazorna i Gèrkom i Latinom. — Ni to nije sigurno: Kad bismo se dèržali duha legendah, moglo bi se prije protivno dokazati; izrazi pak „literae noviter inventae ili repertae“ osobito kad se znade, tko jih izušćuje, nedokazuju ništa. — [To isto rekoše i za Ulfilu]! — Panegirikom pripisivati historičnu vrědnost u slovnom smislu, nije u znanosti običaj. — Izrazi slověnski: složiti, ustrojiti, sastaviti, stvoriti (= učiniti) nedokazuju ništa ni za to ni proti tomu. Usuprot se neda tajiti, da Konstantinu svakako bijaše naručniji i u svakom obziru bliži alfabet gèrčki, da si uza svu mudrost neotegoti posla preko reda. Pomisli, da je jedan muž imao sastaviti „skroz nova“ slova, priviknuti jim najprije sâm, onda prevoditi sv. pismo, i napokon podučiti u tom i druge! A što se Gèrci, Latini i Němci opirahu slověnskoj azbuci, nenavaljivahu na slova kao sredstvo nego na jezik (t. j. na prevod sv. pisma) kao svèrhu.

Skoro najviše može u svem ovom pitanju odlučiti c) razprava cèrnorizca Hrabra o slovih. — Nego baš o tom neprecěnjenom spisu nisu jošter izpitivanja učenih muževah došla do nikakvoga jednoglasna rezultata. Istina, da su se Šafařik i Rački napokon domišljali, da se ondě po svoj prilici svuda razuměva glagolica, kako izvadjahu iz někih priznakah Bodjanski, Sreznjevski, Hanuš ali prigovori Hattalini nisu jošte pobijeni, dapače tko odanle neizvadja, što bi njegova volja želěla, nego što rěči kažu, dopustit će, da nam se po razpravi Hrbrovoj ipak prije nameće kano sama od sebe cirilica, nego li se može umětno iztumačiti glagolica: takav je, negledeć na zamèršen red slovah, čitav duh razprave i pra-

vac obrane Hrabrove, a to je tim važnije, što se neće tako lahko prepisivanjem izkvariti, kako red několikih slovah. Osim toga čitamo u Vukovu rukopisu, koji je istina tako izkvaren, da naliči někoj bezumnoj parafrazi ostalih Hrabrove razprave rukopisah, ove rěči: što glagolju Gèrci bezumni, da od naših se knjigah izvela slovenska knjiga, to reci Gèrku i t. d., a na drugom městu piše, da „Kiril filozof“ sastavi slova „jedna po gèrčkih a druga po razumu i daru božjem“. Ovo bi se svakako moglo smatrati barem komentarom običnih tekstah Hrabrovih!

Vidi se dakle, da upravo oni razlozi, koji se neposredno tiču kakvoće Cirilova pisma, nisu jošter sasvim nepobitni, ter će zato i borba mněnjah ostati dotle glede ove poslědnje točke neodlučna, dok s ove ili s one strane nepristupe novi, do sada nepoznati razlozi: medju tim bolji je svakako i ovakov negativni odgovor nego da prenaglim zaključkom sami sebi zatvorimo vrata i otegotimo put k istini.

U ostalom dèržmo za sad za dokazano ovo: a) glagolica je, i formom svojom i oblikom jezičnim i pèrvenstvom prevoda svetih knjigah, starija od tako zvane cirilice; —

b.) ime slověnskoga pisma zaslužuje sama glagolica, dočim je, od ostalih dvajuh alfabetah koji su kod Slověnah u običaju, jedan gèrčki a drugi latinski. —

Dio pèrvi.

Staroslovenski věk.

§. 1. U ovoj knjizi ima se u kratkih slikah predočiti čitatelju život jezika hèrvatskoga, kako se od najstarijih pojavah pismenih izpod vladanja cèrkvene slovenštine ponajprije samo nesigurno pomalja, kasnije sve veću samostalnost preotima.

Da uzmognemo razuměti duševnu borbu, koja se zemetnu izmedju dva življa: slovenskoga i hèrvatskoga, potrebit je čvèrst temelj i točno poznavanje jezika navaljujućega, to jest prave staroslovenštine, koju dan današnji doista samo umětnim načinom proizvodimo, pošto je više neima nigdě u životu, ali u IX. věku neizmisli je Ciril i Metod iz svoje glave, već nadje jamačno živu u ustiuh Slovênah bugarskih i panonskih, odakle ju sreća i nesreća raznese medju ostala plemena, napose medju Hèrvate i Sèrbe. — Što ima spomenikah ovoga jezika, prozvati ćemo věkom staroslovenskim, a iz onoga, što gore rekosmo o recenzijah slovenštine, razumije se, da se ovdě negovori o neposrednoj zaostavštini pèrvoga râda, niti ob onih samo spomenicih, koji bi upravo izhodili iz posělah něgdašnjih Slovenah, nego, našla uzbudjena pomnja iztraživanja naših vremenah koju ovakovu jezičnu starinu gdě mu drago, upravo jezik odlučuje, spada li u staroslovenski věk. Bio najme rukopis našast u Bugarskoj bio u Ruskoj, bio u Hèrvatskoj ili drugdě, dok mu nije sastavitelj ili prepisnik navlaš i samosvěstno dotěrao jezika prema posebnim zahtěvom svojega

narěčja, dotle se računa medju staroslovenske; na slučajnosti neće se dakako obzir uzeti. — Ovakovim je spomenikom lahko već u napred označiti i dobu: neidu bo preko konca XII. věka, kada se posvuda razviše domaće recenzije, dapače u Ruskoj i Hèrvatskoj još i prije. —

§. 2. Spomenici ovoga věka svi su skoro cèrkvenoga sadèržaja, naměnjeni službi božjoj: to je glavni njihov značaj. — Buduć pak, da ovamo spada sve književno bogatstvo slověnske cèrkve IX. do XII. věka, valja nam razlučiti one svete knjige, koje od prilike sačinjavahu upravo trud i prevod sv. apostolah Cirila i Metoda, od kasnijih dopunjenjah X. i XI. věka. Misao sama o njihovom blagověštenju zahtěva, što se legendami potvèrdjuje, da najprije prevede Ciril sv. Evangjelje, razredjeno za porabu cèrkvenu po obredu iztočnom. Vrědnost ovoga prevoda vèrlo je velika: divnoj prostoti rěči božje, koja zaoděva nedohitnu mudrost, dolikuje u sretan čas prost ali plemenit izraz slověnski; točnost prema tekstu gèrčkomu nespada nigdě u nasilje proti naravi jezika slověnskoga, kako kod mnogih kasnijih prevoditeljah. Prastarih rukopisnih evangjeljah sačuva se dosta mnogo, nezna se ipak, je li ikoje iz X. věka; razredjena su ili za cèrkvenu porabu na dneve, i to će biti stariji način, ili redom po evangjelistah, kako je trebalo manastirom i inače za čitanje; po pismu ili su glagolska ili cirilska. —

Najstarije cirilsko evangjelje jest ono god. 1057, prozvano Ostromirovo, pisano u Ruskoj, razredjeno po obredu gèrčkom; (izdano pèrvi put od Wostokova u Petrogradu god. 1843.) njemu odgovara glagolsko, po imenu Assemanovo, bez godine, ipak najkasnije iz XI. věka, izhodi iz okolice Ohridske, sada se čuva u

Rimu (dosada su izdani odlomci, čitavo izilazi sada u Zagrebu trudom Dr. Račkoga.) Razlika medju oba ova najznamenitija evangjelja nije, osim pravopisa, velika, a ipak je vèrlo znamenita s toga, što se doslědno izvedena nalazi u svih skoro glagolskih spomenicih prema cirilskim. Osim ovih vrědni su, da se napomenu slědeći cirilski rukopisi neděljnih (aprakos-) evangjeljah: Mstislavljevo, pisano 1125—1132; Dobrilovo od godine 1164. (oba s očitimi biljezi svoga ruskoga porětla) i Remsko, obitelji bugarske, znamenito sa svoje sudbine. — Glagolskih ovakovih (t. j. po neděljah) evangjeljah neima osim spomenutoga Assemanova. — Evangjeljah po evangjelistah, koja se zovu tetroevangjelja, neima cirilskih iz XI. věka nijednoga, a iz XII. věka takodjer malo: najstarije bit će ono od godine 1144., nazvano kriloško, (obitelji ruske); kasnije pak prepisanih tetroevangjeljah, osobito bugarske obitelji, nalazi se i po ruskih knjižnicah iz 14—16. věka mnogo. Usuprot imade dvoje, troje li glagolsko evangjelje, iz najstarije dobe, to jest iz XI. věka, ako ne i prije: najznamenitije bit će Zografsko (gdě se i dans čuva), koje je, vele Sevastianov cělo fotografično snimio; sa svete Gore proizhodi i Grigorovićevo, sada u njega u Kazanu, a našasto u skitu sv. Bogorodice, od trećega pak sačuvaše se samo tako zvani odlomci Mihanovićevi. Nebrojena množina evangjeljah iz kasnijih vremenah nespada ovamo, budući da nam nije do podpuna spominjanja svih ove vèrsti proizvodah, nego samo do onih, koji se odlikuju starinom.

§. 3. Drugi posao slověnskih učiteljah věre kèrštjanske bijaše skopčan s pèrvim, a to je prevod Apostola (tako zvana děla apostolska), razredjen jamačno takodjer za cèrkveno čitanje po obredu gèrčkom. Čudno-

vato je, da se do dan danas nadje malo rukopisah Apostola iz pèrvoga staroslovenskoga věka: Šafařik spominje kao najstariji apostol Pogódinov od god. 1195, a znamenit je praxapostolar Ohridski u Grigorovića iz XII. věka, budući da se uz pismo cirilsko na dva města nahodi više redakah glagolskih: pisan bi u Bugarskoj; istoj od prilike dobi i istoj obitelji pripada i apostol Strumički; i opet očevidno prepisan s glagolskoga izvornika. — Najposlě u Grigorovića kažu iz XII. věka, bugarske obitelji, tako zvani apostolus slěpčensis. Najstarodavniji tekst apostola sačuva se u onakovih rukopisih, koji su s tumačenjem, kamo spada osobito onaj od god. 1220. u Moskvi. U II. věku t. j. medju spomenici slovenskimi sèrbske recenzije spomenut ćemo apostol šišatovački od god. 1324., jedan od najlěpših cvětovah cèrkvene književnosti starosèrbske. —

Za izvěstno može se uzeti, da medju pèrvi prevod sv. pisma spada i psaltir: to dokazuju ne samo mnogi rukopisi pèrve dobe, nego još bolje starina jezika, koja se neće sasvim ukinuti ni u novijih prepisih. I ovdě, kao kod evangjeljah, ima několiko osobinah, koje razdvajaju sve rukopise u pèrvobitnoglagolske i pèrvobitnocirilske, a iz naravi sadèržaja tumači se kano kod Apostola, zašto se upravo tumačeni psaltir sačuva u najstarijih rukopisih i s najstarijim tekstom: tà knjige porabe cèrkvene moradu uvěk biti točnije, to će reći više i češće od pogrěšakah izpravljane, nego li porabe domaće. Najstariji rukopisi psaltira ovi su: Odlomci-Eugenijevi (svega samo 20 listah, gled. Kopitar Glag. Cloz. 41.), s tumačenjem teksta, koji se Atanasiju pripisuje, svakako iz XI. věka; nosi tragovah glagolice, inače pisan cirilicom. — Upravo ovakov ali podpun jedan je rukopis u bivšoj Pogodinovoj sbirci, drugi u c. javnoj

bibloteci u Petrogradu, oba od prilike iz XII. věka, s jednakim tumačenjem. Tretji je psaltir bolonjski, jer se sada ondě nalazi, nego proizlazi iz Bugarske, pisan cirilicom, ali jamačno kao prepis glagolskoga izvornika pripada koncu XII. věka (prije 1195.) — Bit će jih i više na priliku u Gorski i Nevostr. Opis I. 185 spominje se jedan rukopis tumačena psaltira, u Čudovu Manastiru, XI—XII. věk. — Od netumačenih ima jedan u sinod. bibliot. od god. 1206. Prevod pěsnih Davidovih velike je vrědnosti; neznaš bi li se većma čudio věrnosti prema originalu gèrčkomu, bi li krasoti jezika i izrazah slověnskih. —

Napokon razuměvalo bi se, kada i nebi legende izrikom napominjale, da su osim napomenutih: evangjelja, apostola i psaltira, jošter druge někoje liturgičke knjige bile potrebite za podpunu cèrkvenu službu. Legenda veli, da je Ciril učenike, primite od Rastislava naučio „jutèrnjici, časovom, večernji, pavečernici i tajnoj službi“: tim se predpostavlja, da je na slověnski jezik prevedene imao od prilike ove knjige: Paramejnik t. j. izbor iz staroga zavěta; Časoslov (= horologium = breviar), Služebnik iliti liturgijar, Trebnik t. j. ritual, i Oktoich. Nego s jedne strane nesmije se zaboraviti, da za dobe Cirilove obredi iztočni bijahu jošter znatno jednostavniji, nego li kasnije, osobito poslě cesara Konstantina; s druge strane neima nikakve sumnje, da u prevod spomenutih knjigah nebi se bili jurve měšali ne samo Metod, već i gděkoji najpoglavitiji učenici njihovi: što se Cirilu pripisuje, razuměvaj tako, da je jošter za njegova života († 869) svèršeno bilo.

§. 4. Poslě smèrti Cirilove nastavi brat mu Metod učenje věre kèrštjanske u povjerenom si stadu, a bez dvojbe bijaše njegova poglavita skèrb, da uz pomoć

vèrlih učenikah nastavi i pismenu radnju, pak da svete knjige prevoda slovenskoga nadopuni. Nije nevěrojatno, što piše Ivan Exarch bugarski, da Metod „preloži sve ove knjige 60, od elinskoga jezika u slovenski“, to će reći, da je dovèršio sav prevod sv. pisma, izuzam Makabije, Apokalipsu i još gdě što; to isto potvèrdjuje njegov životopis, dodavši jošter i Nomokanon i Paterikon (: otečьskyje knigy). Istina, da se podpuni spisak biblije nahodi istom od 15. věka u Ruskoj, ali upravo po karakteru jezika i tekstah sudeć, neima sumnje, da se ondě pojedini komadi sv. pisma osnivaju kao prepisi na prastarih originalih, čas s popravci čas i bez njih, kadkada je to izrikom spomenuto, na priliku prevod prorokah uzet je u podpunu bibliju iz spiska Upirova od god. 1047., koji jih opet već prepisa „искириловицѣ.“ Što se dakle kadšto koji spomenik sačuva istom iz kasnijih věkovah, odatle neslědi jošter, da ga nebi već i prije bilo; nego ipak faktum postojećih spomenikah imade se uvěk sravnjivati s věstmi o starih prevoditeljih, što i kada li da su prevodili. — Dakako da se nemože svagda jedno s drugim spojiti; mi ćemo na primèr věrovati spomenutim rěčim legende, da je za života Metodova preveden bio Nomokanon, i imademo do danas sačuvanih Nomokanonah više (jedan sèrbske recenzije od god. 1262.); zato ipak nemožemo ni s daleka izreći, koji kakav li bijaše upravo Metodov prevod. Isto tako imade više prastarih životah sv. otacah, ali što bismo od toga upravo Metodu pripisali, toga se neusudjuje ipak nitko izreći. — Zato nam nepreostaje (za sada, kako će za koju godinu, to se kod sretnoga napredka, koji se u slavistici razvija, nemože u napréd ni slutiti), nego da samo izvěstne spomenike sastavimo s izvěstnimi spisatelji, a drugo da se razredi po vremenu

i važnosti jezika. Da je većina učenikah Metodovih i u književnosti radina bila, lahko se dokučuje; o spisateljstvu izvěšteni smo naročito kod Klementa, za kojega životopisac veli, da je napisao pohvalna slova (panegirike) na praznike čitave godine, žívote sv. otacah i pentikostar; i zbilja do danas zna se za više panegirikah s nadpisom, da su od Klementa „episkopa slověnskoga", najznamenitija je za nas pohvala „svetomu Kirilu učitelju slověnsku jeziku" (kod Šafař. Dostopam. 28.). —

Znamenit je u slověnskoj književnosti Kostantin II. biskup bugarski, učenik Cirilov i Metodov; on prevede g. 906. Atanasija Aleksandrinskoga četiri govora proti Arijanom (u rukopisu XV. v. sačuvano), a isto tako imademo od njega izbor govorah na neděljna evangjelja, prevod s originalnimi dodatci od god. 898. — sačuvano u prepisu XI. věka. — Od někoga presbytera Grigorija zna se, da bijaše u 9. věku učinjen s gèrčkoga prevod kratke cèrkvene i světske historije, osobito je zanimiv odlomak o raspu Troje (sačuvano u rukopisu XV. věka). — Jedan od najplodovitijih spisateljah slověnskih zlatnoga věka Simeunova bijaše Ivan exarch bugarski; on napisa, što se zna, ova važna děla: a) Šestodnev t. j. tumačenje pèrvih glavah Mojsijinih o stvorenju světa (: rukopis iz XIII. věka); b) bogoslovje Ivana Damaskina „nebesa" (rkpis XI—XIII. věka); c) istoga dialektiku u 70 glavah; d) istoga gramatiku (samo početak sačuvan); e) několiko cèrkvenih govorah. — Napokon pohvalno spominjanje zaslužuje sam car Simeun († 927.) ne samo kao hrabar zatočnik i strašan neprijateljem svoga naroda, nego i kao iskreni privrženik slověnskoga bogoslužja i mogući zaštitnik stradajućih i progonjenih učenikah Metodovih. — Njemu

pripisuju Zlatostruj t. j. 136 izabranih govorah Ivana Zlatoustoga (sačuvano u rukop. XII. věka), zaista je pak njegovim povodom i nalogom preveden něki sbornik sadèržavajući tumačenja na evangjelja, apostolu i drugim svetim knjigam, sve po někom jednakom sborniku gèrčkom: prevedeno za cara Simeuna, kako se izrikom izpověda u jednom prepisu iz XV. věka; nego dan današnji ima i jedan exemplar takova sbornika od god. 1073., spisan za kneza Svjatoslava, ali je prepisnik, komu bijaše jamačno bugarski rukopis pred očima, město pèrvobitne uveo recenziju rusku, zaměniv i gděkoje nepoznate izraze bugarsko-slovenske u poznatije ruske. — Nezna se pravo, tko je cèrnorizac Hrabar (něki bo slute, da bi to bilo ime navlaš izmišljeno, da se za njega sakrije poznata osoba), ni kada je upravo živio; nu ako je věrovati jednoj bilježki, koja veli „da su jošte živi, koja su viděli jih“ to će reći Cirila i Metoda, a ono smijemo ga dakako ovamo uvèrstiti, u X. věk. — Taj cèrnorizac Hrabar dakle napisa prevažnu razpravu na obranu slověnskih pismenah, sačuvano u više rukopisah, nego dosta izkvarenih; najkritičnije izdade ju dosele Šafařik. —

Ovoliko se zna u kratko o izvěstnom književnom râdu revnih naslědnikah pèrve svete bratje, koji življahu u Panoniji a kasnije u Bugarskoj. — Poslě smèrti Simeunove poče padati dèržava bugarska, a s njom nestajati i zaštita ter njegovanje slovenštine: k ostaloj nesreći pridruži se još i razkolničtvo bogomilsko, i pod ovimi neprijaznimi uplivi nije čudo, što se dalje nesačuva nikakovih izvěstnih imenah, ako se još danas sutra nepronadje koje god. Medju najznamenitije spomenike slovenske srednje dobe bugarske spada jamačno prevod lětopisa Manassina; nije toliko znamenit samim

sobom kao prevod, koliko s onih bilježakah pověstničkih koje prevodilac Bugarin doda, da bi razjasnio ili popunio pověst svoga izvornika, koji se više obaziraše na svakojake cèrkvene razpre nego li na dèržavne okolnosti gèrčkoga carstva, a najmanja mu briga bijaše, da o najbližih i najopasnijih susědih bratinske države štogod spomene, t. j. o Bugarih.

§. 5. Da bacimo sad jedan pogled na Hèrvatsku i na Rusku. — Ni ob ovoj, ni ob onoj nemože se žalibože mnogo kazati. Boli nas doista, što sve do sada tako malo znamo o sudbinah slovenštine u Hèrvatskoj, premda nam sa druge strane i sama historija pripověda, kako se živahno, ali nesretno borahu Hèrvati za slovensku liturgiju u IX. i X. věku: po nesreći nesačuva se do danas ni onaj toliko razglašeni rukopis psaltira, koji prepisa god. 1222. pop Nikola rabski, i koji se nahodjaše još u 17. věku u rukuh Mèrnjavića i Levakovića, iz njega bismo mogli suditi, je da li je věrojatno, da je prepisan s izvornika IX. věka (880—890), kako se dan danas obćenito razuměva ime Theodora „poslědnjega nadbiskupa solinskoga". Da se je god. 880—890 mogao nahoditi jedan slovenski psaltir u Splětu, dopustit ćemo tim prije, ako se sětimo rěčih pape Ivana od god. 879, kojimi nagovara svu južnu Dalmaciju, da se povrati u krilo rimske cèrkve, i gdě se veli: „si aliquid ex parte Graecorum uel Slauorum super vestra ad nos reversione dubitatis etc.", odakle se vidi, da onuda bijaše mnogo privèrženikah slověnske liturgije u ono doba. Nego zato imade glagolita clozianus, spomenik koji ne samo stara tradicija pripisuje Hèrvatom (: nije ga jamačno Ivan Frankopan badava cěnio kao osobitu svetinju, u zlato i srebro okovanu!), već ga i sbog někih njegovih osobinah u jeziku najpriličnije

směšćujemo na sâm otok Kèrk medju doběgle onamo iz Panonije i s Hèrvati poměšane Slovêne. Svi ostali spomenici, proizišavši iz Hèrvatske, već su i recenzije hèrvatske, ter spadaju u drugi dio ove knjige. — Upravo u ono doba, kada dèržava bugarska spade u ništar, upoznaše se sa slovenštinom i obljubiše ju Rusi; poslě pokèrštenja Vladimirova (988) nemogahu biti ni bez knjigah, nego to bijahu same bugarske, kako se i pripověda, da sve do Jaroslava bijahu i cèrkveni pěvači rodjeni Bugari. — Za gospodovanja Jaroslava može se reći, da je u Ruskoj cvao věk prepisivanja i razmnažanja donesenih iz Bugarske izvornikah slovenskih: da se savez medju južnimi i sěvernimi Slověni što těsnije sveže, bude u to vrěme něgdě ustrojen na svetoj Gori jedan manastir ruski. U Ruskoj pak bijaše Kijev, a osobito pečerski manastir središte književnoga razvijanja i razplodjivanja. — Ako je osim prepisivanja i štogod na novo prevedeno ili sastavljeno, spada po jeziku ne više medju čiste slovenske nego medju rusko-slovenske spomenike, ter je od onolike važnosti za Rusa, od kolike priměri hèrvatsko- ili sèrbsko-slovenskoga jezika za Hèrvate i Sèrbe.

§. 6. Kako je u ovom kratkom nacèrtu o životu slovenštine IX., X. i XI. věka napomenuto několiko spomenikah, koji se tek u kasnih prepisih sačuvaše, dakle sa jezikoslovnoga gledišta u vrědnosti padaju, tako se opet někoji drugi prevažni, a prastari ostanci staroslovenske književnosti nemogu ili nikako ili barem sa dovoljnom sigurnostju u savez staviti s poznatimi do danas spisatelji. — Ovakov je jedan sbornik suprasaljski (Codex supraslensis), jamačno najdragocěniji spomenik najstarije slovenštine, sadèržavajući 24 života svetacah, 20 homilijah Zlatoustovih, jednu od Focija i jednu od Epi-

fanija. Gdě je ovaj golemi rukopis budi najprije preveden (u Panoniji?), budi prepisan (sa glagolice?), to se dan danas više nezna: njegov današnji oblik nije nikako mladji od XI. věka. Izdan je podpuno od Miklošića. — Znamenit je odlomak (2. lista) katechezah Cirila Jeruzalemskoga, našast Grigorovićem u Hilandaru na svetoj Gori: sudeć po jeziku spada svakako u XI věk. — Izdan u Petrogradu. — U Ruskoj čuvaju se: Život sv. Kondrata, odlomak po mněnju Šafařikovu vèrlo star, a Grigorović, dopuštajući to, misli ipak, da je negdě u Ruskoj prepisan; tako i Život sv. Tekle, odlomci XI.—XII. věka (Bilo bi vèrlo zanimivo doznati za razměr ovoga životopisa prema poznatomu glagolskomu, koji je u Kukuljevića!). U c. petrogradskoj biblioteci nalazi se rukopis XI. věka sadèržavajući: 13 govorah Grigorija Bogoslova, pisan u Ruskoj, nego za sigurno iz někoga bugarskoga (glagolskoga?) exemplara (priobćen deseti govor od Sreznjevskoga u Petrogradu); istomu věku i istoj domovini pripada Antiochov pandekt, i to je prevod sa gèrčkoga jezika, spada u vèrst moralnofilozofičnih proizvodah gèrčko-kèrštjanske literature srednjega věka (priobćen u Izvěstjih c. Ak. ruske.). Besěde Ivana Lěstvičnika (Klimaka) nahode se u prepisu ruske recenzije XII. věka; pèrvobitni slověnski tekst bijaše obitelji bugarske. — Sličan sborniku Svjatoslavljevu ili točnije govoreć Simeunovu nalazi se drugi sbornik 1076., u kojem imade izbor dělah sv. otacah; čuva se u Ruskoj, gdě bijaše i pisan. — Svi ovi spomenici zajedno spadaju u vèrst moralnih spisah, kojimi se ne samo slavi uspomena svetoga života nego i naměrava podati lěp primèr revnovanja za věru kèrštjansku a protiv bludnjam krivobožtva, pak upravo ovako hotijahu i stari věroučitelji Slo-

věnah svoj narod u božjoj nauci okrěpiti i od staroga poganstva sačuvati. —

U vèrst pak liturgičkih, to jest za službu božju potrebitih knjigah, spadaju ovi stari rukopisi: Službenik bl. Antonija iz XII. věka u Ruskoj; Stihirar XI—XII. věka, (jedan od g. 1157.); dva rukopisa u Ruskoj; Mineja měsečna (ili kanoni svetih): jedna iz XI. věka u c. petrogradskoj biblioteci, druga od istoga vremena, pisana „Putętoju“ u novgorod. sof. biblioteci, spada medju najzanimivije pojave cèrkvenoslověnske literature: prepis je ruski sa mnogimi tragovi starine. Najznamenitiji su danas glagolski pražki odlomci, koji sadèržavaju u dva pergamentna lista tako zvana Exapostolaria, za liturgiju obreda gèrčkoga. — Izdao jih podpuno Šafařik, koji jih prisvaja X. věku.

Pregled ovaj najlěpše ćemo zaglaviti sa znamenite i za literarnu historiju svih Slověnah prevažne obě dvě legende panonske: jedna obširnija o životu Konstantina, druga kraća o životu Metoda. — Život sv. Konstantina sačuva se u više rukopisah novijih, najraniji je od god. 1479; nego očevidni znaci slute na original obitelji bubugarske, a premda se o spisatelju ništa nezna, domišljao se něgda Šafařik, nije li sâm Klement taj životopisac! — Onaj drugi kraći život sv. Metoda, izvadjen je iz rukopisa XVI. věka, i Šafařik mišljaše, da je negdě u Panoniji napisan, ter se jednom izrazio, da mu se Gorazd čini kao da bi bio sisatelj ove legende. — Obě izda Šafařik u svojih „Dostopamjatnostih jugoslověnskih.“

I. Priměri iz slověnskoga prevoda sv. pisma.

1.

Iz evangjelja Assemanova:

Luka 10. 25—37.

Ѳⷭⷭⷭ

ⲣⲗⲣⲍⲙⲉⲕⲣⲗⲥ ⲉⲓⲉⲗⲧ ⲍⲙⲗⲃⲣⲥⲣ ⲉⲗⲗ, ⲩⲥⲗⲗⲣⲩⲧⲉ ⲥⲗⲗⲃ ⲥ ⲩⲣⲣⲉ. ⲩⲥⲍⲧⲕⲗⲥ ⲕⲉ ⲥ ⲣⲧ ⲍⲩⲉⲥ ⲍⲓⲉⲙⲥ ⲣⲗⲣⲩⲉⲗⲉ ⲥ ⲩⲥ ⲗⲉⲍⲙⲣⲣⲥⲣⲥⲩⲉ, ⲥ ⲣⲗⲣⲗⲉⲕⲧ ⲉⲣⲣⲥ. ⲥ ⲣⲧⲃⲙⲗⲣⲧ ⲥⲣⲣⲥⲗⲥ, ⲩⲥⲗⲥⲣⲣⲥ ⲗⲩⲧ ⲣⲃⲣⲉⲧ, ⲗⲧⲍⲙⲥ ⲗⲉⲍⲙⲥⲥⲣⲥ-ⲣⲥⲓⲃ ⲥ ⲗⲉⲧⲧⲉ ⲉⲣⲣⲃ· ⲣⲗⲥⲗⲉⲕⲣ ⲉⲣⲣⲥ, ⲥ ⲉⲕⲉ ⲧⲣⲙⲉ ⲣⲗⲣⲥⲕ-ⲗⲣⲩⲉⲣⲣ, ⲧⲗⲥ ⲉⲗⲗⲧ ⲩⲥⲗⲩⲗⲧⲣⲙⲉ ⲍⲉ, ⲩⲥⲗⲗⲧⲣⲣⲥ ⲙⲣ. ⲓⲥⲙⲉ ⲃⲓⲉ ⲉⲙⲥ ⲙⲃⲗⲥ ⲙⲗⲣⲥ ⲣⲣⲥⲣⲥⲙⲥ ⲙⲣ ⲍⲉ ⲓⲥⲥⲙⲥ ⲥⲍⲓⲗⲥⲣⲥⲣ ⲩⲥⲣⲧⲗⲥⲥⲣⲣⲃ ⲩⲥ ⲗⲧⲗⲓⲉⲥⲥⲣⲥⲓⲥⲥ; ⲉⲣⲥ ⲕⲉ ⲗⲉⲥⲥ· ⲍⲥⲙⲩⲉⲗⲉⲥ ⲣⲣⲥⲗⲉⲍⲙⲥ ⲍⲥ ⲣⲥⲣⲣⲥ. ⲗⲉⲥⲥ ⲕⲉ ⲉⲣⲣⲃ ⲥⲣⲍⲃⲍⲥ· ⲥⲗⲥ ⲥ ⲙⲥⲣ ⲙⲩⲉⲗⲥ ⲙⲧⲓⲉⲕⲗⲉ.

2.

Iz četveroevangjelja Grigorovićeva:

Luka gl. 15.

ⲓⲗⲧⲗⲉⲕ ⲕⲉ ⲓⲥ ⲣⲉⲣⲣⲃ ⲣⲗⲥⲓⲗⲥⲕⲧⲧⲉⲙⲉ ⲍⲉ ⲩⲥⲍⲥ ⲣⲣⲥⲣⲙⲧⲗⲉ ⲣ ⲗⲗⲗⲙⲥⲣⲥⲣⲥⲩⲥ ⲣⲉⲍⲗⲃⲙⲧⲙⲉ ⲉⲗⲗ. ⲥ ⲗⲥⲣⲙⲥⲙⲧ-ⲧⲗⲉⲕ ⲫⲧⲗⲥⲍⲗⲥ. ⲥ ⲓⲣⲣⲥⲕⲥⲣⲥⲩⲥ ⲗⲗⲧⲗⲗⲉⲗⲥⲉⲙⲉ· ⲗⲓⲉ ⲍⲥ ⲗⲗⲗⲙⲥⲣⲥⲣⲥⲓⲥⲣ ⲣⲗⲥⲉⲣⲣⲗⲉⲙⲥ, ⲥ ⲍⲥ ⲣⲥⲣⲣⲥ ⲗⲍⲙⲥ. ⲗⲉⲥⲥ ⲕⲉ ⲓⲥ ⲣⲥⲣⲣⲥ ⲣⲗⲥⲙⲥⲥⲥⲉ ⲍⲥⲥⲉ, ⲗⲗⲧⲗⲗⲉⲗⲉ· ⲓⲥⲣⲥ ⲥⲗⲉⲙⲩⲗⲓⲥ ⲉⲙⲥ ⲩⲧⲍⲥ ⲥⲣⲣⲥ ⲍⲥⲙⲉ ⲉⲩⲥⲥ ⲥⲩⲥⲥ ⲥ ⲣⲉⲗⲣⲣⲉⲕⲉ ⲉⲗⲥⲥⲣⲉⲕⲉ ⲉⲙⲥ ⲣⲥⲗⲥ, ⲣⲉ ⲉⲍⲙⲧⲩⲥⲙⲥ ⲗⲥ ⲗⲉⲩⲉⲙⲥ ⲗⲉⲍⲉⲙⲥ ⲣ ⲗⲉⲩⲉⲙⲥ ⲩⲥ ⲣⲃⲍⲙⲥⲣⲣⲥ, ⲥ ⲥⲗⲉⲙⲥ ⲩⲥ ⲍⲗⲗⲗⲥ ⲣⲉⲗⲗⲥⲣⲉⲥⲉⲕⲉ, ⲗⲉⲣⲥⲗⲥⲉⲕⲉ ⲉⲓⲗⲥⲉⲙⲉⲙⲥ ⲗⲉ; ⲥ ⲉⲓⲗⲥⲗⲙⲥ ⲩⲥⲗⲗⲧⲗⲗⲥⲧⲧⲙⲥ ⲣⲧ ⲗⲧⲣⲗ ⲍⲩⲉⲥ ⲗⲧⲗⲃⲕⲉ ⲍⲉ, ⲥ ⲣⲗⲥⲣⲣⲥⲗⲥ ⲩⲥ ⲗⲉⲣⲣⲥ ⲍⲥⲗⲥⲣ-ⲩⲧⲧⲙⲥ ⲗⲗⲗⲃⲗⲥⲣ ⲥ ⲍⲕⲉⲍⲗⲗⲥⲣ, ⲗⲗⲧⲗⲗⲉⲗⲉ ⲥⲣⲣⲥ· ⲗⲧⲗⲃⲕⲥⲙⲉ ⲍⲉ ⲍⲥ ⲣⲣⲥⲣⲉⲗⲉ, ⲗⲓⲉ ⲉⲓⲗⲥⲗⲙⲥ ⲉⲩⲥⲗⲉ ⲣⲣⲉⲗⲉ ⲣⲉⲗⲗⲥⲣⲉⲥⲣⲥ-ⲣⲣⲉⲗⲉ. ⲗⲗⲧⲗⲗⲉⲗⲉ ⲩⲧⲣⲥ, ⲗⲓⲉ ⲙⲧⲧⲉ ⲗⲧⲗⲗⲉⲍⲙⲥ ⲓⲓⲉⲕⲗⲉⲙⲥ ⲣⲧ ⲣⲉⲓⲓⲉⲍⲉ ⲉ ⲉⲗⲥⲣⲣⲉⲣⲣⲥ ⲗⲗⲗⲙⲥⲣⲥⲣⲥⲩⲗ ⲓⲧⲗⲉⲕⲣⲙⲥ ⲍⲉ, ⲣⲉⲕⲉ ⲉ ⲗⲉⲩⲉⲙⲥ ⲗⲉⲍⲉⲙⲥ ⲥ ⲗⲉⲩⲉⲙⲥ ⲣⲗⲧⲩⲥⲗⲥⲣⲥⲩⲗⲗⲥ, ⲥⲕⲉ

քՅ ՄԼԱԼՔՋՓԵՄԵ ՐՅԻԼԼՔՅԱ. ԱԼՅ ԻԼԱ ԱՅՅՔԼ ՅՊՊՅԵՇՄՅ ԼՅՅՁԵՄԵ ԼԼԼԼԶՊԵ, ԼՇՄՅ ՐՅԶՋԼՔՅՄԵ ԼԼԼԼԶՊՊՅԵ ՅԼԼՅՔՅԵ, ՔՅ ՎԵԱՅՅՖԼԼՄԵ ԼԼՅ ՁՎԱՄՅԼԼԵՔՅԻԼ Յ ՐՅՊՊՅՄՅՄԵ ԽԼԼ-ՊՅՔԵՊ Ի ՅՇՄՅՄԵ ՐԼՅԼԼՅԱԱԵՔՅ, ԼՅՔԵԼՅՅԱՅ ՅԼԼԵՇՄՅՄԵ; Յ ՅԼԼԱՄԵՇՅ ՁԵԼԼԵՊՎԼԼՄԵ ԼԼԼՋԶԵՊՊՔՅԵ Յ ՁՅԵՁԱԼԼԵՊՊՔՅԵ ԶԼԼԼԶՅԱԼԼՓԵՇՄՅ. ԼԼԼԼՋՅՄՅ ՁԵ ՁԵ ՊՊԵՔՅՓԵ, ԱԻՅ ՅԼԼԱՄԵ ԼԼԼԼԶՊՊՅԵ, ՓԵԱՅ ՐՅԶՋԼՔՅԼԵ. ՄԼԼԻՅ, ԶԼԼԼԶՅԼԼՓԵ ՎԼՊՊԵ, ԼԼԼՅՁՄԵ ԼԵՊՊՎԼԼՄԵ ՐԼԱԼԵ ԼԼԼԼԵՊՊ ՀՅԱՅՅ Յ ՅԼԼՅ-ՔՅՊՊԵ ԶԼԱՇԵՔՅՎԱ ԻԼՓԵՇՄՅՅՊՊԵ ՁԵ.

ԼՅՓՅ ԱՅ ԶՅՁՊՅԼԵ՝ ՓԼՅՎԱԻԵ ՅԼԼՅՔԵ ՅՊՊԱ ԼՎԼ ՁԵՊՔԼ, Յ ԼՅՓՅ ՎԼՅ ՅՎ ՅՄԵՎՋ՝ ՅՄԵՓՅ ԼԼԼԱԼԵ ՊՊՅ ԼՅ-ՁՄՅՅՔՅՔՅԵՓԵ ՓԵՁՄԵ ՅՊՊԱՔՅԱ. Յ ԼԼԼԼԱԼՅ ՅՊՊԼ ՅՊՊԱՔՅՅ. Յ ՔՅ ՊՅ ՊՊԵՔՅԼԱԼԵ ԼԵՔՅԼԵ ՁԵԲԼԼՎԵ ՎԵՁՁ ՊՊԵՔՅՅ ՁԵՅՔԵ ՅՄՅԼՅ ՔԼ ՁՄԼԼՔՅԵ ԼԼԼԼՅՓՅ, Յ ՄՋ ԼԼՁՄՅՓՅ ՅՊՊԱՔՅՅ ՁՎՅՅ, ԱՅՎԵՊ ԲԼՅԵԼԼՅՔՅ. ԾԱԼՅՎԵՇՋ ԱՅ ՅՊՋ ՎԵՁԼ ԲԵՊՁՄԵ ՅԼԼԼԼ ԻԼԱՊԵԻԵ ՔԼ ՁՄԼԼՔԱ ՄՅՅ՝ Յ ՄԵ ՔԼՓԵՄԵ ԼՅՇՅՄՅ ՁԵ, Յ ՇԵԼԼԵ ՊԼՅԼԱԱՊՅ ՁԵ ՅԼՅՔՅՅՊՊԵ ՅՄԵ ԱՅՄՅԼԼԵ ՄՅՅԵ ՁՄԼԼՔՅԵՊ, Յ ՊՅՁԵԼԼ Յ ՔԼ ՁՅԼԼ ՁՎՅԱ ՊԼՁՄԵ ՁՎՅՅՔՅՅ. Ջ ԱՅԼԼԼՓՅ ՔԼՁԵՊՄՅՄՅ ՓԼԱՎՎՅ ՁՎՅՅ ՅՄԵ ԼՅԱԵՎԵ, ՅԵԱՅ ԱԼԱԱԼԼԵ ՁՎՅՅՔՅՅԵ, Յ ՔՅԻԵՄՅԱ-ԱՅ ՔՅ ԼԼԼԱՄՅ ՅՊՊ. ՎԵ ՁՅԼԱ ԱՅ ՊԼՅՅԵԼԼԵ ԼՅՓՅ՝ ԻՅ-ԼԼՅԻՋ ՔԼՅՊՊԵՔՅԻԵ ՅՄԵՎԼ ՊՊՅՅԶՅ ՅԼԼԱԼԵՊՎԼԼՄԵ ԽԼԱԼԱԼՅ. ԼԼԼԵ ԱՅ ԶԼԼԼԼՅՊՊԵ ԶԵՊԵԲԼԼԵ! ՎԵՁՄԼԼՎԵ ՅԼԼՅԵ ԻԵ ՅՄԵՎՋ ՊՊՅՅՊՊՋ, Յ ԼՅԻՅԵ ՅՊՊՋ՝ ՅՄԵՓՅ ՁԵԶԼԱՇՅԼԵ ՔԼ ՔՅԱԲՅ Յ ՊԼԱԼԵ ՄՅԱԲՅԵ՝ ՓԱՅ ՔԱՁՊԵ ԼՅՁՄՅՅՔԵ ՔԼԼԼՅՇՄՅ ՁԵ ՁԵՊՔԵ ՄՎՅՅ՝ ՁԵՄՎՅԼԼՅ ՊՊԵ ԱԻՅ ՅԼԼՅՔՅԶՅ ՅՄԵ ՔԼՅՊՊԵ-ՔՅԻԵ ՄՎՅՅԼԼԵ. Ջ ՎԵՁՄԼԼՎԵ ՅԼԼՅ ԻԵ ՅՄԵՎՋ ՁՎՅՅՊՊՋ. ՅՇՄՅ ԱՅ ՅՊՊՋ ԼԼԼԼՅՓՅ ՁՅԵՇՄՋ, ՋԼԼԼԱ Յ ՅՄԵՎԵ ՅԶՅ,

ⲟ ⲙⲟⲗⲗⲉ ⲉⲙⲙⲏ ⲡⲉⲧⲣⲁⲙⲉ, ⲣ ⲙⲉⲓⲏⲉ ⲣⲏⲣⲏⲗⲗⲏ ⲣⲏ ⲩⲉⲧⲣⲕⲉ ⲉⲛⲏ, ⲟ ⲉⲡⲗⲏⲡⲉⲧⲣⲗⲏ ⲟ. Ⲃⲉⲫⲏ ⲁⲏ ⲉⲙⲙⲏ ⲣⲉⲧⲣⲣⲉ· ⲉⲙⲉⲫⲏ ⲣⲉⲛⲗⲃⲁⲓⲟⲗⲉ ⲣⲏ ⲣⲉⲡⲏ ⲟ ⲣⲗⲁⲗⲉ ⲙⲉⲡⲉⲕⲕⲉ· ⲣⲁⲏ ⲣⲁⲁⲣⲙⲉ ⲗⲉⲣⲙⲉⲕⲣⲉ ⲣⲏⲗⲉⲓⲙⲟⲟ ⲣⲉ ⲣⲉⲧⲣⲣⲉ ⲙⲩⲉⲟ. Ⲃⲉⲫⲏ ⲁⲏ ⲉⲙⲉⲛⲉ ⲓⲉ ⲗⲏⲡⲉⲙⲙⲉ ⲣⲩⲉⲟⲙⲙⲉ· ⲟⲗⲣⲉⲣⲁⲙⲉ ⲉⲗⲏⲁⲗⲗⲏⲕ ⲣⲗⲏⲕⲗⲗⲏⲕ ⲣⲉ ⲉⲡⲗⲁⲛⲉⲛⲏ ⲣⲏ ⲗⲏⲡⲉⲙⲙⲉ ⲣⲏ ⲗⲏⲕⲉⲓⲏ ⲉⲛⲏ ⲣⲉ ⲣⲉⲧⲣⲣⲉ ⲙⲩⲉⲟ. ⲣ ⲣⲗⲉⲩⲉⲗⲗⲉⲓⲙⲏ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉ ⲙⲏⲗⲗⲉⲙⲁⲣⲉⲟ ⲗⲏⲡⲉⲗⲗⲉⲙⲉ, ⲣ ⲁⲗⲗⲉⲓⲙⲏ ⲗⲏⲡ ⲩⲉⲣⲉⲗⲗⲉⲙⲙⲉ ⲣⲉ· ⲁⲡⲉ ⲣⲉⲧⲣⲣⲉ ⲙⲉⲉⲟ ⲣⲉ ⲙⲉⲗⲉⲙⲙⲩⲉ ⲡⲁ ⲟ ⲉⲁⲙⲟⲩⲉ, ⲟⲗⲗⲉⲧⲣⲡⲁⲗⲗⲉ ⲡⲁ ⲣ ⲉⲡⲗⲁⲙⲙⲉ ⲣⲉ. Ⲙ ⲣⲏⲗⲉⲣⲣⲉ ⲩⲉⲣⲉⲗⲗⲉⲙⲙⲉ ⲣⲉ. Ⲡⲁ ⲁⲏ ⲣⲉⲧⲣⲣⲉ ⲉⲛⲏ ⲣⲙⲏⲗⲁⲣ ⲣⲏ ⲣⲉⲗⲗⲁ. Ⲙ ⲁⲡⲉ ⲛⲁⲉⲗⲗⲉⲧ ⲣⲁⲡⲉⲗⲗⲉⲙⲁⲟ ⲣⲉ ⲓⲉ ⲗⲉⲙⲙⲉ, ⲣⲗⲗⲉⲧⲣⲣⲏ ⲣⲁⲣⲉⲗ ⲟ ⲗⲉⲓⲉⲧ, ⲣ ⲣⲁⲩⲉⲗⲗⲉⲙⲙⲉ ⲉⲗⲉⲣⲣⲉⲙⲉⲧ ⲩⲉⲣⲁⲩⲗⲏⲣⲏⲗⲏ ⲉⲙⲉ ⲁⲏⲡⲉⲙⲙⲉ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲙⲁⲣⲉⲟ, ⲁⲡⲉ ⲣⲉⲧⲣⲗⲁⲩⲉⲧ ⲩⲉⲣⲁⲩⲗⲏⲣⲏⲗⲏ ⲉⲙⲉ ⲁⲡⲉⲙⲙⲉ ⲙⲩⲉⲟ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ; ⲉⲣⲉ ⲁⲏ ⲁⲉⲫⲏ ⲉⲙⲙⲏ· ⲁⲡⲉ ⲡⲁⲁⲗⲗⲉⲧ ⲙⲩⲉⲟ ⲣⲁⲉⲙⲙⲉ ⲣⲏ ⲗⲏⲡⲉⲗⲗⲏ ⲙⲩⲉⲟ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲙⲁⲣⲉⲟ, ⲁⲡⲉ ⲣⲉⲗⲗⲁⲡⲉⲗⲗⲏ ⲟ ⲣⲁⲉⲙⲙⲉ. Ⲁⲡⲗⲗⲣⲣⲁⲩⲗ ⲁⲏ ⲣⲉ ⲟ ⲣⲉ ⲁⲉⲙⲁⲡⲉⲙⲙⲉ ⲩⲉⲣⲉⲙⲙⲉ. ⲉⲙⲙⲉⲛⲉ ⲁⲏ ⲉⲙⲙⲉ ⲟⲙⲙⲉⲗⲗⲉ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲛⲉⲧ, ⲣ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ. Ⲁⲡⲉ ⲣⲉⲗⲗⲁⲡⲉⲗⲗⲏ ⲟ ⲣⲁⲉⲙⲙⲉ. Ⲁⲡⲗⲗⲣⲣⲁⲩⲗ ⲁⲏ ⲣⲉ ⲟ ⲣⲉ ⲗⲏⲙⲁⲡⲉⲙⲙⲉ ⲩⲉⲣⲉⲙⲙⲉ. ⲉⲙⲙⲉⲛⲉ ⲁⲏ ⲉⲙⲙⲉ ⲟⲙⲙⲉⲗⲗⲉ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲛⲉⲧ, ⲣ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ. Ⲁⲡⲗⲗⲣⲣⲁⲩⲗ ⲁⲏ ⲣⲉ ⲟ ⲣⲉ ⲗⲏⲡⲉⲗⲗⲏ ⲙⲩⲉⲟ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ. Ⲃⲗⲗⲉⲣⲁⲩⲗ ⲁⲏ ⲣⲉ ⲟ ⲣⲉⲗⲗⲁⲡⲉⲗⲗⲏ ⲩⲉⲣⲉⲙⲙⲉ. ⲉⲙⲙⲉⲛⲉ ⲁⲏ ⲉⲙⲉ ⲟⲙⲙⲉⲗⲗⲉ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲏⲗⲗⲉⲛⲉⲧ. Ⲉⲣⲉ ⲁⲏ ⲉⲙⲙⲉⲩⲁⲗⲗⲙⲙⲗⲗⲉ ⲗⲉⲫⲏ ⲉⲙⲙⲉⲩⲁⲗⲗ ⲣⲉⲫⲏ· ⲣⲉⲏ ⲙⲉⲗⲗⲉⲓⲏ ⲗⲁⲙⲙⲉ ⲗⲁⲡⲉⲗⲗⲉⲙⲁⲣⲉ ⲙⲉⲗⲗⲁ, ⲣ ⲣⲉⲓⲏⲗⲗⲉⲓⲏⲗⲗⲉ ⲗⲁⲣⲉⲗⲗⲉⲙⲁⲣⲉⲟ ⲙⲩⲉⲟⲉⲉⲙ ⲣⲏ ⲣⲗⲁⲣⲉⲙⲉⲣⲉⲓⲗⲗⲉ, ⲣ ⲙⲉⲗⲗⲉⲣⲁ ⲣⲉⲓⲏⲗⲗⲉⲓⲗⲗⲉ ⲁⲏ ⲣⲏ ⲗⲁⲡⲗⲗⲉ ⲏⲉⲓ ⲓⲏⲗⲗⲉⲗⲗⲉⲙⲙⲏ, ⲗⲁⲡ ⲣⲉ ⲗⲁⲗⲗⲉⲗⲗⲉ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ ⲙⲉⲗⲗⲉⲛⲉⲧ

3.

Iz evangjelja Ostromirova, koje pisa djakon Grigorij god. 1056. u Novgorodu:

Mat. gl. 24. 15— do kraja. —

ꙗгдаже оузрите мрѫзость запоустѣниꙗ, реченѫѭ Даниилѫмь пророкѫмь, стоꙗштѫ на мѣстѣ свѧтѣ· чьтѫій да разоумѣваѭть· тѫгда сѫштеи вѫ Июдеи да бѣгаѭть на горѫі, и иже на кровѣ, да не сѫлазить вѫзати, ꙗже ꙗсть вѫ храминѣ ꙗго· и иже на селѣ, такожде да не вѫзвратить сѧ вѫспѧть вѫзати ризѫ своихѫ. горѭ же непраздьнѫіимѫ и доꙗщиимѫ вѫ тѫі дьни. молите же сѧ, да не бѫдеть бѣѫьство ваше зимѣ, ни вѫ сѫботѫ· бѫдеть бо скрѫбь тѫгда велика, ꙗкаже нѣсть бѫіла отѫ начала вьсего мира до селѣ, ни имѧть бѫіти. и аще не бѫіша прѣкратили сѧ ти дьниѭ, не бѫі оубо сѫпасла сѧ вьсака плѫть· за избранѫіиѧ же прѣкратѧть сѧ ти дьниѭ. Тѫгда аште кѫто вамѫ речеть· се сьде христосѫ, или сьде, не имѣте вѣрѫі· вѫстанѫть бо лѫжи хрѫсти и лѫжи пророци, и дадѧть знамениꙗ велиꙗ и чоудеса, ꙗко прѣльстити, аще ꙗсть вѫзможьно, избранѫіиѧ. се прѣжде рекохѫ вамѫ. аще же рекѫть вамѫ· се вѫ поустѫіни ꙗсть, не изидѣте. се вѫ кровѣхѫ, не имѣте вѣрѫі. ꙗкоже бо млѫниꙗ исходить отѫ вѫстокѫ,

и ꙗвлꙗѥть сѧ до ѕападъ, тако бѫдеть пришьствиѥ сꙑна чловѣчьскааго. идеже бо аще бѫдеть троупъ, тоу сѫберѫть сѧ орьли. абиѥ же по скрѫби дьний тѣхъ слѫньце мрѫкнеть и лоуна не дасть свѣта своѥго, и звѣздꙑ сѫпадѫть сѫ небесе, и силꙑ небесьнꙑѩ двигнѫть сѧ. и тѫгда ꙗвить сѧ знамениѥ сꙑна чловѣчьскааго на небеси· и тѫгда вѫсплачѫть сѧ вьса колѣна земьскаꙗ и оузрѧть сꙑна чловѣчьскааго, идѫшта на облацѣхъ небесьнꙑѩхъ сѫ силоѭ и славоѭ великоѭ· и посѫлѥть анѫгелꙑ своѩ сѫ гласѫмь великѫмь трѫбьнꙑѩмь, и сѫберѫть избранꙑѩ ѥго отъ четꙑрѣ вѣтръ, отъ коньць небесъ до коньць ихъ. отъ смокѫвьница наоучите сѧ притѫчи· ѥгдаже оуже вѣтвь ѥѩ бѫдеть млада, и листвиѥ прозѧбнеть, вѣсте, ꙗко близъ ѥсть жѧтва· такоже и вꙑ, ѥгда оузрите вьса си, вѣдите ꙗко близъ ѥсть при двьрьхъ. / аминъ глаголѭ вамъ, ꙗко не мимо идеть родъ сь, доньдеже вьса си бѫдѫть· небо и землꙗ мимо идеть, а словеса моꙗ не мимо идѫть. о дьни томь и о часѣ никѫтоже не вѣсть, ни анѫгели небесьнии, тѫкѫмо отьць ѥдинъ. ꙗкоже бо вѫ дьни Ноѥвꙑ, тако бѫдеть и вѫ пришьтвиѥ сꙑна чловѣчьскааго· ꙗкоже бо бѣахѫ вѫ дьни прѣжде потопа, ꙗдѫще и пиѭще, женѧще сѧ и посагаѭще, до нѥгоже дьне вѫниде Ноѥ вѫ ковѫчегъ, и не оштоутиша, доньдеже приде потопъ и вѫзѧтъ вьса· тако бѫдеть и вѫ пришьствиѥ сꙑна чловѣчьска-

аго. тъгда два бѫдета на селѣ· ѥдинъ поѥмлѭть а дроугъій оставлѧѥть сѧ. двѣ мелѭщи въ жрънъвахъ· ѥдина поѥмлѥть сѧ, а дроугаѩ оставлѧѥть сѧ. бъдите оубо, ѩко не вѣсте, въ кѫій часъ господь вашь придеть. то же вѣдите, ѩко аще бѫі вѣдѣлъ господинъ храмоу, въ кѫѭ стражѫ тать придеть, бъдѣлъ оубо бѫі, и не бѫі оставилъ подъкопати храминъі своѥѩ. сего ради и вѫі бѫдѣте готови, ѩко въ ньже часъ не мьните сѫінъ чловѣчьскъій придеть. къто бо ѥсть вѣрьнъій рабъ и мѫдрѫій, ѥгоже постави господинъ надъ домъмь своимь, да дасть имъ въ врѣмѧ пищѫ ихъ. блаженъ рабъ тъ, ѥгоже, пришьдъ господниъ свой, обрѧштеть тако творѧща. аминъ глаголѭ вамъ, ѩко надъ вьсѣмь имѣниимь своимь поставить и. аще ли речеть зълъій рабъ тъ въ срѫдьци своѥмь. моудить господинъ мой прити, и начьнеть бити клеврѣтъі своѩ, ѩсти же и пити съ пиѩницами, придеть господинъ раба того въ дьнь, въ ньже не чаѥть, и въ часъ, въ ньже не вѣсть, и протешеть и полъмѧ. и часть ѥго съ лицемѣрѫі положить· тоу бѫдеть плачь и скрѫжьтъ зѫбомъ.

4.

Iz četveroevangjelja Svetogorskoga.

Mat. 25. str. 31.—40.

Ѩ҆ѧ҆ѩ ѫѩ ꙗьѹѧѩѡ ѯѡꙑꙗ ѱѧѩѵѧѱѡѩꙑѡꙑ ѵѡ ѯѧ҆ѵѧ ѯѵѩѩ, ѹ ѵѡѯѹ ѯѵєѡѹ ѥꙗѡѧѩѹ ѯѡ ꙗѹѡꙗ, ѡѡѡѧ҆ѧ

TAYLOR INST. OXFORD

ꙗⷣⷭⷭⷭⷭ ⷭⷭ ⷭⷭⷭⷭ

своіе· и листъ іего не оупадеть· и вьсе іелико творить, поспѣіеть са іемоу.

не тако, нечѧстивии, не тако· нъ ꙗко прахъ іегоже възмѣтаіеть вѣтръ отъ лица земліѧ.

сего ради не въскръснѫть нечьстивии на сѫдъ, ни грѣшьници въ съвѣтъ правьдьнъіхъ.

ꙗко съвѣсть господь пѫть правьдьнъіхъ, и пѫть нечьстивъіхъ погъібнеть.

b) Iz psaltira bivše sbirke Pogodinove u Ruskoj:
Psalam 103. 1—1.

Ѱалъмъ о твари вьсего мира.

Благослови доуша моꙗ господа· господи боже мой, възвеличилъ са ісси зѣло. Въ исповѣданьіе и въ вельлѣпотѫ облѣче са· одѣꙗ са свѣтомь, ꙗко и ризоѭ. Пропинаꙗ небо ꙗко и кожѫ· покрьіваꙗй водами прѣвъіспрьнꙗꙗ іего. Полагаꙗй облакъі въ въсхожденьіе своіе· ходѧй на крилоу вѣтрьнюю. Творѧй анъгелъі своꙗ доухъі· и слоугъі своꙗ огнь палѧшть. Оснъіваꙗй землѭ на тврьди своіей· не прѣклонить са въ вѣкъ вѣка. Бездьна ꙗко и риза одѣньіе іеꙗ· на горахъ станѫть водъі. Отъ запрѣштеньꙗ твоіего побѣгнѫть· отъ гласа грома твоіего оустрашѧть са. Въсходѧть горъі и нисходѧть полꙗ въ мѣсто, іже іси основалъ имъ. Прѣдѣлъ положи, іегоже не прѣидѫть· ни обратѧть са покрьіти землꙗ. Посьілаꙗй источьникъі въ дьбрехъ· по срѣдѣ горъ проидѫть водъі. Напоѭть вьса звѣри сельнъіꙗ· жидѫть онагри въ жаждѫ своѭ. На тъі пътица небесьнъіꙗ привитаѭть· отъ срѣдъі камене дадѧть гласъ. напаꙗꙗ горъі отъ прѣвъіспрьниихъ своихъ. отъ плода

дѣлъ твоихъ насытить ся земля. Прозябаяй пажити скотомъ, и трѣвѫ на слоужьбѫ чловѣкомъ. възвести хлѣбъ отъ земля, и вино възвеселить срьдце чловѣкоу.

6.

Iz cirilskoga psaltira tako zvane novojeruzalemske knjižnice u Ruskoj: psalam. 50.

Помилоуй мя боже по велицѣй милости твоюй· по мъногъімъ щедротамъ твоимъ оцѣсти безаконья моя. наипаче омъій мя отъ безаконья моюго. и отъ грѣха моюго очисти мя. яко безаконья моя язъ знаѭ и грѣхъ мой прѣдъ мъноѭ юсть въінѫ.

тебѣ юдиномоу съгрѣшихъ и зълою прѣдъ тобоѭ съторихъ. яко да оправьдиши ся въ словесѣхъ своихъ и прѣпришн мя, въніегда сѫдити тебѣ. се бо въ безаконьи зачатъ юсмь, и въ грѣсѣхъ роди мя мати моя.

се бо истинѫ възлюбилъ юси. безвѣстьная и таиная прѣмѫдрости твоюя явилъ ми юси. окропиши мя исофомь, и оцѣщѫ ся· омъіюши мя, и паче снѣга оубѣлѣѭ ся.

слоухоу моюмоу даси радость и веселью· възрадоуѭть ся кости съмиренъіѭ. отъврати лице своюе отъ грѣхъ моихъ· и вьса безаконья моя оцѣсти. срьдце чисто съзижди въ мънѣ боже· и доухъ правъі обнови въ ѫтробѣ моюи.

не отъвръзи мене отъ лица твоюго· и доуха свѧтаго твоюго не отьми отъ мене.

Въздаждь же ми радость съпасеныа твоюго и доухомь владъічьномь оутврьди ма.

Наоучѫ безаконьнъіѩ пѫтемъ твоимъ· нечьстивии къ тебѣ обратѧть сѧ. избави мѧ отъ кръвий боже· боже съпасеныа моюго. възрадоуюсть сѧ ѩзъікъ мой о правьдѣ твоюй.

Господи оустьнѣ мои отврьзеши· оуста моа възвѣстѧть хвалѫ твоѭ. ꙗко аще бъі ми въсхотѣлъ жрьтвѣ, далъ бъіхъ оубо, олокавьтоматъі же не благоволиши· жрьтва богоу доухъ съкроушенъ· срьдьца съкроушена и съмирена богъ не оуничижить.

Оублажи господи благоволюсныюмь сиона. и да съзиждѫть сѧ стѣнъі июросолимьскыѩ.

Тъгда тъі благоволиши жрьтвѫ правьдѣ, възношеньюмь, олокавьтоматъі· тъгда възложѧть на олтарь твой тельцѧ.

II. Primĕri iz slověnskoga prevoda sv. otacah.

1.

Iz odlomakah glagolskih, našastih u Tirolu, bivših někoč u Hèrvatskoj, svojina kèrčkih gospodarah, knezovah Frankopanah: iz homilije sv. Ivana Zlatoustoga.

Ѿѧѣѫѥрѥѳ ѿѣѣѡѧѳ ѯѧѣѯѥѧѣѣѡѥ· ѡѥѯѧѣѣ ѡѥѯѧ ѥѧѣѳрѥ ѥѡѥ ѥѿѥѵ рѣ ѧѥѫєѡѥ, рѣѣѣѵѣѣѥѳѳ ѳрѵѧѣ ѳѫѣѣ-ѣѳѥѡѥ, ѣѥ ѣѣѣѳѥѣѫѥѳѳ ѣѥѱѥ· ѱѥѡѥ ѣѥѡѡѥѡѥ ѳѳ ѧѣѡѳ ѳ ѣѧѥ ѵѣѳѥ ѳѣѣѧѣѳѥ ѳ. ѻ ѫѣѵѣѥрѥрѥѳ ѯѧѣѫѥ! ѻ ѧѣѥѯѧѫѡѡѥ ѿѫѡѡѯѧѥрѣ! ѣѣѣѥ ѳѧѥ ѯѫѡѡѥ ѳѫрѯѫѡѡѥ

ጸሕተጸ፡ ኮተኮ ፣ቀሐፀዋኮፀ ዋ፣ሕሃዋሕተ ; ኮተኮ ዖ ፘጸኮ፣ሑዋ ሕ፣ሠ-
ተ ዋሐፀ መ፩ሕ፣ጸ መ፣ጸ ; ኮተኮ ዖ ፣ሃ፩ዖ ; ኮተኮ ዖ
ፘ፯ተጸ ጸ€ ፘ፯ፀ ፣ጸ ; ሑፀመ ኤ፣ሠመ፣መ ፘ፯ ሕተመዋ, ጸ€መፀ,
ዋ ተሐፀ ሃተ፯ፀ ዋ ኤ፩ሕተ፯ፀ ዋ. ኤፀሃዋ ፘ፯ዋ ጸ፣ፘ፯ ሕዋ መ€
ዖተ፯ሑዋ ፘ፯ዋመ፣ሕፀ ; ሃፀ መ፣ሕዋኮ፣ ሃ ኤ፩ፘ€ መተኮ ሕዋ ጸኮ፣ኤ
ሕተ፫ፀዋ ሑ€ጸመ፣ ፘ፯ዖ፣ፀ ; ዖ ጸ፣ጸ ሕዋ ኤተሕዋ ጸሕተጸ፣ሕተሠ፣
ዖ ጸፀመ€ሕዋመ ሕሕተመተ ዖዋ ጸፀኤ፣ኤተ, ፫ኤተዖ€ ሕኤ፣ሃሕ
መሃ፣ዋ ሃ፣ሕዋ, ሑ€ሕ ዋፘተሠዋ ሃፀ ዋፘ፩ዖ፯ ; ዖ ፘ፯ተሠ
ሕዋ ጸሕተጸ፣ሕ€ ተሠመ ኮፀመ መ€ ፘሕተኤዋመፀ ሃፀ ሕ፣ጸ፩ፀዖ፣ሑ€
ሕተዖዋመ€, ፣፫ኤተመዋ ፣ፘ፯ ዋ ሕኤፘጸ፣ሑ€. ሑፀመ ኤ፣ሠመ፣መ
ፘ፯ ሕተመዋ ፯ ተሐፀ ሃተ፯ፀ ዋኤ፩ሕተ፯ፀ ዋ. Ꮎ ዖ፣ሃ፩ሕሕፀ-
ጸመሃፀ! Ꮎ ዖ፣ሑፘ፯ፀጸመሃፀ ፘ፯ፀዖ፣ጸ፣! ዋ ተሐፀ ሃተ፯ፀ,
ጸ€መፀ, ዋኤ፩ሕተ፯ፀ ዋ. ሑ፣ጸ ኤተሕዋ, ኤፀሃዋ ፘ፯ዋ, ኮ€ሑ€ ሃዋዖ€
ዋ፯ፀዋ, ሕ፯ ፘ፯ተሕ€ ሕዋ ሃ፣ሕዋኮ€, ዋኤ፩ሕተ፣ፘ ሑሑዋመ፣ሕ፩ ;
ዋ፯ፀሕ፣ ሕ፯ መ፯ ፣፫ሕተጸመፀ ሕተሕፀ ፣ጸመፀ ዖተ ዖ፣ሑዋጸመፀዋኤፀ
፫ጸ፩ኤፀ, ዋ መ፣ሕዋኮ€ ጸዋሕ€ ሕተጸመፀ መዋ, ሕተ ዖ፣ሕ€ሕፀ-
ዖፀዋ€ ሑ፫ተሕሑ፣ሠዋ ዋ ዋኤ፣ኮተሕ፣ዖፀዋ€ ፣ሑዋሠመተ፣ሠዋ, ዋ ጸሕ፩-
ዋፀዋ€ መሃ፣ኤዋሠዋ ዋኤ፣ሕኤ፩መዋ, ዋ ፯ዖተ ፘ፯ዖ፣ጸተ ሑሑሕ፣ጸተ
መተኮ፣ሃተ መሃ፣ኤዋመዋ. ሕተ መፀዋ ሕዋ ሕ፣፫ኤፀዋ€ ሕ፩መ፣ሕዋ
ጸፀ€ ፘ፯ሕሕፀዋ ሃፀሕሕተ፣ሠዋ ፣ፘ፯ሑ ; Ꮎ ዖ፣ዋጸመ፣ሃፀጸመሃ፣ ሃ፣-
ሕዋኮ፣ሑ, ዋተሑ፣ ሕ፣ Ꮎ ጸፀኤ፣ኤ፣ሕዖ፫ፀጸመሃፀ፣ ሃፀጸ፣ ጸ፣ ሕፀሕ፣ሑ
መ፣ ጸፀመሃ፣ኤዋሕ፣ ፣ጸመፀ. መ፣ ሃፀሕሕዖ፫ፀ ጸፀ ሑሑዋመ፣ሕ፩ ጸሃ፣-
ጸ%ሑ ዋኤ፩ሕተጸመፀ. መተኮፀ ፫ሑ ፣ጸመፀ ሕፀሕፀዋ መፀ ኮ፣ኤ፣ዖፀ!
፫፩ጸተ %ሑኤፀዋ ሕሑሠ፣€ ዖተሠ€ ፫ሑ€ መሃ፣ኤዋመፀ፣ መሃ፣ኤዋመፀ
ሃፀጸ€ ዖ፣ሃ፩ሕ፩መዋ ፯ ጸ፣፫ሑ፯ ዋጸኮኤፀዖዋኤፀ ዋ መ፩ሕ፣ጸ፩ዖተ%ሑ
ሑ፫ፀዋሑተ፩, ዋ ሑመፀ ጸተሠ፣%ሑ ጸፀሠ፣ዋጸሕተ ዋሑ%ፀዖተ ዖፀዋ, ዋ ዖ፣
ዋ፣ሠ፣ዖዋመፀ ዖዋ ሕኤ፣ሑ€ሕ፫ፀዋ, ዖዋ ሑ፫ፀዋሑተ፩, ዖዋ ኤ፣ሕተ, ዖዋ
፯ዖ፣%ሑ ዖዋኮ፣%ሑ€ሕ፣ ዖፀ ሑ፣ጸ€ሕ ፣ጸ ሕ፩ ፣ሑ%ሑ ዖተ ሠ%ሑ.
Ꮎኮ፣ሑ€ሕ ሑ፣ፀ ፣ሑ ፣ሑ%ሑ ፣ሑ ፣ሑ%ሑ ፣ሑ ፣ሑ%ሑ

ѧѹ ѿѣѧѣѩѣѡѡ ѹѫѣ ѵѹѹѧѧѹѹѧѧѩ ѣѧѣѹѫѡѡѹ; ѵѧѣѩѣѣѥѡ-
ѡѩѣѣ ѥѧѧѹѡ, ѿѣѵѣѧѧѵѹѡѡѩѣѣ ѡѣѣѣѣ, ѵѧѣѩѣѹѡѡѩѥ ѵѹѹѧ-
ѩѣѡ ѡѵѵѩѣѡ, ѡѵѵѣѣѥѡѡѩѣѣ ѧѧѣѵѣѣѡѡ ѡ ѿѣѵѣѧѧѧѩѡѡѡѹ
ѵѹѹѣ; ѩѹ ѣѣѡѡѥ ѣѣѩѡѡ ѹ ѥѣѣѣѡѡѹ ѣѣѣ ѣѡѡѣѧѧѡѡѹ, ѵѣ-
ѧѣѣѥ ѧѵѣѣѣѥ ѿѣѧѣѩѩѹ ѥѥѣѣѹ. ѡ ѿѣѧѣѣѡ, ѩѹѡѡ
ѧѹѡѡѵѣѣѡ ѵѹ ѡѡ ѵѣѧѡѥ ѿѣѧѣѩѩѹ ѣѣѣѩ ѿѣѣѧѣ ѩѣ
ѩѹ ѧѹ ѣѣѣѥѧѧѹѡ ѹ ѧѣѣѹѣѧѧѹѡѡ, ѧѵѧѧѡѡѥ ѡ ѧѵѧѧѡѡѹѧѧ-
ѩѡѣѣѡ ѹѡѡѣѥѡѡѡ, ѣѧѧѣѧѧѣ. ѣѣѣѣ ѡѡѡѣѣѡѡѣ; ѡ ѩѣ ѧѩѣѣѣѥ,
ѣѣѣѧѣ ѣѣѡѧѣѣѥ ѣѥѡѡ. ѡѡѧѧѹѡѡ ѡѩѧѣ ѩѣ ѡѡѣѧѣѡѣ ѣѣѣ
ѿѣѧѣѣѡѡ, ѣѡѡѡѣ ѩѣ ѣѣѡ ѧѣѣѡѡѡ ѣѣѡѧѧ. ѣ ѡѡѣѣ ѩѣ
ѡѡѣѧѣѡѡѣ ѧѣѧѡѡ, ѣѣѣѧѣ ѣѣѡѧѣѣѥ ѿѣѧѣѡѡ; ѡѣѣ ѧѵѧ-
ѡѡѧѧѹѩѡѣѡѡѩѹ ѧѣѥѡѡѡѣѡѡѩѹ ѡ ѧѵѧѧѡѡѣѡѡѩѹ ѡѡѣѧѹѣѣѡѡѩѹ.

•

2.

Iz sbornika Suprasaljskoga: žitje Grgura pape rimskoga.

Мѣсѧца марта вѫ ·аг· житиѥ Григора папѫі роумьскааго.

Блаженѫій Григорий поставыснѫ бѫістѫ патриархѫ сѧтѣй божий црѫкѫви римьстѣй, а прѣжде патриаршьства црѫнориѭьць бѣ вѫ манастѫіри сѧтааго апостола Андреа, нарицаюмаго Клиоскаура, близѫ сѧтоую мѫченикоу Їwana и Паула. Бѣаше же игоуменѫ того манастѫірꙗ· мати же юго блаженаꙗ Силвиꙗ живѣаше близѫ вратѫ сѧтааго Паула апостола на мѣстѣ нарицаюмѣѣмь кела нова. Тѫ же блаженѫій Григорий ѥгда сѣдѣаше вѫ хѫізинѣ своѥи и писааше, приде кѫ немоу маломошть, молѧ и и глаголѧ· попомилоуй мѧ, рабе бога вѫішьнꙗаго, ꙗко старѣи-

шина бѣхъ корабьникомъ и истопихомъ сѧ и погоубихомъ мъного имѣниѥ, и своѥ и стоужде. Любоништий же и по истинѣ рабъ христосовъ призъвавъ слоугѫ своѥго, глагола ѥмоу· брате, шьдъ даждь семоу ·ѕ· златиць. братъ же шьдъ сътвори, ꙗко же повелѣ ѥмоу рабъ божий Григорий, и дастъ маломошти ·ѕ· златиць, и отиде. пакъі оубо мало прѣмоудивъ въ тъжде дьнь приде тъжде маломошть къ блаженоуоумоу Григорию глаголѭ· помилоуй мѧ, рабе бога вѣішьнꙗаго, ꙗко мъного погоубихъ, а мало ми ѥси далъ. блаженъіи же призъвавъ слоугѫ своѥго глагола ѥмоу· иди, брате, даждь ѥмоу дроугѫѭ ·ѕ· златиць. сътворн же братъ тако. възьмъ же ништий ·ві· златиць отиде. пакъі же мало помоудивъ третиѥ въ тъжде дьнь приде къ блаженоуоумоу Григорию глаголѭ· помилоуй мѧ. рабе бога вѣішьнꙗаго, даждь ми дроугоѥ благословьѥниѥ, ꙗко мъного погоубихъ. блаженъій же призъвавъ слоугѫ своѥго, глагола ѥмоу· иди, даждь ѥмоу дроугѫѭ ·ѕ· златиць. отъвѣштавъ же глагола· вѣрѫ ми ими, чьстьнъій отьче, ꙗко нѣсть остала ни ѥдина златица въ ризьници. глагола къ нѥмоу блаженъій· не имаши ли иного никакогоже съсѫда, ни ли ризьна, да даси ѥмоу; онъ же отъвѣштавъ рече. иного съсѫда, чьстьнъій отьче, не имамь развѣ съребрьнаго блюда, иже ѥ посълала госпожда великаꙗ съ коуциѭ. глагола къ немоу рабъ божий Григорий· иди, брате, даждь ѥмоу блюдъ тъ. братъ же сътвори, ꙗкоже повелѣ ѥмоу блаженъій, и дастъ ништоуоумоу. ништий же възьмъ ·ві· златиць и съребрьнъій блюдъ отиде. ѥгдаже и поставиша патриарха свѧтѣй

цръкъви римьстѣй, по обычаю патриаршьскоу повелѣ сакелароу въ юдинъ дьнь юдьноиж привести ·ві· маломошти на трепезж своиж, да обѣдоуиждь съ нимь· сакеларий же сътвори, ꙗкоже повелѣ юмоу патриархъ, и призъва ·ві· мжжь ништь. и югда сѣдоша съ патриархомь на трепезѣ, обрѣтоша са ·гі· .призъвавъ же сакелара, глагола юмоу· не бѣхъ ли ти реклъ ·ві· позъвати, то како безъ моюго повелѣниꙗ три на десате юси позъвалъ; сакеларь же слъишавъ и пристрашенъ бъівъ, отъвѣштавъ рече къ нюмоу· вѣроуй ми, чьстьнъій владъіко, дъва на десате ихъ юсть· третиꙗаго на десате не видѣаше никътоже развѣ патриархъ юдинъ. обѣдоуиждштемъ же имъ, видѣаше патриархъ третиꙗаго на десате сѣдашта на краи стола, и се, лице юго образъі измѣниꙗаше, овъгда оубо видѣти и бѣаше сѣда, овъгда же отрока. и югдаже въсташа съ трепезъі, инъі вьса отъпоусти блаженъій, а третиꙗаго на десате, видимааго тако чоудьна, ꙗ за ржкж и въведъі и въ клѣть своиж, глагола юмоу· заклинаиж та о велицѣй силѣ вьседръжителꙗ бога, повѣждь ми, къто тъі юси, и чьто юсть има твою; онъ же рече къ нюмоу· и юже въпрашаюши имене моюго, то и то чоудьно юсть, обаче азъ юсмь оубогъій пришьдъій къ тебѣ, югда бѣ въ манастъіри сватааго Андреа апостола, нарицаюмааго Клиоскаръ, югда сѣдѣаше въ хъізинѣ и писааше, юмоуже да дъва на десате златиць и съребрьнъій блюдъ, иже ти бѣ посълала съ коуцииж блаженаꙗ Силвиꙗ мати твоꙗ, и да оувѣси, ꙗко отъ дьне того, отъ нюлиже пода ми съ длъготръпѣниюмь и простомь срьдьцемь, нарече та господь патриархоу

бꙑти свѧтѣй цръкъви своюй, за нїже и кръвь своѭ пролиѧ, и бꙑти ти прѣимьникоу и намѣстьникоу врьховьнѧаго апостола Петра. глагола же къ нюмоу блаженꙑй Григорий· како вѣси тꙑ, ꙗко тъгда нарече господь бꙑти мънѣ патриархоу; онъ же отъвѣштавъ рече· не юльма ли аггелъ господа вьседръжителѧ юсмь азъ, то того ради вѣдѣ, и тъгда бо господь мѧ бѣ посълалъ къ тебѣ искоусити оусрьдиѥ твоѥ· аште оубо чловѣколюбьнѣ а не чловѣкомъ твориши видѣти милость своѭ. блаженꙑй же то слꙑшавъ оубоꙗ сѧ, не оубо бѣаше до толѣ видѣлъ аггела· акꙑ къ чловѣкоу бо бесѣдова и възира на нь. рече же аггелъ къ блаженоуоумоу· не бои сѧ, се, посълалъ мѧ юсть господь, да бѫдѫ съ тобоѭ въ житии семь. блаженꙑй же слꙑшавъ то отъ аггела паде ниць на земи и поклони сѧ господоу глаголѧ· аште малааго того ради даꙗниꙗ и ничесоже сѫшта толико множьство штедротъ показа о мънѣ прѣмилостивꙑй господь, ꙗкоже аггела своюго посълати къ мънѣ, бꙑти юмоу съ мъноѭ въ инѫ, какоѧ оубо славꙑ съподобѧть сѧ прѣбꙑваѭштеи въ заповѣдехъ юго и дѣлаѭштеи правьдѫ; безъ лъжѧ бо юсть рекꙑй· ꙗко милость хвалить сѧ на сѫдѣ и милоуѭй ништа въ заюмъ даюсть богоу· тъ же самъ анъгельскꙑй господь, строѭй чловѣчьск оюсъпасениѥ, глаголюсть къ о десьнѫѭ стоѭштиимъ· грѧдѣте, благословьюни отьца моюго, приимѣте оуготованоѥ вамъ цѣсарьство отъ начѧла мироу· алъченъ бо бѣхъ, и дасте ми ꙗсти· жѧдьнъ бѣхъ, и напоисте мѧ· страньнь бѣхъ, и наведосте мѧ· болѣхъ, и присѣтисте мене· нагъ бѣхъ, и облѣкосте мѧ· въ

тьмьници, и придосте къ мънѣ. Ꙗльма оубо сътвористе ꙗдьномоу отъ братиꙗ сеꙗ моюꙗ худъіꙗ, то мънѣ сътвористе· бѫди же вьсѣмъ намъ почитаѭштиимъ же и послоушаѭштиимъ оуслъішати блаженъій тъ гласъ, и вѣчьнъіихъ благъінь, ꙗже оуготова богъ любѧштиимъ и, да нъі съприимьникъі сътворить христосъ богъ прѣчистъіꙗ ради матере юго свѧтъіꙗ богородицѧ, ꙗко томоу подобаѭть слава, чьсть и покланꙗниѥ, нъінꙗ и присьно и въ вѣкъі вѣкомъ амин.

3.

Iz pražkih odlomakah. *)

Ꙗьѧѥьіѩѡ ѯє ра ѯѣьѧ, ьіѡѯѹмѣ ѥѣѫѣ, ꙗѣіѩіѡіѹѡ ѭѣѣрѡіѣѡ ѯѹѣѡѡѡ (ѯѩіѹѣє ѯѹѣѩє) ѹѡ ѯѹѧмѩѧ ѣѥѩіѹѧ. — ѭѡ'рѧѡ ѡѣѡ ѣѣѡ ѣѯѩѧꙗрѭѹ'шѡ, ѯѣѯꙗѣѡ, ѣмѡ ѡ'рѣѯіѯѣ ѯьѧьі мѡѡ ꙗьѣѯѹѧмѡ. — Ꙗѣѣмѧѡѡ ѩѭьѡ ѯѹємѡѡ· ꙗьѡѩѣ ѥѣ ѭѡѭѩьѧѧє іꙗѣѯмѣѩѡѡ, ѡ ꙗѣіѩѣрѡѡѡ ѯє ѣѡѭ. — Ꙗьѧѯміѹѡ ѯє ѣмѡ ѩѣѡє ра рѣѥѣѯі ѡімѡ ѥѣѫѡѧ. — ѣѥѡѩѭ ѡє ѧіѣ ꙗѯ ѡрѣѣѩѡ· ѭѩіьѡш мѡє, ѹѧѯіьѹ, ѩі ѩірѡмѭ, ѭѩіьѣрѡѡѡ ѹѡꙗьішіьѭє мѡє, ѡ ѩѡѫѣѯѡѹѧѯмѣѹіьѭ. — Ꙗі ѹѣѭѣьѡ мѹѣѣѡ, ьіѡѯмѣ, ѭѣѣрѡіѣѡѡ мѹѣѡѡѡ ꙗьѣѧѹѧішѣ· ѣѩѡрѡ ѣмѡ ѹіѯѡ ꙗьѧѩіѯмѡ ѡє. ѥѣѩііѣрѡрѡѡ ѫѣ ꙗѭѩі ра ѹѡѯьѣмѧ ьіѩѭѡмѧ. — Ѯѩѣѹѣ ѩііѣрѣꙗьѧѯмѭꙗѡрѣ ѹѡѩѩѣѫѡѡ ꙗѡѩіѣ· мѡѡ ѫѣ, ѯѣѯꙗѣѡ, рѣ ѣѯміѹѡ ѡѣрѣ, ꙗѡ ꙗѣѡѡѡѩѡ рѡѡ. — Ꙗіѧ мі іѡѩрѡ, ꙗѩѣ, ріѭѯмѡ ꙗьѧѩімѡ ѯꙗіѯѡ; ѣѩі ѩѡіі

*) Da bi se bolje razuměla njihova vrědnost — ostavlja se i jezik i pravopis bez proměnah, osim što su kratice razvezane.

*

ѩѢѡѡѧѧѢѩѩѢѩѩѢѩѩ

·к· Затъчениіе оушима да бѫдеть, ни да блѫдить смѣхъ.

·л· Свѣтильникъ житиꙗ ти да изволить сѧ слово.

·м· Да не бѫдеть ти іеже мьнѣти приходѧщеіе.

·н· Разоумѣваи вьсꙗ, твори же ꙗже творити подобаіеть.

·ѯ· Страньна себе твори, и чьсти страньнꙑꙗ.

·о· Югда добрѣ плаваіеши паче помѧни боурѫ.

·п· Вьса благодарьствьнѣ, ꙗже отъ бога примати подобаіеть.

·р· Жьзлъ правьдьника оуніе, неже ли чьсть зъллаго.

·с· Мѫдрꙑихъ двьри три, неже ли богатꙑихъ.

·т· Малоіе не мало іегда ꙗвлꙗіеть сѧ велико.

·у· Ржаніиіе обоуздаваи и великъ бѫдеши мѫдръ.

·ф· Съхранѧи себе, падению же иного не смѣи сѧ.

·х· Благодѣти завидѣти а іеже завидѣти стоудъ великъ.

·ѱ· Доуше жри богови паче молитвьнꙑимь образъмъ.

·ѡ· Иждe къто съхранить сиꙗ, и съпасенъ бѫдеть.

5.

Sv. Grgura: opis prolětja.

Весна.

Нꙑнꙗ небо свѣтлѣю, нꙑнꙗ слъньце взісочаю и златообразьнѣю, нꙑнꙗ лоуньнꙑй крѫгъ прозрачьнѣй и звѣздьнꙑй ликъ чистѣй, нꙑнꙗ къ поморюмъ влънꙑі примирꙗѭть сѧ, слъньцоу же облакъ, въздоухоу же вѣтри, земли садове, садове же възороу, нꙑнꙗ оубо источьници свѣт-

лѣю истичѫть, нзіиꙗ же паче рѣкзі сильнѣю, зимьнзіихъ сѫзъ раздрѣшивзше сѧ, и травьници благовонѭть, и сади ничѫть, и жьнюсть сѧ трава, и агньци играѭть оу зеленъ нивъ. Нзіиꙗ же корабль отъ пристаниꙗ изводить сѧ съ повелѣньми и сими паче боголюбьнзі, и ꙗдромь окрилꙗюсеть сѧ, и играюсть делфинъ (рзіба морьскаꙗ, ѭже проззіваѭть свиниꙗ, си бо зимѣ не взсходить, нъ вз веснѣ начьнеть мѣтати сѧ врзхоу водзі) вздзіхаѭ акзі сладзко зѣло и взспоуштаюмъ и отзпоуштаѭ корабльникзі съ благодоушьствомь. Нзіиꙗ ратай рало поглзблꙗюсть, горѣ вззираѭ и плододавьца приззіваѭ. и вз ꙗрьмъ приводить волъ орьнзій, и прочрзтаюсть сладзкѫѭ браздѫ, и надеждами веселить сѧ. Нзіиꙗ же пастоухъ и краварь сзстрагаѭть свирѣли, и пастоушьскзій свирѧште гласъ и садовзі и камениюмь весноуѭть сѧ. Нзіиꙗ же садъ градарь дѣлаюсть, и имельникъ трзсти творить, и вззираюсть вѣиꙗ и прѣлоукоуюсть перо пзтичино, и рзібарь глѫбинѫ прозираюсть, и мрѣжѫ очиштаюсть, и на камении сѣдить. Нзіиꙗ оубо дѣлолюбиваꙗ бзчела крило привлзкзши и отъ воштинъ взставзши своѭ мѫдрость показаюсть, и травьникзі попарꙗюсть, и сзбираюсть цвѣтзі, и си же сздѣловаюсть сзтиѥ о шести жглъ, и сѫпротивъ лежѧштеѥ сзтиѥ истзкѫшти, прѣмоѥ же жглзі прѣмѣнꙗѭшти, дѣло вз коупъ добротзі и несзблажнюниꙗ, си же медъ вз кровѣхъ полагаюсть; и сздѣловаюсть набздѧштоуоумоу плодъ сладзкъ и неоранъ, ꙗкоже подобьно и намъ христовѣмъ бзчеламъ, и такѫ приюмзше мѫдрости и любодѣꙗниꙗ притзчѫ. Нзіиꙗ же гнѣздо пзтица вѧ-

зеть, ова исходить а дроугаꙗ вселꙗють сѧ, ова окрѫстъ парить, а дроугаꙗ оглашаꙗть лѫгъ, и овѣштаваꙗть чловѣка· вьса бога поѭть и славать гласы неизглаголаны.

III. Primĕri sadèržaja svĕtskoga, stranom prĕvodi, stranom izvornici.

1.

Iz prologa, sastavljena Ivanom eksarchom bugarskim, za prevedeno na slov. bogoslovje Ivana Damascenskoga.

Прологъ сѫтворенъ Иоаномь презвутеромь, екъсарѫхомь блъгарьскомь, иже ѥсть и прѣложиль кѫнигы сиꙗ.

Понѥже оубо сватый чловѣкъ божий Кѫстатинъ, философъ рекомъ, мѫногы трѫды приꙗ, строꙗ писмена словѣньскыихъ кѫнигъ, и отъ еванѫгелиꙗ и апостола прѣлагаꙗ изборъ, ѥликоже достиже, живы въ мирѣ семь тьмьнѣѣмь, толикоже прѣложь, прѣстѫпивъ безъ коньца, свѣтъ приꙗтъ дѣлъ своихъ мьздѫ.

Оставъ же въ житии семь великый божий архиепископъ Меѳодий, братъ ѥго, прѣложи вьса оуставьныиꙗ кѫнигы шесть десатъ отъ елиньска ꙗзыка, ѥже ѥсть грѫчьскъ, въ словѣньскъ. Ѧзъ же се слышꙗ мѫногашьды, хотѣвъ окоусити оучительскаꙗ сѫказаниꙗ готова прѣложити въ словѣньскъ ꙗзыкъ — оны бо шесть десатъ прѣло-

жилъ бѣаше оуже Меѳодий —, ꙗкоже слꙑшаахъ, оубоꙗхъ сѧ помишлꙗѧ, ꙗда въ нꙗго мѣсто хощѧ потрѧдивъ сѧ на оуспѣхъ чади прѣложити въ свой ꙗзꙑкъ сказанилꙗ оучительскаꙗ, ꙗда бѫдѫть имъ на исказѫ; вѣдѣ бо своꙗго оума тѫпость и грѫбость и плътьнѫѭ немощь и лѣность. се вьсе погонивъ, остахъ сѧ сего. Минѫвъшоу же нѣколикоу лѣтъ, чьстьнꙑй человѣкъ Доукасъ чрьноризьць, прилеже мнѣ, дохождьшоу ми на присѣщениѥ ꙗго, вела ми и мола прѣложити оучительскаꙗ сказанилꙗ, и въспоминаѧ ми рече· попови чьто ꙗсть ино дѣло, развѣ оученилꙗ; да ꙗльма же ꙗси слоужьбѫ тѫ приѧлъ, то и се нѫжда ꙗсть дѣлати.

Ꙗзъ же срѣдѣ двою стоꙗ, грѫбости рекѫ и лѣности, оубоꙗхъ сѧ паче лѣнꙗснилꙗ и прѣщенилꙗ божилꙗ, и нарѣковавъ же имѧ отьца и сꙑна ꙗго Иїсоуса Христа и свѧтааго доуха, ꙗхъ сѧ по се дѣло и прѣложихъ свѧтааго Иоана презвутера дамаскина.

Да никакоже, братилꙗ, не зазираите, аще кѫдѣ обрѧщете неистꙑй глаголъ, небонъ разоумъ ꙗмоу ꙗсть положенъ тождемощьнъ· сице бо и Дионисий свѧтꙑй глаголꙗть, рекꙑ· ꙗсть неплодьно, мьнѫ, ꙗкоже и криво, не силѣ и разоумоу вьнимати, нъ глаголомъ. Се нѣсть своꙗ, иже божьствьнаꙗ хотѧть разоумѣти, нъ иже гласꙑ нагꙑ вънимаѭть, и сиѧ даже до слоухоу неминоуѭщѧ, вънѣ сѫдрѫжимꙑ, и не хотѧть вѣдѣти чьто сь глаголъ назнаменоуꙗть.

Молѭ же вꙑ, почитаѭщаѧ кънигꙑ сиѧ, молити бога за мѧ грѣшьника съ добромꙑслиꙗмь и

вѫниманиꙗ почитаниꙗ творити и праꙗти мѧ идежде мьнѧше мѧ различь глаголѫі прѣложьша· не бо равьнѣ сѧ можеть присьно полагати ѥлиньскѫ ꙗзікѫ вѫ инѫ прѣлагаѥмѫ, и вьсакомоу ꙗзікоу вѫ инѫ прѣлагаѥмоу тоже бѫіваѥть. Небонѫ иже глаголѫ вѫ иномь ꙗзіцѣ красьнѫ, то вѫ дроузѣѣмь некрасьнѫ· иже вѫ иномь страшьнѫ, то вѫ дроузѣѣмь нестрашьнѫ· иже вѫ иномь чьстьнѫ, то вѫ дроузѣѣмь нечьстьнѫ. И ѥже имѧ мѫжьско, то вѫ иномь женьско, ꙗкоже се грѫчьскѫі: βάτραχος и πόταμος, а словѣньскѫі: жаба, рѣка, и пакѫі: θάλασσα, ἡμέρα, ἀνατολή, грѫчьскѫі женьскаꙗ имена, а словѣньскѫі мѫжьскаꙗ: море (sic!), дьнь, вѫстокѫ· и пакѫі глаголѥмѫ ѥлиньскѫі· πάντα τὰ ἔθνη, а словѣньскѫі· вьси ꙗзіци. Не бо ѥсть льзѣ вьсьде сѫмотрити ѥлиньска глагола, нѫ разоума нѫжда блюсти· придеть бо дроугоици мѫжьско имѧ грѫчьскѫі, а словѣньскѫі женьско, да прѣложьше мѫжьскомь именемь, ꙗкоже лежить грѫчьскѫі, на великѫ исказѫ придеть прѣложениѥ. Мало же сицѣхѫ глаголѫ обрѣтаѥть сѧ, обѧченѫ сѫть. Да мѫі и дроугоици оставльше истовоѥ слово, разоумѫ истовѫій тождемогѫщть положихомѫ· небонѫ разоума ради прѣлагаѥмѫ кѫнигѫі сиꙗ, а не тѫчию глаголѫ истовѫіихѫ радьма, хотѧще милость приꙗти отѫ господа нашего Їисоу Христа, ѥмоуже слава, чьсть сѫ безначальнѫіимь отьцемь и прѣсвѧтѫіимь доухомь нѫінꙗ и присьно и вѫ вѣкѫі Аминь.

2.

O trojanskom ratu, prěvod sa gèrčkoga na slověnski jezik, učinjen za kneza bugarskoga Simeona, prezviterom Grigorijem.

Начатъкъ зълоу и погібѣли Троѭ и вьсеѭ странѣі фрѹгийскѣі и царьствиѩ Пріимова сице бѣістъ.

Пріимъ, Александровъ отьць, хода въ коумирьницѫ Аполона, въпрошааше о сѣіноу, иже сѧ роди Парисъ, и данъ ѥмоу бѣістъ отъвѣтъ сице· данъ тѣі бѣістъ Парисъ, отрокъ двоѩкъ· ·л· бо лѣтъ бѣівъ, погоубить царьства фрѹгийска. Се слѣішавъ Пріимъ, абиѥ нарече ѥмоу има Александръ, посѣла же и на село, именемь Манѣда въздоити и ратаю, доньдеже минѫть ·л· лѣтъ, ѩкоже рече пророчениѥ. Остави сего Александра, прирокомь Парида, отьць ѥго Пріимъ на селѣ, сътвори градъ великъ на селѣ томь, и нарече и Парнонъ. И прѣбѣістъ тоу Парисъ крѣмимъ, тоу живѣі и оучѧ сѧ и желѣзохѣітръ и наказанъ добрѣ бѣі, и сътвори слово похвально афродитѣ, глаголѭ· больши сеѭ нѣсть богѣіни ни Ира, ни Аѳина· афродитъ бо помѣіслъ рече сѫщь, отъ помѣісла бо вьсе раждаѭще сѧ рече въ сѫписании своѥмь. Сего ради повѣдаѭть, ѩкоже Парисъ ѥсть расѫдилъ междоу Аѳиноѭ и Ироѭ, и Афродитѣ далъ ѥсть ѩблъко, ѥже ѥсть побѣда, рекѣі· ѩкоже помѣіслъ ѥсть афродитъ, иже вьсе раждаѥть и чада и прѣмѫдрость и цѣломѫдриѥ и хѣітрости и вьсе ино въ словесьнѣіихъ и несловесьнѣіихъ, и большааго сеѭ или добрѣишааго

нѣсть. Сѫтвори же ѥй и похвалѫ, ѩже нарицаѭть кестосъ, реченъіи Парисъ.

Мимо шьдѫшема оуже ·л· и двѣма лѣтома, помѫсливъ Пріимъ, ꙗкоже мимо иде врѣмѧ данаго ѥмоу пророчьства о Паридѣ, ·л· лѣтъ, посѫлавъ приведе и сѫ села сѫ великоѭ чьстиѭ, люблꙗаше бо и. Изиде самъ Пріимъ въ сѫрѣтениѥ ѥмоу и болꙗре ѥго сѫ нимь и братиꙗ ѥго и вьси граждане· и вѫниде въ Зоуѭ сь Парисъ въ ·л· -тоѥ лѣто и третиѥ, мѣсѧца ксанфика, ѥже ѥсть Ѧприлъ. И видѣвъ и Пріимъ толь красьна и вѫзоромь и силоѭ и бесѣдоѭ повелѣ ѥмоу вѫзати даръ, и шьдѫшоу въ еладѫ трѣбѫ положити делѫфиньскоуоумоу Ѧполоноу, глаголѧ· помилоуй ми старость, прѣнеси моѧ печали, се оуже приде врѣмѧ пророчьства. И написавъ томоу самомоу Паридоу къ вьсѣмъ царемъ и рекѫшемъ мѣстодрѫжателѥмъ Ѥуропьскѫіѧ странѫі кѫнигѫі, Пріимъ царь, рекѫі· да приимѫть сѫіна ѥго Парида, прирокомь Ѧлексанѫдра, приходѧща на молитвѫ, трѣбѫ положити Ѧполоноу — посѫла и, и сѫ нимь даръі. Прѣбѫі въ Трои ·нз· дьний, отѫплоувъ сѫ даръі царьскѫіими, имѣꙗ сѫ собоѭ мѫжь фрѫгийскѫ юнотѫ ·р·.

Приде же въ Спарѫтѫ, градѫ еладьскѫ, царьствоуѥмъ, сирѣчь мѣстовладѫічьствоуѥмъ Менелаѥмь, сѫіномь Плисѧеновомь, иже Менелай бѣ вѫскрѫмлѥнъ въ царьствиихъ Ѧтреꙗ, царꙗ агрийска вѫкоупѣ сѫ Ѧгамемнономь сѫіномь ѥго, и по семоу нарицаста сѧ оба Ѧтреовища. Менелосъ же приготовилъ сѧ бѣше отѫплоути въ Коринѫтѫ и сѫ ѫжиками своими, хотѧ трѣбѫ положити Ѧстерийскомоу Діонисоу и Ѥуропѣ въ Горѫтоунѫ

градъ критьскъ, ꙗгда приде Парисъ въ Спарътъ градъ къ нѥмоу. И обꙑчай бо имѣше Менелаосъ творити трѣбꙑ и праздьникꙑ въ то врѣма по выса лѣта, на памѧть Ѥуропѣ, акꙑ отъ ѫжичьства сꙑ ꙗ.

Приимъ же Ѧлександра Парида и кънигꙑ Пріима царꙗ фрꙋгийска Ѧсийска и дарꙑ царꙗ посъланꙑꙗ ꙗмоу, облобꙑза отрока Ѧлександра и съ радостиѭ приимъ акꙑ своѥго сꙑна съ вьсакоѭ мьстиѭ, повелѣ ꙗмоу особь въ своѥй полатѣ питати сѧ и вьсѣмъ иже съ нимь, вьсѣмь обильнꙑимь, глаголавъ ꙗмоу прѣбꙑти тоу въ градѣ, ꙗликоже хоштеть дьний, оустроивъ же и въ вьсемь обилии, отъплоу въ Критъ оставивъ и въ полатѣ своѥй.

Прѣбꙑваѭщоу же Менелаю въ Критѣ и полагаѭщоу трѣбꙑ Діонисоу астерийскоуоумоу и Ѥуропѣ, въ Горътоунѣ градѣ сълѫчи сѧ сълѣсти Ѥленѣ въ ощьнꙑй градъ полатꙑ ꙗ, глоумити сѧ съ Ѥфреѭ, братоучадоѭ Менелаѥвоѭ отъ Пелопа и отъ Клуменꙗ, племене Ѥуропꙗ. Парисъ же приникъ съ полатꙑ въ ощьникъ, видѣвъ добротѫ Ѥленинѫ и младость, оустрѣлѥнъ бꙑстъ помꙑсломь на нѭ и глаголавъ Ѥфрѣ, братоучадѣ Менелаѥвѣ, ꙗже бѣаше отъ Пелопа и Клуменꙗ и отъ ѫжичьства Ѥуропиина, оусноубивъ Ѥленѫ и поѥмъ бѣжа въ кораблихъ, въ нихъже бѣ пришьлъ отъ Троꙗ, съ имѣниѥмь и съ товарьми мъногами и мъногоцѣньнами и съ съребромь и съ Ѥфреѭ, ꙗже бѣ отъ племене Пелопова и Клуменꙗ, отъ ѫжичьства Ѥуропиина, съ патиѭ робичьнъ прѣдьниць ꙗ, и приде въ Сидонъ, отътѫдоуже къ Протевоу царю ѢгꙋПѫтьскоу, не обра-

шавъ сѧ къ томоу въ трѣбьникъ аполонь ни положивъ трѣбы въ ѹладѣ.

3.

Cèrnorizca Hrabra razprava o slověnskih pismenih.

О писмениехъ чрѣноризьца Храбра.

Прѣжде оубо ѹловѣне неимѣхѫ кѫнигъ, нѫ чрѣтами и рѣзами чьтѣхѫ и гатаахѫ ,погани сѫще. Крѣстивъше же сѧ, римьскыими и грѣчьскыими писменъі нѫждаахѫ сѧ писати словѣньскѫ рѣчь безъ оустроюнїа. Нѫ како можеть сѧ писати добрѣ грѣчьскыими писменъі: богъ, или животъ, или ѹѣло, или цръкъвь, или чаѩнию, или широта, или ѣдъ, или ждоу, или юность и ина подобьнаѩ симъ; и тако бѣшѧ мѫнога лѣта.

По томь же чловѣколюбьць богъ, строѩй вьса и не оставлѩѩй чловѣча рода безъ разоума, нѫ вьса къ разоумоу приводѧ и сѫпасению, помиловавъ родъ словѣньскъ, посѫла имъ свѧтааго Костантина философа, нарицаюмаго Кирила, мѫжа правьдьна и истиньна, и сѫтвори имъ писмена три десѧте и осмь· ова оубо по чиноу грѣчьскыихъ писменъ, ова же по словѣньстѣй рѣчи.

Ѥе же сѫть писмена словѣньскаѩ, сице ѩ подобають писати и глаголати: а. б, в, г, и прочаѩ даже до ѧ.

Дроузии же глаголѭть· почьто ѥсть ли писменъ сѫтворилъ; а можеть сѧ и мьньшимь того писати, ѩкоже и Грѣци двѣма десѧтьма и че-

тзіръми пишѫть. и невѣдать, колицѣмь пишѫть Грѫци. ѥсть бо двадесате и четзіри писменъ, нъ не наплѫнѩѭть са тѣми кѫнигзі, нъ приложили сѫть двогласьнзіхъ ·аі· и въ чисменехъ же три· шестоѥ, и девать-десатьноѥ и девѫть-сѫтьноѥ, и сѫбираѭть ихъ три десате и осмь. Тѣмь же томоу подобьно и въ тѫжде образъ сѫтвори сватзій Кирилъ три десате писменъ и осмь.

Дроузии же глаголѭть· чесомоу же сѫть словѣньскзі кѫнигзі; ни того бо ѥсть богъ сѫтворилъ, ни то аггели, ни сѫть иждеконьнзі, ѩко жидовьскзі и римьскзі и ѥлиньскзі, иждеотъ кона сѫть, и приѩтзі сѫть богомь.

А дроузии мьнѫть, ѩко богъ самъ ѥсть сѫтворилъ писмена, и не вѣдать са чьто глаголѭще окаѩнии! и ѩко трьми ѩззікзі повелѣ богъ кѫнигамъ бзіти, ѩкоже въ ѥуаггелии пишеть· и бѣ дъска написана жидовьскзі и римьскзі и ѥлиньскзі, а словѣньскзі нѣсть тоу· тѣмь же нѣсѫть словѣньскзіѩ кѫнигзі отъ бога.

Къ тѣмъ чьто глаголѥмъ, или чьто речемъ къ тацѣмъ безоумьнзімъ; обаче речемъ отъ сватзіхъ кѫнигъ, ѩкоже наоучихомъ са· ѩко вьса по радоу бзіваѭть отъ бога, а не отъ иного· нѣсть бо богъ сѫтворилъ жидовьска ѩззіка прѣжде, ни римьска, ни ѥлиньска, нъ сирьскзій, имьже и адамъ глагола, и отъ адама до потопа, и отъ потопа, доньдеже богъ раздѣли ѩззікзі при стлъпотворении, ѩкоже пишеть· размѣшеномъ же бзівъшемъ ѩззікомъ. и ѩкоже са ѩззіци размѣсиша, тако и нрави, и обзічаи и оустави и закони и хзітрости на ѩззікзі. Єгупѫтѣномъ же

землюмѣренїю, а Перьсомъ и Хальдеомъ и Асиреомъ звѣздочьтенїю, влъшвенїю, врачеванїю, чарованїа и вьса хъітрость чловѣча, Жидовомъ же сватъіа кънигъі, въ нихъже юсть писано, ꙗко богъ небо сътвори и землѭ и вьса, ꙗже на нїй, и чловѣка и вьса по радоу, ꙗкоже пишеть. Ісліномъ же граматикїѭ, риторикїѭ, философїѭ. Нъ прѣжде сего Ісліни не имѣхѫ своимь ꙗзъікомь писменъ, нъ финичьскъіми писменъі писаахѫ своѭ си рѣчь. И тако бѣша мъного лѣта. Панамидъ же послѣжде пришьдъ, начьнъ отъ алфъі и битъі шесть на десать писменъ тъкмо Ісліномъ обрѣте. приложи же имъ Кадмъ Милисий писмена три. Тѣмь же мъного лѣта деватиѭ на десать писменъі писаахѫ. / и по томь Симонидъ обрѣтъ, приложи двѣ писмени, Епихарий же съказатель три писмена обрѣте, и събра са ихъ два десати и четъіри. по мъноѕѣхъ же лѣтѣхъ Дионисъ граматикъ шесть двогласьнъіхъ обрѣте, по томь же дроугъій пать, и дроугъій три чисменитаꙗ. и тако мънози мъногъі лѣтъі юдва събраша ·ли· писменъ. по томь же мъногомъ лѣтомъ минѫвъшемъ, божиюмь повелѣниюмь обрѣте са седмь десатъ мѫжь, иже прѣложиша отъ жидовьскааго на грьчьскъій ꙗзъікъ. а словѣньскъіꙗ кънигъі юдинъ сватъій Костантинъ нарицаюмъій Кирилъ, и писмена сътвори и кънигъі прѣложи въ малѣхъ лѣтѣхъ. а они мъиози мъногъі лѣтъі, седмь ихъ писмена оустрои, а седмь десатъ прѣложенїю. тѣмь же словѣньскаꙗ писмена сватѣиша сѫть и чьстьнѣиша. сватъ бо мѫжь сътворилъ ꙗ юсть, а грьчьскаꙗ Ісліни погани.

Аще ли къто речеть· ꙗко нѣсть оустроилъ

добрѣ, понюже сѧ пострагаютъ и юще, отвѣтъ речемъ симъ· и грьчьскыі такожде мъногажди сѫть пострагали, Якила и Симахъ и по томь ини мънози. оудобѣю бо юсть послѣжде потворити, неже пръвою сътворити.

Аще бо въпросиши кънигъчиѭ грьчьскыіѭ, глаголѭ· къто вы юсть писмена сътворилъ, или кънигы прѣложилъ, или въ кою врѣмѧ; то рѣдъции отъ нихъ вѣдѧть· аще ли въпросиши словѣньскыіѭ боукарѧ, глаголѭ· къто вы писмена сътворилъ юсть, или кънигы прѣложилъ; то вьси вѣдѧть и отвѣщавъше рекѫть· сватыій Костантинъ философъ, нарицаюмыій Кирилъ, тъ намъ писмена сътвори и кънигы прѣложи, и Меѳодию братъ юго· сѫть бо юще живи, иже сѫть видѣли ихъ. И аще въпросиши· въ кою врѣмѧ; то вѣдѧть и рекѫть. ꙗко въ врѣмена Михаила цѣсаріа грьчьска и Бориса кънѧза блъгарьска и Растица кънѧза моравьска, и Коцелѧ кънѧза блатьньска. въ лѣто же отъ създаниѧ вьсего мира ·ѕтѯг·

4.

Pověstne bilěžke, dodane starobugarskomu prěvodu gěrčkoga lětopisa Manassina, po rukopisu 14. věka.

При Анастасіи цѣсари (491—518) начаша Блъгаре поюмати землью сию, прѣшьдъше оу Бъдынѣ, и прѣжде начаша поюмати дольнюю земью Охридьскую, и по томь сию земью вьса. Отъ исхода же Блъгаромъ до нынѣ ·ѡ· ·о· лѣтѣ.

При Костантинѣ цѣсари (брадатѣѣмь 668—685) прѣидоша Блъгаре прѣзъ Доунавъ и отъиа-

ша Грькомъ землѭ сиѭ, въ нюйже живѫть и до нынѣ, разбивъше ихъ. Прѣжде же нарицаше са земьꙗ сиꙗ Мисїꙗ· мъного же бесчисльни сѫще исплъниша и сиѭ странѭ Доунавоу и онѭ, до Драча и далю· ибо власи и Срьбли и прочии вьси юдино сѫть.

При цѣсари Львѣ (Leo isauricus 716—741) Коумане нападоша на Цариградъ и на вьса земьꙗ, иже и потонѫша въ мори, избиюни Грькы, а прочаꙗ Блъгаре съсѣкоша вьса.

Цѣсарь Никифоръ (802—811) изиде на Блъгарьскѫѭ земьѭ при Кроумѣ кънази, и за пръва оубо побѣди юго и расхыти имѣниюс, носимоюс имь тъгда. По томь же събравъ са Кроумъ съ своими, оставъшиими отъ разбою, нападе нощиѭ на цѣсарꙗ, и не тъкмо разби Грькы, нѫ и самомоу цѣсарюви главѫ отрѣза (810) и оковавъ врьхъ юꙗ сьребромь и въливаꙗ вино въ нѭ, дааше Блъгаромъ пити.

Пакы съ цѣсаремь Михаиломь (811—813) Кроумъ кънязъ брань състави подъ Одринюмь и разби юго, ꙗко и цѣсареви юдва оутеши, вьсе же цѣсарьскоюс имѣниюс Блъгаре бъзаша, и Грьчьскоюс.

Пакы Кроумъ бра са съ цѣсаремь Львомь (813—820) въ Ѳракии, и за пръва оубо Блъгаре побѣдиша· гонещемъ же Блъгаромъ Грькы неопасьнѣ, възвративъше са они, разбиша ихъ, ꙗко мало и самъ Кроумъ († 814) не оухващенъ бъістъ, коню юго падъшоу подъ нимь.

При цѣсари Михаилѣ (II. 820—829) въставъ нѣкъто, Грькъ именемь Ѳѡма, събра мъного число воискы, ꙗко мало не вьсѫ грьчьскѫѭ земьѭ,

и прииде хота отъѩти Михаилоу цѣсарьство, нѫ изъшьдъ Блъгарьскъіи кънѧзъ Моуртагъ юго побѣди, заніе великѫ любъвь имѣше съ Михаиломь. — При Михаилѣ цѣсари (III. 842—859 и при матери (Teodora) юго, кръстиша сѧ Блъгаре· Нѣкъгда бо, невѣмь како, сестра блъгарьскааго кънѧза плѣнюна бъістъ Грькъі, и въ цѣсарьскомь дворѣ прѣдана бъістъ, и кръщена бъістъ и наоучена кънизѣ. Въ цѣсарьство же сихъ цѣсарей мироу сѫщоу великоу междоу Грькъі и Блъгарьі промѣнюна бъістъ на нѣкоюмь болѩринѣ Ѳеодорѣ Коуфарѣ (844).

Пришьдъши же она, непрѣстааше оучѧщи брата своюго о вѣрѣ Хръстовѣ, доньдеже и кръсти юго. Ономоу же кръстивъшоу сѧ, въсташа Блъгаре на нь, хотѧще оубити юго, ꙗко вѣрѫ ихъ оставльша· нъ тъй изъшьдъ на брань, побѣди ихъ, и отъ толи кръсти овѣхъ волюѭ, дроугъіихъ и нѫждеѭ.

Цѣсарь Львъ (886—912) Вѫгрьі изведе по пизмѣ на Симеона, цѣсарꙗ Блъгаромъ, понюже воискѫ юго мъногажди разби· иже и разбивъше юго, поплѣниша Блъгарьі, а тъй затвори сѧ въ Дръстрѣ. — Пакьі же воюсвавъ Симеѡнъ на Вѫгрьі, поплѣни земьѩ ихъ, а самѣхъ разби, и възвращь сѧ отъ тѫдоу пакьі брань състави съ Грькъі и побѣди ихъ.

При Кѡнстантинѣ (913—920) цѣсари, Симеѡнъ цѣсарь Блъгарьскъіи въниде по мироу въ Цариградъ и благослови сѧ отъ Патриꙗрха и обѣдова съ царемь и съ нимь· изъшьдъ же отъ тѫдоу, начатъ плѣновати, и брани бъівъши побѣди зълѣ Грькъі по дваши. При цѣсари Романѣ

(920—944) мѫногажди и до самого Цариграда плѣни, паче же и цѣсарьскꙑй дворъ пожеже и Одринь прѣѭтъ. и при семь цѣсари оумрѣ. († 927) Цѣсаря Романа вѫноукѫ (Mariju) Петръ цѣсарь блъгарьскꙑй имѣ женѫ, иже оумрѣ (istom 969) при Романѣ II. цѣсари (959—963), сꙑнове же юго Борисъ и Романъ, тальника сѫща въ Цариградѣ, отпоущена бꙑста въ своя.

При цѣсари Никифорѣ (963—969) плѣниша Роуси блъгарьскѫѭ земьѭ по дваши въ двѣю лѣтоу, цѣсареви Никифороу изведъшоу Сватьслава на нихъ. Цимисхий цѣсарь (969—976) прѣѭтъ Прѣславъ; и възьмъ въса цѣсарьскꙑѩ бѣлѣгꙑ, и самого Бориса отведъ въ Цариградъ, съвлѣче юго тамо съ цѣсарьскꙑихъ и сътвори юго магистра (972)· се же юсть санъ великъ въ Грьцѣхъ. По прѣѭтии же Прѣславьстѣѣмь, Сватьславоу кънѧзоу Роуськомоу поплѣнивъшоу Блъгарьскѫѭ земьѭ и подъ себе сътворьшоу, и въ Дрьстрѣ юмоу сѫщоу, шьдъ тамо Цимисхий съ мѫногами ратьми побѣди юго· самого же своюволнѣ отпоусти· нѫ и тъй дошьдъ въ Печенегꙑ, тамо съконьча са съ вьсѣми своими.

Цѣсар Василиюс (II. 976—1025) разби Самоила, цѣсаря Блъгаромъ, по дваши, и прѣѭтъ Бъдъинъ и Плискѫ и великꙑй Прѣславъ и малꙑй, и прочаѭ градовꙑ мѫногꙑ, нѫ и Скопиюс прѣдано бꙑстъ (1002) юмоу Романомь, сꙑномь Петра цѣсаря· тамо бо бѣ далъ юмоу Самоилъ цѣсарь владати· ибо Блъгаре до Охрида и до Драча и далюс цѣсарьствоваша. Сьй цѣсарь Василиюс мѫногꙑ и бесчисльнꙑ плѣновꙑ сътвори Блъгаромъ и разбоѭ лютꙑ· ибо разбивъ Самоила цѣсаря,

*

·ѥі· хилиѧдъ Блъгаръ ослѣпи на вьсако сѫто юдиного оставлѧѩ съ юдинѣмь окомь, и отъсъла ихъ къ Самоилоу (1014)· видѣвъ же ихъ онъ, отъ ѧда оумрѣтъ. († 1014).

Отъ сего Василиѧ бѫістъ блъгарьскоѥ цѣсарьство подъ областиѭ грѫчьскоѭ, даже и до Асѣниѧ (1186) цѣсарѧ Блъгаромъ прѫвааго.

Rěčnik.

АБИЮ umah, skoro.

АГРИЙСКЪ m. **АРГИЙСКЪ**, argički.

АКЪІ jakno kano.

АПОЛОНЬ (izg. apolonj) prid. posěd. izveden sa **ЬЪ**, kao da je latinski na ius; znači apolonov.

АШТЕ ako (kajk. če); spřěda sa zaimenom odnosnim naznačuje lat. cunque, hrv. g od. na pr. **ИДЕЖЕ АШТЕ**. = gdě god 40.

БЕЗВѢСТЬНЪ, БЕЗВѢСТЬНЪІЙ neizvěstan; dočetku **ЬНЪ** odgovara u nas an.

БЕЗДЬНА bezdan popast.

БЕЗНАЧАЛЬНЪ bez početka.

БЕСТОУДИЮ nestid, bestidnost; (iz **БЕЗЪ** i **СТОУДЪ** sastavljeno a izvedeno na **ИІЕ**)

БЕСТОУДЬНЪ nestidan, bez stida.

БЛАГОВОЛИТИ IV. voliti, ljubiti, odobravati.

БЛАГОВОНѢАТИ V. 1. vonjati ugodno, mirisati.

БЛАГОДАРЬСТВЬНѢ pris. blagodarno zahvalno; tu su spojena dva dočetka **ЬСТВО** i **ЬНЪ**.

БЛАГОДОУШЬСТВО veselje, dobra volja. (pred doč. **СТВО** piše se **Ь**, dakle **ЬСТВО**.)

БЛАГЪІНѢА (nom. **БЛАГЪІНИ** izgovori: blagynji) dobrota, blagost; doč. **ЪІНѢА** odgovara i u nas inja.

БЛАТЬНЬСКЪ КЪНАЗЪ, tako se zove Kocelj, koji stolo-

vaše kod blatnoga jezera u Ugarskoj. Rački: Věk strana 210. — Izpred dočetnoga скъ uvěk se piše ь, dakle podpuno: ьскъ.

блюдъ ili блюдо zděla, plitica

блюсти I. 1. bljusti, čuvati, paziti; разоума нѫжда блюсти: treba paziti na smisao.

блѫдити IV. bluditi; смѣхъ блѫдить tko se bez reda smije.

блѫдьно жити bludno, bezputno živěti

болѣти, болѭ, болиши III. 2.: bolestan biti, bolovati.

болѩринъ nom. množ. болѩре. Ovaki samostavi na инъ, odbace u množ. tu slovku i imadu nom. na *e*.

бранити IV. s dat. braniti komu, prěčiti: брана твоіеи воли, obuzdavajuć tvoju volju ili strast.

брань, и, borba, boj, rat: dočetkom нь izv. sam. od бра (inf. брати sad vr. борѭ: boriti se).

братъ i stariji oblik братръ, тра brat

брѣгъ brěg; въ брѣгъі мѣтаіеть upropašćuje stromoglavlja u propast.

боуй, ѩ, ѭ: lud, bezuman, zaslěpljen.

боукарь grammaticus (боукварь od боукъі боукъве.)

бъдѣти, бъѫдѫ, бъдиши III. 2. bděti, bdim.

бъдъінъ današnji Vidin tvrdja na Dunavi. Šafař. II. 234. (drugo izd.).

бъчела, pčela. (od бък-ела, naziv od zujenja).

бъі — бѣ — i бѫд — tri su oblika, iz kojih se izvode svoja vremena, n. p. Aor. бъіхъ — бъістъ: imp. бѣахъ i бѣхъ — znamenit je oblik бимъ; Aor. II.

бъівати V. 1., бъіваіѫ, бъіваіеть ili бъівлать bivati.

бѣжьство běžan, běžanje.

ВЕЛИЙ, ВЕЛИІА, ВЕЛИѢ i **ВЕЛИКЪ**, а, о: velji velik.

ВЕЛЬЛѢПОТА velelěpota.

ВЕСНА prolětje; **ВЕСНОВАТИ (СА)** VI. vernare, prolětje slaviti, cvasti u prolětje. ВЕС-НА: (ἔαρ m. Fεσ-αρ)

ВИНА uzrok (ВИ-НА)

ВЛАДЪІЧЬНЪ (ВЛАДЪІК-ЬНЪ) gospodnji

ВЛАСТИ, ВЛАДѦ I. 1. vladati; part. ВЛАДЪІ ВЛАДѦШТИ.

ВЛЪНА, ЪІ — val — valovi. (ВЛЪ-НА)

ВЛЪШВЕНИѢ vileničtvo (magia), od ВЛЪХВЪ, vuhvac, vilenik, vates.

ВОШТИНА voština, ulište, košnica (dolazi od ВОСКЪ vosak, doč. ИНА)

ВЪВЕСТИ — ВЪВЕДѦ I. 1. uvesti, uvedem; pamti Aor. **ВЪВѢСОМЪ** (od ВЪВЕДСОМЪ sa izbačenim Д pred С, i produženim Е u Ѣ); město običnoga ВЪВЕДОХОМЪ, uvedosmo; predlogu ВЪ odgovara naš *u*, starinski *va*

ВЪЖИЗАТИ V. 1. užigati — **ВЪЖИЗАЛТЬ** m. ВЪЖИЗАІЕТЬ 3. osoba sad. vrem. — osobina starih glag. spomenika.

ВЪЖАДАТИ СА ЖАЖДѦ, ЖАЖДЕШИ V. 2. ožedněti (s predlogom **ВЪЗ-ЖАДАТИ**, obično prelazi ЗЖ u ЖД, dakle: ВЪЖДАДАТИ.)

ВЪЗВРАТИТИ СА, ВЪЗВРАШТѦ IV.; povratiti se.

ВЪЗЛАКАТИ СА V. 1., **ВЪЗЛАЧѦ, ВЪЗЛАЧЕШИ** ogladněti (sr. lak-om, lačan); veli se takodjer: ВЪЗАЛЪКАТИ.

ВЪЗЛИВАТИ, ВЪЗЛИВАѦ; V. 1. uzlivati.

ВЪЗДАТИ, ВЪЗДАМЬ; podati, povratiti, namirti; zapověd. način: ВЪЗДАЖДЬ, podaj.

ВЪЗДОУХЪ zrak (vazduh!). —

ВЪЗИРАТИ V. 1. pozirati, pogledati.

ВЪЗЛАГАТИ V. 1. dizati, pèrtiti. 3. osoba **ВЪЗЛАГААТЬ** m. **ВЪЗЛАГАІЕТЬ** diže.

ВЪЗЛОЖИТИ IV. **ІАЗВЪІ** zadati rane; **ВЪЗЛОЖИША НА МЬА** m. **ВЪЗЛОЖИША НА МА** položiše na me.

ВЪЗЛЮБИТИ IV. uzljubiti; part. perf. **ВЪЗЛЮБЬ** uzljubiv; oblik sad. vr. izrazuje budućnost: **ВЪЗЛЮБИШИ**: ljubit ćeš.

ВЪЗМѢТАТИ V. 1. dizati.

ВЪЗНОШЕНИЮ prikazivanje.

ВЪЗОРЪ uzor, pogled, slika. instr. **ВЪЗОРОМЬ** piše se s ь.

ВЪЗАТИ, ВЪЗЬМАЖ, ВЪЗЬМЕШИ (**ВЪЗИЮАТИ**) uzeti. Aorist: **ВЪЗАТЪ** uze (m. **ВЪЗА**); part. perf. **ВЪЗЬМЪ** uzam (uzamši).

ВЪНИТИ unići (**ВЖ** ili **ВЪН** i **ИТИ**) sad. vr. **ВЪНИДЖ, ВЪНИДЕШИ.**

ВЪКОУСИТИ okusiti part. perf. **ВЪКОУШЬ** i **ВЪКОУСИВЪ** okusiv.

ВЪНИМАНИЮ pažnja: **ВЪНИМАНИІА ТВОРИТИ** paziti obazirati se; glag. **ВЪНИМАТИ.**

ВЪНѢ adv. izvan, s vana (**ВЪНЪ**: van)

ВЪНЮГДА (**ВЖ** ili **ВЪН** i **ЮГДА**) ὅτε kada s infinitivom: **ВЪНЮГДА СЖДИТИ ТЕБѢ** „cum iudicaris“.

ВЪПАСТИ ВЪ РАЗБОИНИКЪІ pasti u ruke razbojnikom; part. prošl. vr. sast. skl. **ВЪПАДЪІЙ, ВЪПАДЪШИІА, ВЪПАДЪШЕЮ** dat. **ВЪПАДЪШОУОУМОУ** τῷ ἐμπεσόντι.

ВЪПРАШАТИ V. 1. pitati; min. **ВЪПРОСИТИ** (64).

ВЪСАДИТИ IV, posaditi, uzasaditi: part. perf. akt. **ВЪСАЖДЬ** posadiv.

ВЪСЕЛИТИ СА IV. useliti se; u prag. odl. čehizam: **ВЪСЕДЛИТИ СА.**

ВЪСКРЪМИТИ IV. odhraniti, uzgojiti.

ВЪСПЛАКАТИ СѦ V. 2. uzplakati (u starom jeziku nebi nikada izostavljen: se.)

ВЪСПѦТЬ opet.

ВЪСТОКЪ (**ВЪЗ : ТОКЪ**) : iztok (raz. sunca),

ВЪСХОЖДЕНИѢ uzhod, uzašaštje.

ВЪСХОТѢТИ s dat. **ЖРЪТВѢ** : izvoliti što.

ВЪІ to je nom., akus., i često dativ.

ВЪІНѪ, strogo bilo bi: **ВЪ ИНѪ**, to će reći: ujedno, uvěk, bez prestanka.

ВЪІІѦ, ІѦ : vija, vrat

ВЪІСОКЪ komp. **ВЪІСОЧАЙ** (t. j. **ВЪІСОК-ѢЙ**) žen. **ВЪІСОЧАЙШИ** sred. **ВЪІСОЧАѢ.**

ВЬСЕГДА (od **ВЬСЬ : ГДА**), svagda.

ВЬСЬ vas, sav.

ВЬСЬДЕ vazdi, svagdě, a svedje odgovara staromu: **ВЬСЬЖДЕ.**

ВЬСѢЧЬСКЪ (ili **ВЬСАЧЬСКЪ**) vsak ili svak, svakovèrstan (iz **ВЬСАКЪ** i **ЬСКЪ**).

ВѢДѢТИ znati: **ВѢМЬ ВѢСИ, ВѢСТЬ, ВѢМЪ, ВѢСТЕ, ВѢДѦТЬ** ; zap. način: **ВѢЖДЬ ВѢДИТЕ** ; 1. os. sad. vr. takodje **ВѢДѢ** (50.); pamti izreku **НЕ ВѢДѦТЬ СѦ ЧЬТО ГЛАГОЛІѪШТЕ** po gèrčkom od prilike οὐκ ἐπίστανται (ili γιγνώσκουσι) ἑαυτὺς τί λέγοντας.

ВѢТРЬНЬ (vêtrnj): **НА КРИЛОУ ВѢТРЬНЮЮ** „super pennas ventorum.“

ВѢИѢ množ. **ВѢИІѦ** granje (vêje od **ВѢ** i doč. **ИІЕ**)

ВѢІѦ, ІѦ : grana, veja (od **ВѢ** i **А**).

ВѦСТИ, ВѦЗѪ, ВѦЗЕШИ : I. 2. vesti — vezem, graditi.

ГАТАТИ V. 1. gatati.

ГЛАГОЛАТИ, V. 2. **ГЛАГОЛІѪ, ГЛАГОЛѢШИ** : govoriti.

part. sad. akt. глаголіа (često se piše samo глагола) žen. глаголіѫщи itd.

глоумити IV. **сѧ** igrati, šaliti se.

глѫбина, (**глѫб-окъ** ili **длѫб-окъ** i **глѫб-окъ**) i **глъбина** dubina (kajk. gliblina i glibok)

горий ili горьи горьши, горіе komp. gori, gora, gore.

господь se veli za boga, a господинъ za čověka. gen. господи i господа

господьнь, ьнїа, ьнїѥ. (izgovor: gospodьnj) gospodnji.

гостиньникъ i **гостиньница**, što i danas (od гость. и, gost.)

градарь vrtljar, od градъ hortus.

граматики (po itacizm. izgovoreno: γραμματική) i odatle obični nom. **граматикиїа, риторикиїа.**

грано — гранесе: stih, zrno.

грѧсти, грѧдѫ I. 1: gresti, gredem. part. грѧдъі, greduć.

грѫбость gruboća, prostota, neugladjenost

гоубитель pogubnik, opasnik.

гъібати, гъіблѭ V. 2. pogibati, pogibeljem.

даже do, даже до, dori do.

далече daleko.

дати, дамь, даси, дасть, дамъ, дасте, дадѧть; zapov. način. даждь, дадите. Aor. 3. os. дастъ.

даіати, даѭ, даюши V. 4.; imp. **даіаахъ** ili skraćeno: даіахъ.

два (piše se i дъва), двѣ; дъва на десѧте ostaje često neproměnjeno bez obzira na spol slědećega samostava; n. p. дъва на десѧте златиць m. дъвѣ на

десѧте златици; sr. još str. 62.; dvadeset veli se: два десѧте ili два десѧти.

двашти (dvaš) dva krat.

двигнѫти сѧ II. dignuti se.

двьрь, и θύρα vrata, (dveri ili dvari) при двьрьхъ m. двьрехъ, pri vratih. demin. двьрьца, ѧ, odatle съ двьрьцѧ.

девѧть, и ili десѧть žens. spola, sklanja se po ь-deklinaciji, dakle gen. dat. lok. девѧти (str. 36.) akuz. девѧть ili девѧте; zato se s predlogom на obično veli: на десѧте. Gen. množ. девѧтъ, десѧтъ etc. nom. i akuz. množ. na и i na е: (два) ili три десѧти i десѧте.

десьнъ, десьнъій, наꙗ, ноѥ desnî, desnâ, desnô.

добромъіслиѥ blagovoljnost, naklonost.

доньдеже (město: до — идеже), dok.

драгма ili **драхма** δραχμή dinar.

древлѥ nekoč, prije, odavna. — брана древліе: obuzdavajuć prije.

дроугоици drugikrat, drugda, drugačije.

дроугъ, дроугъій, дроугаꙗ, дроугоѥ drugî, drugâ, drugô.

дроугъ, ѧ prijatelj, drûg; **дроугъіниꙗ** (nom. **дроугъіни**) družica.

дръколь, и: prut, cěp, štap, dèrkolja.

дъска daska, demin. **дъштица,** odatle štica m. dštica.

дръстръ grad δορόστολον, današ. Silistria.

дьнь, дьне, i **дьни, дьни** i **дьневи,** lok. **дьни** i **дьне;** nom. mn. **дьниѥ** gen. **дьний** i **дьнъ** etc. sklanja se najme i po ь-deklinaciji i po suglasnoj.

дѣтѣль, и: čin, **добраꙗ дѣтѣль** ili **добродѣтѣль**: dobročin.

жде je prilěpak, kojemu odgovara u nas dje, n. pr. **такожде** takodje; osim toga sravni **жде** s god.

же je prilěpak, kojemu odgovara naš *re*, *ra*, *r*, a inače znači a ili pako (autem, vero.) a kada je uz zaime **и, ꙗ, ıе** proměnja mu se znamenovanje u odnosno: **иже** koj, **ꙗже** koja, **ıеже** koje.

желати, желаѭ V. 1. želěti, dolazi i **желѣти, желѣıѭ** III. 1.

жити (m. živti čuje se i živsti), **живѫ живеши** I. 3. živěti: živim ili žiti (živti) živem: part sa vrem. **живъı, живѫшти.**

жьдати, жидѫ, жидеши čekati, u sad. vrem. **жидѫ** i **жьдѫ.** V. 3.

жрѣти, ili **жрѫти, жрѫ, жреши** I. 7, žèrtvovati: zap. nač. **жри.**

жрѫнъı, жрѫнъве žrvan.

жьзлъ žazal, žezlo.

жѧдати, жѧждѫ, жѧждеши V. 2. žedjati, žedjam ili žedněti žednim.

жѧжда (**жѧд-ꙗ**) žedja „expectabunt onagri in siti sua: **жидѫть онагри въ жѧждѫ своѭ.**“ ps. 103.

за прѫва rečeno onako, kao za dana, za sunca itd., u vremenom smislu.

законьникъ νομικός zakonoznanac juris consultus (od **законъ** postaje **законьнъ** i dočetkom **икъ**: **законьникъ.**)

занѭ (to su dvě rěči **за** i **нıе**, srednji spol od zaimena **и, ꙗ, ıе**) zašto, pošto, jerbo.

запрѣштениѭ prětnja, prěkor.

ЗАТЪЧЕНИЮ (od **ЗАТЪКНѢТИ** zataknuti), zataknutje, zatisnutje.

ЗЕМЛІА ili **ЗЕМІА** (i **ЗЕМЬІА**) lok. **ЗЕМИ** čitaj zemji.

ЗИМА lok. bez predloga **ЗИМѢ**.

ЗИМЬНЪ zimni, a, o; **ЗИМЬНЪІИХЪ СЪѢЗЪ** zimnih svezah.

ЗЛАТИЦА zlatica, zlati novac.

ЗЪЛЪ, ЗЪЛА, ЗЪЛО zao, zla, zlo. prislov. **ЗЪЛѢ**

ЗѢЛО veoma.

ЗѢЛОХЪЗЪІТРЪ ἐλλόγιμος, ingeniosus.

И zaime treće osobe, neima nominativa već kad je složeno sa **ЖЕ**: **ИЖЕ, ІАЖЕ, ІСЖЕ**; ali onda postaje zaimenom odnosnim. U akuz. m. spola и n. p. **ИСКОУШАІА И** (izkušavajuć), napastujuć njega. Dvojina **ІА**, и (izg. ji), **ІЕЮ, ИМА** (izg. jima). U srednjem spolu **ІЕЖЕ** zastupa često gèrčki spolnik te je suvišno n. p. **А ІЕЖЕ ЗАВИДѢТИ** καὶ τὸ φθονεῖν; od **ІЕЖЕ** postade naš jere, jer; isto tako: **ИЖЕ НА КРОВѢ**: ὁ ἐπὶ τοῦ δόματος.

ИБО: jerbo, καὶ γὰρ, etenim.

ИДЕЖЕ ὅπου gdě; **ИДЕЖЕ АШТЕ** gdě god.

ИДЕЖДЕ gdě god.

ИЖДЕ gdě (odnosno).

ИЖДЕКОНЬНЪ iz početka, starinski, ἀρχαῖος: **НИ СѢТЬ ИЖДЕКОНЪНЪІ** (scil. **КЪНИГЪІ**) niti su odavna.

ИЖДИТИ, ИЖДИВѢ, ИЖДИВЕШИ I. 3. (sastavljen glagol od **ИЗЪ** i **ЖИТИ**) potrošiti. **ИЖДИВѢШОУ ЖЕ ІЕМОУ ВЬСА**, kad je on potrošio sve. To je dativ absol., kod kojega je participij uvěk prosta oblika.

ИЗБЪІТИ, trajno **ИЗБЪІВАТИ** περισσεύειν: suviše biti, obilovati: **ХЛѢБИ ИЗБЪІВАІѢТЬ** ima i suviše hlěba.

ИЗВОЛИТИ odabrati.

изгѕібнѫти (**изгѕіб-с-ти** nedolazi) izginuti, izgubiti se part. perf. II. obično **изгѕіблѫ**: Aor. **изгѕібохѫ** i **изгѕібнѫхѫ** itd.

изѣсти iil **изѕіасти, изѣмь, изѣси, изѣсть**: zapov. nač. **изѣждь, изѣдите** part. sad. vr. **изѣдѫі**, prošloga **изѣдѫ, изѣдѫій**, (ὁ καταφαγών) kao što se čita str. 38.

илѣй, tako je u rukopisu, a valjalo bi da je **елѣй** ili **елеи** po grčkom ἔλαιον, ulje.

имѣти, имамь i **имѣю, имѣюши** služi za tvor budućega vremena glagolah trajnih n. p. **ни имать бѫіти** „neque fiet“. **вѣрѫ имати** u starijih, osobito glag. rukopisih, město: **вѣровати**. part. sad. vrem. **имѫі** (36), ž. sp. **имѫшти** (37).

имельникѫ ptičar auceps ἰξευτής od **имела** = lěpak; Mikalja u svom rěčniku imade takodjer imela.

имьже instr. od **иже** znači, što naš čim, ili zato što; gr. ὅτι.

инѫ in; jedan, odatle **вѫ инѫ** akuz. žen. sp. = ujedno, svejednako.

исказа šteta, detrimentum; **на исказѫ бѫіти** na štetu biti.

искати, иштѫ, иштеши V. 2. iskati, ištem.

искрѫнь ili **искрьнь, искрѫний** iskèrnji.

исофѫ (ili **ѵсофѫ**) ὕσσωπος hyssopus, „ježupak“

истиньнѫ istinit (od **истина** i **ьнѫ**)

истовѫ, истовѫій, истовою, isti, pravi; **глаголѫ истовѫіихѫ радьма** radi istih glagolah ili rěčih.

источьникѫ vrelo, vrutak, izvor.

истѫкати истѫкѫ истѫчеши V. 3. iztkati.

ишьдѫ part. složen iz **из** i **шьдѫ**, izišad, ili izišav.

иѥрей, еіа: svećenik, jerej gr. ἱερεύς

каіа gled. **кѫій**.

каѩти сѧ V. 2., **каѭ, каѭши сѧ**, kajati se; lok. prost. skl. **о ѥдиномь грѣшьницѣ каѭшти сѧ**: o jednom grěšniku, kada se kaje: lok sastav. sklon. **каѭштиимь** . . koji se kaje; u gèrčkom bilo bi jedno (ovo) sa spolnikom, drugo (ono) bez njega.

кестосъ κεστός pojas božice Afrodite, kao biljeg svega milinja i svih slastih.

клеврѣтъ iz lat. collibertus, gr. σύνδουλος drugar, surob; rob ili sluga jedan kao i drugi.

козьлѧ, лѧте
козьлиштьі, а } kozle, kozleta, kozlić.

колико, а u dativu **коликоу** t. j. kolikoj množini. — inst. **колицѣмь** t. j. kolikim brojem itd.

конь, кони, početak sr. (**кон-ьць**) **искони** iz početka; **отъ конѧ** i **отъ кони** od početka.

корабьникъ ili obič. **корабльникъ** brodar.

костанъстинъ ili **кѫстѧтинъ**, ili **костѧнтинъ**, ili **кѫснѧтинъ** — razni su oblici lat. rěči: Constantinus.

крѫмити hraniti, odgojivati; part. sad. vrem. tèrpni: **крѫмимъ, а, о.**

ксанфикъ gèrčki měsec, ξανθικός naš Travanj.

коумирьница proročište; hram poganski.

коуциѭ instrum. město **съ коуциѥіѭ** od **коуциѩ**, ili **коутиѩ**, što Mikl. tumači: „triticum coctum cum melle“.

кѫгда kada (upitno, a odnosno: **ѥгда**).

кѫзнь, и: str. 51. nominativ **кѫзни**: **каѩ та** (m. **тѧ**) **кѫзни** (m. **кѫзнь**) **наоусти**: koja te himba nausti.

кѫнига znači u jedn. obično littera, slovo; u množ.

liber (knjiga u dan. obič. znam.) ili litterae t. j. slova i list.

кѫнигѫчиꙗ, nominativ obično **кѫнигѫчий**, gen. **чиꙗ**: pisar, knjigoznanac.

кѫнижьникѫ (**книжьникѫ**): književnik.

кѫто: tko, što je postalo od kto, gen. кого dat. комоу lok. комь instr. цѣмь.

кѫій, каꙗ, коѥ: koji, koja, koje; u starosl. samo kao zaime upitno, u nas i kao zaime odnosno.

лакати, лачѫ, лачеши V. 2. gladan biti, gladněti: veli se takodjer алѫкати; part. лача, лачѫшти.

ланита, lice.

левгитѫ (gl. ѧѳѵмѹѳ) λευίτης, levit.

ли ili, li.

ликѫ chorus, zbor; **ликѫ апостольскѫій** skupština, zbor apostolski (51) u množini znači: ples: **пѣньꙗ и ликѫі** (38).

листвиѥ, listje.

лишити сѧ: lišiti se, stradati.

лоуна měsec kao tělo nebesko, a kao vrěme: **мѣсѧць**.

лоуньиѫій крѫгѫ: krug měsečni.

лѫжа, лѫжѧ: laž, i; laža, laže. (u staroslov. neima лѫжь, и.)

лѫжь, а, е lažljiv; **лѫжи пророци** laži-proroci

лѫжесвѣстовати lažljivo svědočiti, laži-svědočanstvo davati.

льзѣ ѥсть: dopušteno jest (u něšto drugačijem smislu: lazno jest)

лѣживѫ na pola živ, jerbo лѣ znači: na pola lat. semi gr. ἡμι naški lî ili samo.

лѣто godina (kajk. hèrv. još i danas lěto) ·ѡ· ·о.
лѣтъ (64) čitaj: осмь сотъ и седмь десѧтъ лѣтъ; отъ сꙁьданиꙗ вьсего мира ѕтξγ: od stvorenja světa 6363., računajuć od poroda Isukr. 5508., redje 5500. godin. sr. Rački, Věk. 139.

любодѣица preljubica.

любодѣꙗниѥ preljubstvo.

любоништь prijatelj i dobrotvor siromaka.

любꙁвь, любꙁви ili **любꙁі-любꙁве**: ljubav.

маломошть, и muž. spola: bolestnik, dat. маломошти 48. ide po ь-deklinaciji.

милосрꙁдиѥ (u praž. odl. милосрꙁди) milosèrdje.

милосрꙁдовати, -доуѭ: VI., milovati, žaliti.

милоуѭй part. sad. vr. sast. dekl.: onaj, koji miluje.

милъ ѥмоу бꙁістъ, milo mu ga bijaše, sažali mu se.

мирꙁ, osobito **вьсь мирꙁ**: svět, κόσμος.

мꙁниꙗ (nom. obično **мꙁнний**): munja.

млѣти, мелѭ, мелѥши, mlěti, meljem: I. 7.; part. dvoj. двѣ меліѫщи.

мрꙁкнѫти mèrknuti, pomèrčavti.

моудити kasniti, ckniti.

мꙁногаждꙁі ili **мꙁногашьдꙁі** često, mnogo putih.

мꙁітарь mitar, carinik. Nom. množ. **мꙁітариѥ** i **мꙁітарьѥ** ili **мꙁітарѥ**.

мьзда plaća (u starohèrv. jeziku mazda), nagrada.

мьнѣти, мьнѭ, мьниши III. 2. mněti, mnim. **идежде мьнѧще мѧ прѣложьша** gděgod mnite, da sam preložio ili preveo.

мьний komp. manji žen., sp. мьньши sred. мьніе.

мѣстовладꙁічьствовати vladati (biti poglavar města): part. pas. **мѣстовладꙁічьствоуѥмъ**.

TAYLOR INST. OXFORD

МѢСТОДРЪЖАТЕЛЬ naměstnik, načelnik dèržave; po gèrč. τοπαρχῶν.

НАБЪДѢТИ — БЪЖДЖ — БЪДИШИ III. 2.; čuvati, braniti, prigledati.

НАИМЬНИКЪ. najamnik.

НАКАЗАТИ instituere: odgojiti.

НАТРОУТИ, НАТРОВЖ НАТРОВЕШИ i **НАТРОУЮ** I. 6., nahraniti; starija glagolska rěč uz običnu: **НАПИТАТИ** ili **НАПИТѢТИ.**

НАОУТРИЮ je genitiv od **НАОУТРИЕ**: jutro, jutarnje vrěme; u gen. s jutra: cras.

НАЧАТИ načeti; Aor. 3. osoba mn. **НАЧАСА** prema pèrvoj: **НАЧАСЪ** m. **НАЧАХЪ — НАЧАША**; 3. os. jedn. **НАЧАТЪ** uz **НАЧА.**

НЕБО, НЕБЕСЕ lok. **НА НЕБЕСЕ** m. pravilnijega **НЕБЕСИ** (36) nebo.

НЕБОНЪ etenim; καὶ γὰρ, jerbo.

НЕВѢДѢТИ: neznati, sad. vr. **НЕВѢМЬ**; gled. **ВѢДѢТИ.**

НЕВѢЖДЬСТВИЮ (od **НЕ** i **ВѢДѢТИ**): neznanstvo.

НЕДЖЖЬНЪ, НЕДЖЖЬНЪІЙ bolestan, nezdrav.

НЕЖЕ nego (starije nere, ner) sr. **ЖЕ** i re.

НЕИСТОВЬСТВО insania, μανία: mahnitost.

НЕИСТЪІЙ nepravi, nezdrav.

НЕМИНОВАТИ, НЕМИНОУЮ nedopirati.

НЕМѢРЬНЪ bez měre; neizměran.

НЕОПАСЬНѢ neoprezno.

НЕПРАЗДЬНЪ gravidus, prisoban, trudan.

НЕЧЬСТИВЪ impius, nečastan, nepošten, bezbožan.

НИКЪТОЖЕ: nitkore, nitkor.

НИКОЛИЖЕ: nikoliko, nikako, nikada.

НИШТЬ, А, Е: ništ, ništav, kukavan.

НОГА, dv. **НОЗѢ, НОГОУ, НОГАМА.**

нравъ, а, narav, način, običaj. množ. нрави: mores (ponašanje); u hèrv. je umetnut а.

нъ ili **нѫ** veznik: no, nu, na.

нъі nom. akuz. i kadšto dativ množ.

нъінїа ili **нъінѣ** nunc, sada.

нь i **ньже** s predlogom въ ili на, за itd. jest akuz. muž. spola s predmetnutim н, i oslabljenim и u ь.; sr. naški za-nj, u-nj, na-nj.

нѣсмь, нѣси, нѣсть něsam; rěčca бо rastavlja: не бо іесть 57.

о predlog s ak. о десьнѫіѭ, ili s lok.

обаче ili **обаченъ**, ali, ipak, sasvim tim.

обличати karati, 3. osoba обличаать m. обличаіеть тѧ.

облобъізати, облобъіѭѫ, жеши. V. 2., obljubiti, cělovati.

обрѣсти, обрѧштѫ, обрѧштеши, обрѧштеть: naći, odkriti. jači Aor. 1. osoba обрѣтъ. part. prošl. vr. обрѣтъ, обрѣтъши. glag. trajni: обрѣтати, обрѣтаіѫ.

обѧзати (od об-вѧзати) V. 2. obezati, ili ovezati.

овъгда: ovčas; sada — sada; ovaj put — onaj put.

овѣштавати: овѣштаваѭть чловѣка u lat. prevodu: hominemque garritu demulcet.

оглашати personare, glasom oriti.

одежда, ѧ: одѣниѥ ili одѣньѥ: oděča, odělo.

одѣти, одеждѫ, одеждеши i **одѣіѫ, одѣісши**: oděti, oděnem.

одѣіати сѧ: oděvati se; part. sad. vr. одѣіѧ сѧ.

ожити, оживѫ, оживеши, оживеть: oživ(s)ti: oživem ili oživěti: oživim.

окаіанъ jadan, bědan: miser.

окрѫстъ na okolo.

ОЛОКАВЪТОМАТЪ žèrtva, koja se čitava spali, kao što gèrčka rěč ὁλοκαύτωμα pokazuje.

ОНАГРЪ ὄναγρος asinus ferus: divlji magarac.

ОНЪ, ОНА, ОНО: on.

ОПРАВЬДИТИ, redje ОПРАВЬДАТИ СА: opravdati se.

ОСОБЬ oseb, na pose.

ОСТАВИТИ ostaviti: part. ОСТАВЛЬ, ОСТАВЛЬШИ množ.: ОСТАВЛЬШЕ ostaviv, ostavivši.

ОТИДЖ Aor. II. 3. osoba množ. od glag. ОТИТИ, ОТИДЖ; obični Aor. **ОТИДОША**.

ОТЪВРѢСТИ, ОТЪВРЪЗЖ, ОТЪВРЪЗЕШИ: otvoriti.

ОТЪВРѢШТИ, ОТЪВРЪГЖ, ВРЪЖЕШИ: odvèrći, odbaciti.

ОТЪВѢТЪ ili **ОТВѢТЪ**: odgovor, odvět.

ОТЪВѢШТАТИ, (**ОТВѢШТАТИ**) odgovoriti.

ОТЪНЮЛИЖЕ: (iz ОТЪ — ІЕ — ЛИ — ЖЕ) od kojega vremena.

ОТЪПЛОУТИ: **ОТЪПЛОВЖ, ОТПЛОВЕШИ**: odploviti, odplovim.

ОТЪ ТЖДОУЖЕ otuda.

ОЦѢПѢНѢТИ, — НѢЮЖ, — НѢЮШИ III. 1. ukočiti se, tèrnuti.

ОЦѢСТИТИ, ШТЖ: izbrisati, uništiti, očistiti.

ОШТОУТИТИ oćutiti.

ОШТЬНИКЪ ili **ОВОШТЬНИКЪ**, voćnik ili voćnjak.

ОШТЬНЪ ili **ОВОШТЬНЪІЙ**: voćni, a, o.

ПАЖИТЬ, И paša, trava (ПА što i ПО; ЖИТЬ od ЖИВ i dočetka ТЬ, kojemu odgovara lat. na tis n. p. sementis).

ПАКЪІ opet, pak, paka.

ПАЛИТИ paliti: **ПАЛА** partic. sad. vr., akuz. **ПАЛАШТЬ**.

ПАРИТИ, ПАРЮЖ, ПАРИШИ IV. letěti.

ПАСТЪІРЪ i **ПАСТОУХЪ**, pastir.

пизма, što i u nas, a rěč je gèrčka: πεῖσμα.

питати i **питѣти**: pitati; glag. priděv.: **питомъ**, а, о, kano da je infinitiv: **писти** — **питѫ** (sr. **плетомъ** od **плести** — **плетѫ**)

пишта, **а**: pića, hrana.

плавати, **плаваѭ**, **плаваѭши** sr. **плоути** — **пловѫ**: plavam.

плъть, **и**: plt, put, tělo.

плътьнъ: puten, a, o.

по slaže se s dativom, kada izrazuje razměr, (uslěd, prema) n. pr. **по приключаю** 35., **по штедротамъ** po milosèrdju; kad izrazuje red u městu ili vremenu, s lokalom: **по мъноз҃ѣхъ дьнехъ** 37.

повелѣниѥ zapověd, volja; **съ повелѣньми město повелѣнии**; **повелѣньимь** m. **повелѣниимь** ili **повелѣниѥмь** 47.

повелѣти, **велѭ**, **велиши** III. 2. zapověditi, zželěti.

повѣдѣти, **повѣмь**, **повѣси** etc. zap. **повѣждь** kazati, pripověditi.

поглъблѭти V. 1., ubadati, potiskivati.

погонити, pogoniti (u misli), razmišljati.

погоубити izgubiti; part. perf. **погоубль**.

погзібнѫти pravi mnoge oblike iz korěna: **погзібдакле**: **погзіблъ**, а, о; **погзібъ**, **погзібъши**. u sast. skl. **погзібзій**, **погзібъшиѩ** **погзібшаѩ** itd. u gèrčk. sa spolnikom.

подобати, **подобаѥть** (neosobno): potrebno, podobno jest.

подобити сѧ: naslědovati koga.

полата: palaća, palatium.

полъма, na pola.

помьнѣти, III. 2. sětiti se, opomenuti se.

помѧнѫти opomenuti se (kor. **мьн** ili **мен** predje pred tvorkom **нѫ** po pravilu u **мѧ**).

понюже (městimice: **понеже**) iz **по** i **ніеже** (**іеже** sred. sp. ak. od **иже**) pošto, zašto, budućda, kada.

попарѩти, **ѩѭ**: polětavati.

посагати, **гаѭ**: udavati se (poći za muž.)

послѣжде iz **послѣ** i **жде**, u nas: poslědje ili poslidje, a najobičnije danas: poslije (nevalja poslie, jerbo to nije komparativ); kao što i prije u starosl. **прѣжде**.

поспѣти, **спѣѭ**, **спѣюши**: pospěšiti, nasporiti. (**поспѣюсть сѧ юмоу**: uspěti će njemu.)

пострѧѩти сѧ: izpravljati se (sr. **строй**.)

посълати, **посълѭ**, **посълюши**: poslati: pošaljem (strogo imalo bi biti ili pošljem ili posaljem).

посълати, **посълаѭ**: pošiljati.

поюмати, bolje **поимати**, **поимаѭ** ili **поюмлѭ**: uzimati, zauzimati.

поѩти: **поймѫ**, **поимеши**: primiti, uzeti; part. prošl. vr. **поюмъ** i **поимъ**.

почисти: **почьтѫ**, **почьтеши** brojiti: onda častiti, poštovati: zap. n. 1. os. mn. **почьтѣмъ**.

почитати, **таѭ** V. 1. čitati; **почитаниѩ въниманиѩ творити** paziti na čitanje ili čitajuć t. j. pažljivo čitati.

правьдьникъ: pravednik; **о девати правьдьницѣхъ**, moralo bi strogo biti: **о девати правьдьникъ**, jerbo **девать** nije priděv, već samostav.

приближати сѧ — V. 1. približivati se.

привитати, **приватаѭ**: prebivati, baviti se.

привлѣшти, привлѫкѫ, привлѫчеши: privući, privučem; part. prošl. привлѫкъ, привлѫкъши.

приижждити ili **приждити** (od при-из-жити): potrošiti još preko čega.

приимьникъ, naslědnik.

приити (ili прити) приидѫ (ili придѫ): prići, pridem: jači aor. 1. os. mn. придомъ (uz običniji придохомъ); part. prošl. vr. od шьд—: пришьдъ.

приключай, dogodjaj.

прилежати, прилежѫ прилежиши (III. 2.) ležati pri kom ili uz koga, nastojati, skèrbiti se; u star. imade prosti lokal zbog predloga при, koji je već u glagolu: прилежа іемь (36).

прилежьнъ marljiv, poman.

прилѣпити сѧ: prilěpiti se, pribiti se kod koga; s lok. единомь zbog predl. при.

приникнѫти: poniknuti glavom, prignuti se, da čověk što bolje vidi.

приобрѣтениѥ: dobitak, korist.

прирокъ prezime, ukor; прирокомь: s nadimkom.

пристѫпити: pristupiti: part. pr. vr. пристѫпль i пристѫпивъ.

присьно, uvěk.

присѣштениѥ, posět.

притъча, priča.

пришьствиѥ prišastje, dolazak.

приѩти, tr. приимати sad. приимѫ, приимаіѫ i приіемліѫ; aor. приіѧ i приіѧтъ primiti: primati.

прозѧбати, аіѫ, аіеши: izvoditi, roditi; činiti, da što niče.

прозѧбнѫти ulistati, omladiti se.

проказити pokvariti; part. прокаженъ, gubav.

пропинати: propinjati, razapinjati (od пропѧти).

пророкъ instr. **пророкъмь** m. **пророкомь** — osobito često u najstar. ruskih spomenicih

протесати, тешѫ, тешеши razasěći, preséći.

прочрѫтати V. I. rezati (u pluga ima još i danas čèrtalo.)

проѩвлѩти navěštati; intenz. **проѩвлѩвати, проѩвлѩваѭ**, a u pražk. odl. imperf. **прочѣвѣваше.**

прѣбѫіти, прѣбѫдѫ: aor. **прѣбѫі** i **прѣбѫістъ.** zadèržati se, proživěti, prebiti: (prebivati.)

прѣвѫіспрьнь, нѩ нѭ summus, uzvišen.

прѣданиѥ predaja, izdaja. **въ то врѣмѧ прѣданью**: u vrěme izdaje.

прѣдѣлъ granica, preděl. **прѣжде** prije sr. **послѣжде.**

прѣзрѣти, прѣзрѭ прѣзриши III. 2. prezrěti, zamèrziti.

прѣзъ, preko predl. s akuz. ima i genitiv.

прѣимьникъ naslědnik; sr. **приимьникъ.**

прѣклонити сѧ, prignuti se, potresti se.

прѣльстити prevariti.

прѣлѫковати varati, mamiti; lat. prevod. studiose explorat sěća na kaj. zalukavati, lukati.

прѣмо upravo, **прѣмъ, ѧ, о**: ravan, upravan.

прѣмоудити i **помоудити**: zadèržati se, zabaviti.

прѣпрѣти, прѭ, приши: uputiti, poběditi.

прѣславъ bugarski grad. sr. Šafařik Slov. star. II. 233 (II. izd.)

прѣштениѥ, prětnja.

прѣѭти, preuzeti, zauzeti.

пѣнѧзь pěnez; sr. anglosaski pening. Jedni vele, da su Slov. uzajmili od Germ., drugi sude upravo naopako. Dočetak **ѧзь** (m. **ѧгъ**) odgov. něm. inga.

пѫть, g. d. l. **пѫти**, inst. **пѫтемь**; nom. mn. **пѫтиѥ** gen. **пѫтий**, m. sp. put.

рабъ, sluga — **работати**, služiti.
радьма radi.
разбой gen. **разбою** (65); kao **сзінъ**, **сзіноу** i više jih.
разгнѣвати сѧ razljutiti se.
различь kao prislov: različito.
размѣсити сѧ poměšati se.
рамо, **а** rame; dvojin. **рамѣ рамоу**.
ратай ratar, poljodělac.
решти рекѫ речеши reći: zap. nač. **рьци** reci.
риза, haljina, plašt.
ризьна, thesaurus; dragocěnost.
ризьница, riznica.
робичьна (kao što danas poznata rěč: gospodična) robinja, р. **прѣдьница** „ancilla cubicularia“. gèrč. δουλὶς κουβικουλαρία.
рожьць rožčić.
рѫпѫтати ropotati, vikati na koga.
рѣза, rěz; znakovi, koji se urezuju; stari način pisanja kod Slověnah. (Sr. Rački Slov. pis. 45).
рѣчь znači često, što danas jezik.
садъ stirps, planta; **садове примиряіѫть сѧ възороу**: stirpes cum oculis in gratiam redeunt.
санъ čast, dostojanstvo.
сапогъ postola, cipela.
свирѣль, и: svirala (doč. **ѣлъ**).
свой: **се нѣсть своюс** 56: to nije posao (ili zadaća) onieh, koji
сельнъ; **сельныи**: seoski, poljski, divlji.
свѣтъ, světlost (razlik. od **съвѣтъ** savět).
свѣтильникъ svěćnik, světnjak.
се eto, gle: ecce.
селѣ sa **до** — do sele, do sada; sr. **до колѣ**, dokle.
сикъ (od **сь** i **къ**) taki, takov.

сирѣчь: to jest: id est.

сице: tako.

скврѫньиѫ - скврѫиьнѫій: pogan, nečist: μιαρός.

скотѫ, životinja: akuz. на свой скотѫ.

скрѫжьтѫ — skèrgut, škripanje.

слово λόγος, ratio.

слѣдѫ slěd: вѫ слѣдѫ ити c. gen. ići za kim; čijim tragom.

смокѫвьница smokva.

срѣда, вѫ срѣдѫ, по срѣдѣ: sred, sredina.

страньиѫ stran, a, o; tudjin, gost.

стлѫпотворениѥ gradjenje tornja.

строупѫ, rana.

стоудѫ stid, sramota.

стоуждь, тоуждь i чоуждь: tudj, a, e.

сѫвѣдѣти znati, conscius sum; sad. vr. сѫвѣмь — сѫвѣсть.

сѫвѣтѫ, svět, savět. (сѫ je predlog).

сѫвлѣшти сѫвлѫкѫ, сѫвлѫчеши svući, svučem.

сѫдрѫжати, сѫдрѫжить; prid. glag. сѫдрѫжимѫ, sadèržan.

сѫзьданиѥ sagradjenje, stvorenje (světa).

сѫзьдати ili сьзидати сѫзиждѫ sazidati, sagraditi: zap. nač. сѫзижди.

сѫказаниѥ izjava, nauk, tumač.

сѫказатель tumač, naučitelj.

сѫлѣсти, сѫлѣзѫ, сѫлѣзеши slěsti, slězem; saći sadjem.

сѫлѫчити сѧ slučiti se, dogoditi se.

сѫмирити, poniziti.

сѫсѫдѫ posuda.

сѫстрѧѩти tvoriti.

сѫтворити IV. učiniti part. sad. сѫтворѧ, сѫтворѧшти; prošl. сѫтворь ili сѫтворивѫ — od сѫтворь

postaje nom. sast. skl. сѫтворий (točn. сѫтворьй), a ий prelazi rado u ей, dakle: сѫтворей, ὁ ποιήσας.

сѫтиѭ sât, sâtje (za med: favus).

сѫтѧжати, жѫ, жиши: skupljati, sabirati.

сѫі part. sad. vr. m. sp. od gl. ѭсть, ž. sp. сѫшти sr. sp. сѫште.

сѫінъ, ѧ i оу lok. сѫіноу uz ѣ: sin.

сѣсти sad. сѧдѫ, сѧдеть sěsti, sedem.

сь, си, се (saj, sa, se) taj, ta, to. nom. mn. си, сиѩ, си (38.) akuz. m. ž. сьѩ m. сиѩ (46) — ojačeno s й u сьй u nas: saj.

сьде: ovdě (kajk. zde).

сѫдъ sud.

сѫсѣдъ susěd. (predl. сѫ obično uslab. obliku съ).

сѫсѣдъіниѩ (n сѫсѣдъіни) susěda.

сѧтъ upotrebljuje se kao lat. inquit; dolazi samo u najstarijih spomenicih; сѧтъ je aorist, što i рече, a ima i sad. vr. сѧть, dapače i сѧти.

таити сѧ, pritajati se: part. таіѧ, таіѧшти i čehizam: таіѧцаго сіѧ 52.

такожде tako, tako upravo, takodje.

тальникъ talac, taoca.

твръдь, и: tvèrdinja; на твръди своіеи na tvèrdinji njezinoj (ovdě se свои proteže na землѧ).

тельць tele, telac.

товаръ tovar, breme, blago; str. 60 čini se, da je uzeto kao žensk. sp. товарь, и: zato товарьми мѫногами.

тождемогѫшть
тождемоштьиъ } iste moći, istoga znamenovanja.

толи, отъ толи od toga časa, za tim.

толѣ, до толѣ dotle.

тольми toliko, na toliko.

три br. nom. трию, три gen. трий, тремъ, три, трьми, трехъ.

трѣба žèrtva. трѣбьникъ žèrtvenik.

трѣва ili трава: trava.

трѣти трѫ треши: tèrti ili trěti; двьри три: kucaj na vratih.

трѫдъ běda, nevolja, progon.

тъ taj та ta то to; того, тоѭ, того томоу, той; ojačeno sa й: тъй, u nas: taj.

тъжде taj isti (idem).

тъгда tada.

тъкмо } samo,teke.
тъчиѭ }

тьмьнъ, тьмьнъій: tamni.

оубаловати, uzdravljivati, uzdravljujem.

оубо dakle; zaista.

оубѣлѣти, оубѣлѣѭ, лѣюши obělěti.

оувѣдѣти, оувѣмь, оувѣси doznati, saznati.

оудобѣю laglje, lakše, udobnije; pèrvi stup. оудобь lahko, lasno.

оудрѫчати, krotiti.

оужаснѫти са užasnuti se, prepasti se.

оуже jur, već (slov. vre)

оумьнъ, оумьнъій uman, a, o — dvoj. оумьнѣи очи.

оумѫдрѧти, ѧѭ glag. traj. od umudriti, rasvětiti.

оуничижити uništiti.

оуніе bolje: оуніе іесть συμφέρει probitačno, koristno jest.

оупитѣти ili оупитати utoviti, upitati.

оусноубити nasnubiti, zavesti na ljubav; ὑπονοθεύω.

оуставьнъіѭ кънигъі kanoničke, ustavne knjige.

оустроюниѥ: ustrojenje, uredjenje, sustav (organizam).

оутолити ublažiti

хотѣти, хоштѫ, хоштеши itd. htěti; part. sad. vr. **хота.**

храмъ ili **храмина** kuća, domus.

хѫзина kuća (sr. slov. hiža).

хѫзітрость hitrina, umětnost, τέχνη.

царьствовати carevati, što i **цѣсарьствовати.**

цръноризьць cèrnorizac, monah, kaludjer.

цѣломѫдриѥ mudrost; gèrč. σωφροσύνη.

цѣсарь (pokraćeno **царь**) **цѣсаря**: car, cesar, gen. množ. **цѣсареи** m. **цѣсарии** kao da je po **ь**-dekl.

чаѩниѥ, čekanje.

чаѩти, чаѭ, чаѥши čekati.

чинъ: red, način.

чисма, мене broj, čislo, odatle **чисменитъ** brojni, a, o.

чрѫта, ѫі, čèrta (sr. Rački Sl. pismo 45 ss.).

чьсти, чьтѫ, чьтеши čitati, čitam; štovati.

чьто (t. j. **чъ** i **то**), što, gen. **чего**: **чесо**, dat. **чемоу** i manje pravilno: **чесомоу** (62).

чѧдь, и: děca.

чѧсть μέρος čest. (ne **část**, što dolazi od **чьсть** τιμή).

штедрота milosèrdje.

шьдъ part., žen. sp. **шьдъши** itd.

ѩзъ ili **азъ**: ego, ja; piše se često i **ѣзъ.**

ѩзва rana.

ѩко ὅτι quia, jerbo.

ѩко и tako da s infin. kao gèrčki ὥστε.

ѩсти (**ѣсти**), **ѩмь, ѩси, ѩсть** jesti — jedem; part. **ѩдѫі, ѩдѫшти**; prošl. **ѩдъ, ѩдъши.**

ѥгда kada (odnosno).

ѥда jeda (upitno).

ѥдинъ jedan; **ѥдиного, ѥдиномоу**; skl. po zaimenoj sklonitbi.

ѥдьноѭ, ili **ѥдиноѭ** instrum. kao prislov: jednom.

ꙗзѧ to isto što jeda, zar, da li.
ꙗлиже običnо: отъ нꙗлиже, od kada.
ꙗликъ kolik (odnosno): вьсе ꙗелико, sve što.
ꙗльма pošto, buduć da.
ꙗсмь, ꙗси, ꙗсть (skr. ꙗ 48)ꙗсмъ, ꙗсте, сѫть.
ꙗтеръ: něki; ova je rěč običnija u glagolskih, nego li cirilskih spomenicih, gdě no ju zaměnjuju sa нѣкыи.
ꙗште jošte (kajk. išče).
ꙗю dvoj. od и.
ꙗнъ mlad.
ꙗже sr. оуже (naš: jur).
ꙗноша mladić.
ѫдоу (m. ꙗѫдоу) navadja Cèrnorizac kao primĕr glasa i pismena ѫ (i ꙗѫ), (izgovori on) kojemu neima traga u Gèrkah; ꙗѫдоу odnosni prislov odgovara upitnomu кѫдоу, a znači što hèrv. kud, kuda ili gdě.
ѫтроба utroba.
ѫѫика rodjak; rěč načinjena onako od вѧз — s prěglasom вѫз, kao što naša stara bližika.
ꙗзыкъ jezik: u množ. ꙗзыци gentes, narodi; kor. ꙗз — odgovara lat. (lingua).
ꙗти ujmiti, uhvatiti; — сѧ s gen. primiti se.

Tumač kritički.

I. 1. Ovaj je odlomak iz rukopisa Assem. po prepisu dr. Račkoga; izpravci su slědeći: a) ѥ město ѥ; n. p. u rukp. čita se ѩѯѡѥ, ѵѥѩѧѣѥ, ѵѥѯѩѩѥ, ґьѳѯѡѩєґѧѣѥ, ѵѥѯѩѣѥ, lok. ѩѥ instr. ѳѥѥ (u dat. bilo bi dobro ѥ). b) ѥ město ѥ; u rukp. čita se ѧѣѣѩѳѳѳѣѥ, ѣѧѣѥ, ѣѥ, ѵѥ, ѯѥ kao predlog; (ali kao zaime, dobro je pisano ѥ). c) u rukp. je ѥ u rěči ѥѯѣьѥѳѥ, i tako je dobro; može se ipak poslě samoglasa ь uvěk pisati ѥ. d) ѥ město ѩ u ovih rěčih: ґьѥшѩѧѣѥ, ѥшѩѧѣѥ, ѵѥѩѩѥѥѥ. e) ѡѡ měšovito uz ѡ. f) u rukp. je oblik stegnut: ѵѥґѣѧѣѥшѩѥѥ.

I. 2. Preštampano bug. glag. iz ciril. natiska u „Ізслѣдованія“ StPetrbg 1856. U rukp. dolazi: a) malo ne uvěk ѥ m. ѥ, a mnogo redje ѥ, gdě bi imao biti ѥ: n. p. cir. je štamp. ovako кънїжънїцї, грѣшънікъи. пріемлетъ, ѣстъ, овъцѫ. b) město poluglasah puni samoglasi: роптаахѫ, овець, прішедъ. крѣпокъ, шедь, рожецъ, отецъ, телецъ. c) piše se глѧ t. j. глаголѧ, отьцю, іждівъшю, сѫштю: събъравъ, призъвавъ, оузьрѣ. d) měša se, kao i u assem., bez razlike ґ i ѳ, ali za cir. ѕі dolazi ponajviše ѥґ. e) ѡѡ mnogo običnije od ѡ. f.) 37.5 rukp. ѧьѩѧѥґ, u gèrč. je ženski spol. g) 37. 7. rukp. ѣѩґѣѩ, a mora biti dat. ѣѩґѣѩ. h) 38. 7. cir. štamp. оупітѣнъ і (kao dvě rěči), i opet red. 15: оупітѣнъ и, ali u gèrč. je spolnik: τὸν σιτευτόν, zato se mora zajedno čitati, akuz. sast. deklin. i) 38. 6.

zdola št. cir. бімь; pravilnije piše se taj oblik бімъ ili бѫімъ.

I. 3. Sr. izd. Hankino (Prag 1853). U izvorniku imadu slěd. rusizmi: мьрьзость, скърбь, жьрнъвахъ, мьрькнеть, мълния; тогда; прѣкратіѧть, дадіѧть, оузьріѧть, женіѧще, вьсіѧ, обріѧщеть, творіѧща: U rukp. stoji: оузьрите, възѧтъ, вьсяка, избьранъіиѧ, лъжии, четъірь, аньгели (sr. kajk. anjgeli), дъва. Uvěk se piše щ město шт. Znameniti su padežni dočetci: ъмь, ьмь (m. омь емь); ъмъ, ьмъ (m. омъ, емъ); ъхъ, ьхъ (m. охъ, ехъ).

I. 4. Po fotogr. snimku (sr. Hank. „Načala“ 1859) s neznatnimi izpravci. U rukp. se čita: a) ѥ m. ѥ: ꙗѥ ꙗѥꙋѥ, ꙗьѥѩѩꙋѥ, ꙗєѩѩꙋѥ, ьѩѥꙋѥ, b) ѵꙗѥ, ѩѩꙗ-ꙗѩєѩє, ꙗꙋьѣꙗꙗѥ, c) ѣѩѩѣ uz ѣѥѩѩѣ. d) шꙋ m. ѹ. Tri su poslědnje rěči iz ostr. dodane; zato je suvišan priděv: ꙋѣѩѥꙗьѥ, jerbo kasnije dolazi komparativ.

I. 5 *a* Sr. Kopitar Hesych. Glossogr., gdě su nekoje rěči po rukp. ovako naštampane: мѫжъ, нечъст., грѣшън., гоубителъ, пооучитъ, дьнъ, ношть — to su dokazi, da je skoro svuda ь zaměnjen poluglasom ъ. Izvornik bijaše glag., jerbo se piše волѣ (m. воля, gl. ѵѩѩѧ), его (m. ієго, gl. ѩѩѩ), емоу (gl. ѩꙋѩ). Pogr. je саждение.

I. 5 *b*. Gled. Kopitar Glag. Cloz. i Buslaev Chrest. rusk., a uzporedjen je tekst bolonjski (Hesych. Glossogr.). U izvoru čita se ovako (a znači ruski, v bolonjski rukp.): доуше a доуша v (jedno vok., drugo nom.), моѧ a (rusiz.) єси (po glag. ѩꙗѥ) av, въісповѣданьє a ісповѣдание v, велълѣпотѫ v лѣпотоу a, одѣѧи a одѣѫи v (bugariz.), свѣтомъ av, ризоѫ v, пропинаѧ a пропинаѫ v, покръіваѧ a покръіваѫ v, прѣвъіспрьніѧаго a, прѣвъішнѣя своя v, полагаѧи a полагаѫ v,

въіисхождение свое v, вѣтръноую v, своѧ дѫхъі a свож v, огнъ палѧщъ a, оснъіваѫ земѧ v землю a, твьрди a (rusiz.) приклонитъ сѧ въ вѣкъі v, одѣяние еѫ v, станѫтъ v, запрѣштеньѧ a (rusiz.), оустрашятъ a оустрашѫтъ v, низъх. a, поліѧ a полѣ v, въ мѣста ѧже a, положилъ a (rusiz.) обратить сѧ покрытъ a посылаіѧ a — лаѫ v, горъі v, напаѫ — селънъіѭ v, анагри a (rusiz.) инагри v, жѫждѫ v, (ovdě u Kop. v. prekinut), пътиця a, дадять, напаѧіѧ. Vidi se dakle, da je u a upliv ruski (ѧ. ıѧ i ѩ poměšano, ьр m. ръ), u v upliv sred. bug. jezika (ѧ i ѫ měš., ъ m. ь).

I. 6. Sr. Izvěst. c. akad. nauk. rusk. VII. 4 i opis. slavj. rukop. I. 65—66, 186; recenzija ruska izpravljena je u starobugarsku; još su u rukp. ove očevidne pogreške; премоудростію твоюя явил мѧ ѥси; особомъ; dobro je оубѣлю сѧ, ili оубѣлѣю od gl. оубѣлѣти, onda je zaime сѧ suvišno; pogr. je съзиже.

II. 1. Gled. Denkschr. Akad. Wiss. X. u Beču i Kop. Glag. Kloz. U rukp. ima a) ѥ m. ѥ n. p. ѩѥѡѡѩ, ьѥѡѡ, ѭѧѣьѡѡѥ, ѩѩѧѣьѡѡѥ, ѩѩѡѧѣьѡѡѥѡѡѩ itd.; b) ѩ i ѩ m. ѥ, ѥ: ѡѩѣѧѣ, шѩѣѥ; 46. 8 čita se ѡѡѩѡ ѡѩѣѡ m. dativa ѡѡѩѩѡ; c) ѭѡѣѣшѩ, ali su ovakvi oblici redji od stegnutih; 46. 10 ѣьѭѣѭѭѥ, 13. ѡѡѩѥѡ, 14. ѥьѧѣѣшѩ, 17. ѥьѩѣѣѫѩѩѥѡѥ (ѥ m. ѩ); 45, 4 zdola ѥьѣѡѡ, ѥѣѡѩѣѥ; 46. 2 ѥѩѡѩѣѧѡѣѥшѡѣѣѭ ѭѡьѭ (ali u sèrb. ruk. мороу); 47. 3 ѡѡѩьѥшѡѣ, ѥѩѡѩѣѧѥѭѭѥ; 6. ѥьѡѣѭ. U ovom je rukp. uvěk skoro ѥѡ m. ѥѡѫ t. j. ъй m. ый; što je kadšto ѭ m. ѥ, i ѥѩ obično m. ѫѩ — nazvati ćemo uplivom hèrvatskim.

II. 2. Sr. Miklošić: Monum. ling. palaeoslov. i vitae Sanctorum. U izvorniku stoji ѧ za ıѧ, a za pravi ѧ upotrebljuje znak ѧ (zaměnjenu vrědnost imadu oba znaka u besědah Cyr. Jerus. sr. Izv. ak. rusk. nauk I.

3.). I ovdě je pretežniji ъ od ь; čita se шедъ 5, день 8, въземъ 2 zdola, овогда, пришедъıи, алъченъ, страненъ, темьници; u rukp. аньдреа — radi blagogl. umetnut ь; манастъıрѣ (glagoliz.), 47. 1 zd. въıшьняго, 48. 10: въıшьняаго; много u rukp., obično se ipak piše мъного (sr. got. managa); 48. 22: чьстънъи i 24: блаженъи — stariji su ali redji oblici; piše se съребро i сьребро, pravilnije po izvoru bilo bi, čini se, сьр.; прѣбъıваѭштии, дѣлаѭште jedno po sast., drugo po prostoj dekl.; сеѧ моѧ 51. 2 pogr. m. моюıѧ; подобаатъ m. подобаѥть, osobina glag.

II. 3. Sr. Šafařik „Glagol. fragmente"; izreka 1. 2. iz frag. I. A. 3. i 4. iz I. B, ostale iz II. A . B.

II. 4. Ovi se stihovi nalaze u nekom rukp. iz XI—XII. věka (s. Izvěst. c. rusk. ak. VII. 1.), gdě su i Antiochove pandekte: ondě stoji вьсѧкъ, благодѣтельствоуя, оудроучаѥть, езъıкъ, чъсти, боуроу, жъзлъ, оуне, търи, явлѧѥть сѧ, роуганиѥ, падениѭ, жъри, молитьнъıмь, иже боудеть; vidi se dakle, da je u izvorno bug. prěvod udario upliv ruski, ali prěvod mora da je veoma star. Nekoji su stihovi krivo prevedeni: .ı. разоумѣй очима gèrč. ἴστη μὲν ὄμμα; prevoditelj je poměšao ἴστη sa ἴσθι od οἶδα; lat. prev. inhibito visum ili cohibe oculos, slov. od prilike: въздръжи очи. .м. glasi gèrčki.: μή σοι τὸ εἶναι τῷ δοκεῖν ὑπορρέοι lat. prev. missam fac opinionem remque amplectere, ili po pariž. izd. Ne tibi vana specie decepto res ipsa effluat. Slov. prev. je taj smisao: nebudi ti na misli budućnost (?). .χ. morao bi po lat. prevodu toliko značiti: Gloria est invideri, invidere autem magnum dedecus, ali slov. rěči neimaju toga smisla, već znače: zavistan biti milosti i u obće zaviděti — velika je sramota. .ψ. glasi gèrčki: ψυχὴ θύοιτο μᾶλλον ἢ τὸ πᾶν θεῷ: praestat animum quam caetera

offerri Deo, ili Animus Deo mactetur potius quam alia quaelibet victima; ali slov. tekst znači: Dušo, žèrtvuj (klanjaj se) bogu sasvim poniznim obrazom.

II. 5. Iz Mikloš. chrestom.; lat. prěvod nalazi se u 44. govoru sv. Grigorija cap. X—XI. „in novam dominicam“ (Tom. 50 ed. paris.); slov. prevoditelj prevede gèrčki izraz κελεύσματα u повелѣниѥ, a lat. prěvod zadèrža: celeusmatibus iisque ut plurimum piis ac religiosis (što je κελευστὴς i κέλευσμα, gled. rěčnike); 54. 7. glasi lat. prěvod ovako: ac per gyrum assultat etiam delphinus, jucundissimum quiddam insufflans, seseque in altum evehens et gaudio gestiens vectores prosequitur. red 8. zdola i ss. glasi lat. prěvod ovako: cellulas elaborant sexangulas et inter se oppositas fistulas attexentes rectasque lineas angularibus alternantes — non minus ad operis elegantiam quam ad securitatem.

III. 1. Po izdanju Kalajdovičevom (Moskva 1824), iz rukop. 11. věka, koji je samo malo traga sačuvao starobug. izvorniku, drugačije vlada upliv ruski. Znatnije razlike od onoga, kako se u rukp. čita, osim što je povraćena bug. recenzija, jesu slědeće: прозвутеръмь, человѣкь, философърека, живъıи; прѣстоупивъ бес коньца što znači: preseliv se u věčnost — to je u rukp. XVI. věka ovako opisano: преиде отъ сего житіа къ христоу богоу въ бесконечный животъ. U rukp. stoji zatim: Съ сими же съı и оставль ѥго въ житии семь, tu bi se imao razuměti Konst. kao subjekt, a u ѥго njegov brat Metodij. 56. 2. мѣста; 16. паче лѣнениѧ и прещенья прркъмь рекъша smisao: većma nego mlitavosti ubojah se prětnje Božje — zatim je izostavljen citat iz sv. pisma. 56. 7. zdola zamèršenih je rěčih taj smisao: da je više gledao na silu i znamenovanje, neg li pojedine izraze. „Tako (t.

j. gledati na pojedine izraze) nečine oni, koji hoće da shvate božansku mudrost, nego koji paze samo na gole glase, kako im je vanjski sadèržaj (вънѣ съдръжимы) što na drugom městu veli, da jim o оустьнахъ и о слоусѣхъ шоумѧть, a do sluha im (t. j. da bi njihovo znamenovanje čuli) nedopiru (неминоуѭщѧ), te nikada neće da saznaju, što taj i onaj glagol znamenuje". Gèrčke rěči pisane su ovako: ватрахос, имера, анатоли, панъта та езни! —

III. Iz Kalajdoviča, po novijem rukopisu; povraćena je recenzija bugarska, kakova dolikuje dobi prezvitera Grigorija. Evo nekoliko primĕrah, kako je u rukp. начятокъ, отець,въ кумирницю, ту живыи и учя ся, ражающе, большаго сея или добрѣиша, мимошедый — два лѣтома, любяше itd. Ovo je prĕvod gèrčkoga lètopisca Malale, ali městimice umnožen izvornimi dodatci: osobito su u slov. tekstu izkvarena imena vlastita. Město rukp. мандра mora po gèrč. glasiti: аманъдра; отрокъ двоякъ парисъ: nije prevoditelj razumio izraza δύσπαρις (to će reći: zlokobni Paris), poměšav δὺς sa δὶς. U rukp. je: и желѣзохитръ (ako nije u Kalajd. pogreška) ali gr. izvornik ima ovako: καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ὁ πάρις ἀνατρεφόμενος καὶ ἐν αὐτῷ διάγων, καὶ ἀναγιγνώσκων. ὅστις ἐλλόγιμος καὶ ἐυπάιδευτος ἐγένετο, po tom je lahko doslutiti, da valja čitati иже зѣлохытръ. Što slědi (red. 4. zdola) glasi gèrčki ovako: ὅτι ἡ ἐπιθυμία, ὅ ἐστιν ἡ Ἀφρ., πάντα τίκτει καὶ τέκνα καὶ σοφίαν καὶ σωφροσύνην καὶ τέχνας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις, μεῖζον δὲ αὐτῆς καὶ βέλτιον μὴ εἶναι. U Kalajd. je въ зую (59,9.) ali to je očevidna pogreška m. въ троѭ, gèrč. καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ Τροίᾳ. 59.14 u Kalajd. дафинскомоу gèrč. δαφνείῳ, dakle дафниискоуоумоу ili дафиньск.; 59.9 zdola u rukp. пріиде же въ Аспардъ; 7. сыномъ плисѧененомъ gèrč. υἱοῦ πλεισθένους,

6. съ агамемномъ; 3. въ коритъ (gèrč. κρήτη), dakle po ikav. izgovoru: критъ ili крита. — 59.1 zd. u gèr. nije διονύσῳ već τῷ διί, ovdě je dakle pogrěšio ili prevoditelj ili koji kasniji prepisnik. Ista se pogreška povraća str. 60. 17. — ефра ili ѥфра gèrčki je Αἴθρα lat. Aethra. U Kalajd. čita se: съ товарми многъіми и многоцѣннами.

III. 3. Razprava cèrnorizca Hrabra preštampana je ovdě po izdanju Šafařikovu, s nekimi proměnami jezičnimi; prěporni red pismenah (sr. Hattala u Č. Č. M. 1858 I. 117—129 i dr. Rački Slovjensko pismo 100—106.) izostavljen je sasvim.

III. 4. Ovo su primětbe onoga Bugarina, koji je na bugarski jezik preveo lětopis Manasin; nalaze se štampane i obširno tumačene u ruskom dělu „о переводѣ Манассінной лѣтописи“ Moskva 1842 od Čertkova; proměne u jeziku ograničene su na izpravke u nosovnih glasovih i u poluglasih, što jih, kako se znade, srednjobugarski jezik skroz poměšao.

781763

TAYLOR INST. OXFORD